

У нумары:

Новыя звесткі аб страчаных мястэчках

Маленькія гарадкі і паселішчы, дзе «рабілася» гісторыя Бацькаўшчыны, прыцягваюць увагу даследчыкаў.

Стар. 4

У палоне сумлення

Аляксандр Закурэнка — чалавек, які абышоў савецкую цензуру.

Стар. 5

Панарама без двукоссяў і межаў

Сёння ў Мінску пачынаецца III Міжнародны тэатральны фестываль «Панарама».

Стар. 10

Чакаюць прыняцця закону аб суайчынніках

Жыццёвыя ды творчыя клопаты беларусаў Латвіі ў гутарцы са Станіславам Валодзькам.

Стар. 12

Літаратары ўсміхаюцца

Штомесячная старонка сатыры і гумару.

Стар. 13

ПАЧАЛАСЯ ПАПІСКА НА I ПАЎГОДДЗЕ 2008 Г.

ПАДПІСАЦА НА ШТОТЫДНЁВІК «ЛіМ» МОЖНА З ЛЮБОГА МЕСЯЦА

Для індывідуальных падпісчыкаў:

1 месяц — 6400 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 8300 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: першае паўгоддзе, на 1 месяц — 4400 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска: 1 месяц — 6500 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў неблагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

Мікола Селяшчук нарадзіўся 4 жніўня 1947 года ў вёсцы Вялікарыга Маларыцкага раёна Брэсцкай вобласці ў сям'і рабочых. Загінуў 25 верасня 1996 года ў горадзе Сабаўдзі (акруга Лаціна, Італія). Меў 18 дыпламаў і прэміяў рэспубліканскіх, усеаюзных і міжнародных конкурсаў кнігі. За малюнкi да казак беларускіх пісьменнікаў атрымаў залаты медаль і дыплом біенале кніжнай ілюстрацыі ў Браціславе (1989). У 1992-м быў адзначаны Дзяржаўнай прэміяй Беларусі.

Творы Міколы Селяшчука экспанаваліся ў Азербайджане, Англіі, Балгарыі, Бельгіі, Венгрыі, Германіі, Грэцыі, ЗША, Інданезіі, Іспаніі, Італіі, Канадзе, Літве, Партугаліі, Польшчы, Расіі, Славакіі, Фінляндыі, Францыі, Чэхіі, Шры-Ланцы, Эстоніі, Японіі.

Шчымыя лейтматы ў дарогі

“Мора забрала яго...”. Рамантычная горыч метафары, што нарадзілася ў жалобныя вераснёвыя дні 1996-га, літаральна працінала тады ўсе размовы пра Міколу Селяшчука, матывам трывожнага болю пранікала ў кожную згадку пра яго творчасць. Яго раптоўнаму, недарэчнаму, трагічнаму зыходу з жыцця зямнога і цяпер калі-нікалі надаецца таемны, містычны сэнс. І не дзіўна: Мікола Селяшчук, выбітна яскравая, непрадказальна рознабакая з’ява ў мастацтве, сам быў — загадка, цуд. Асоба “не ад гэтага свету”, якім, зрэшты, і наканава на быць творчаму таленту. Непадуладная часу сапраўднасць і маштаб яго таленту зноў і зноў уражваюць даўніх прыхільнікаў мастацтва Міколы Селяшчука, улучаючы ў іх кола ўжо новае пакаленне гледачоў: Нацыянальны мастацкі музей Беларусі наладзіў выстаўку, прысвечаную 60-годдзю з дня нараджэння Майстра.

Назва гэтай мемарыяльна-юбілейнай выстаўкі — “Мікалай Селяшчук. Дарога дадому” — нібы выноўваецца з яго творчасці, у якой выразна гучыць лейтматы ў дарогі. Дарэчы, у апошні год свайго жыцця мастак напісаў дзве карціны з вельмі падобнымі назвамі: “Вяртанне на радзіму. Шо-тур” і “Дарога дадому”.

Выступаючы на адкрыцці выстаўкі, яе куратар, старшыня секцыі мастацтвазнаўства і крытыкі Беларускага саюза мастакоў Наталія Шаранговіч падкрэсліла:

— Свет твораў Селяшчука складана назваць цёлым і ўтульным. Адным з яго ўлюбёных сімвалаў становіцца дарога. А на якой жа дарозе бывае ўтульна чалавеку, калі там няма дзе прысесці і абгэрацца, калі зямля пад нагамі раскіслая ад дажджоў? Дарога прысутнічае ў яго ранніх работах, дарогу ён маляваў і ў апошнія гады жыцця. Мо, нешта прагучаваў, а, можа, проста ачуваў сябе на раздарожжы — трэба ісці далей...

Яго творчая хада, імклівая і лёгкая, пакідала заўважны след — у жывапісе і экслібрyse, у станковай і кніжнай графіцы: след, прывабны для тых, хто крочыў за ім ці нават з ім поруч. Нездарма сёння Міколу Селяшчука лічаць першапраходцам, які сваімі работамі апырэдзіў з’яўленне т. зв. мастацтва метафары і канцэпцыі, што спакваля і ў нас прыйшло на змену мастацтву тэма-

тычнаму. Нездарма яго называюць лідэрам увогуле яркага пакалення айчынных мастакоў, што выйшлі на самастойную творчую дарогу ў 1970-х.

Дырэктар Музея сучаснага выяўленчага мастацтва Беларусі, прафесар Васіль Шаранговіч са смуткам і гонарам гаварыў пра свайго выдатнага вучня:

— Дзень адкрыцця выстаўкі Селяшчука і радасны, і трагічны. Трагічны, бо Міколы няма з намі, а ён павінен быў быць тут: ён так рана пакінуў гэты свет. Трагічна, калі бацькі перажываюць сваіх дзяцей... Але дзень і радасны, бо тое, што пакінуў Мікола Селяшчук, не проста жыве, а мае працяг і развіццё. Гэты сціплы, някідкі чалавек меў такія сілы і талент, што змог зрабіць ульбў на ўсё беларускае мастацтва. Маладое пакаленне 70-х не толькі ярка заявіла пра сябе, але і ў пэўным сэнсе павярнула развіццё і жывапісу, і графікі, і скульптуры ў новае рэчышча. І самым выдатным, у гэтым пакаленні быў Мікола Селяшчук. Ён прайшоў школу графікі і шлях жывапісца. Ён многае не паспеў зрабіць. Але зробленае ім будзе яшчэ доўга ўплываць на творчы досвед і новыя пошукі беларускіх мастакоў.

Прысутны на вернісажы першы намеснік міністра культуры Беларусі Уладзімір Рылатка, у прыватнасці, зазначаў:

— Мікола Селяшчук, разам з іншымі ма-

стакамі свайго пакалення, ствараў новае, адроджэнскае мастацтва, што стала значым для Беларусі, якая шануе сваю гісторыю і стварае будучыню. Ён паўстаў і застаўся для нас уважлівым беларускай нацыянальнай культуры — культуры тонкай, адухоўленай, інтэлігентнай. Яго творчасць, у якой паяднаны беларуская народная міфалогія і мастацтва Аграрнага, прасцірае крылы ў будучыню.

Выступалі таксама дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі Уладзімір Пракашчоў, мастак Уладзімір Тоўсіцкі — сябра Міколы Селяшчука. Ганаровай госціняй была яго матуля Настасся Фёдарэўна, якая расчлужае прамовіла літаральна некалькі слоў: “Дзякуй, што не забываеце...”

Творчасць яго — незабыўная. І сам ён, Мікола Селяшчук, незабыты. Улюбёны ў жыццё, адданы Беларусі, заўсёды атулены людзьмі, усмешлівы... і адзінокі. Як усе сапраўдныя таленты.

А, можа, там, у далёкай Італіі, усё было не зусім так, як блытана распавядаюць відэачыны трагічнага здарэння на моры? І, можа, гэта Неба забрала яго? Хто ведае...

Жывапіс і графіка Міколы Селяшчука захоўваюцца ў Нацыянальным мастацкім музеі і Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва Беларусі, Беларускаму саюзе мастакоў, Магілёўскім абласным мастацкім музеі імя П. Масленікава, Брэсцкім абласным мастацкім музеі, Светлагорскай карціннай галерэі “Традыцыя”, Дзяржаўнай Трацыякоўскай галерэі ў Маскве (Расія), Музеі сучаснага мастацтва Экватарыяльнай Гвінеі, Галерэі Кастакі ў Афінх (Грэцыя), Галерэі Хагельстам у Хельсінкі (Фінляндыя), Салоне Сіва Каплянскага ў Таронта (Канада), Гандлёва-прамысловым цэнтры Мінеапаліса (ЗША), у Музеі сучаснага рускага мастацтва ў Нью-Джэрсі (ЗША). А таксама ў прыватных калекцыях: у Беларусі, Германіі, Грэцыі, ЗША, Ізраілі, Канады, Літвы, Расіі, Славакіі, Фінляндыі, Францыі, Чэхіі.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: Настасся Фёдарэўна, маці Міколы Селяшчука, на вернісажы. Фота Кастуся Дробава

Таямніцы архіўных сховішчаў

Сёлета ўсё часцей узгадваюць аб працы айчынных архівістаў. Ды і не дзіўна, бо падаста хапае, першыя з якіх — юбілей архіўнай службы ды Нацыянальнага архіва Беларусі. Напярэдадні прафесійнага свята захавальнікаў дакументальнай спадчыны пра найбольш цікавыя аспекты працы архівістаў распавёў дырэктар Дэпартаменту па архівах і справаходстве Міністэрства юстыцыі Рэспублікі Беларусь Уладзімір Адамушка.

Апошнім часам працягваецца праца па ўкараненні новых тэхналогій. Напрыклад, да 125-годдзя Янкі Купалы і Якуба Коласа архівісты падрыхтавалі віртуальную выставу фотадакументаў, якая размясцілася па адрасе <http://archives.gov.by>. Падобная выстава — першая спроба выйсці з дакументамі ў Інтэрнет. Па словах Уладзіміра Іванавіча, яна выклікала шмат водгукаў і павялічыла рэйтынг сайта.

Шмат запытаў грамадзян аб узнаўленні генеалогіі. Раней гэта рабілі ў асноўным нашы судзічыннікі з замежжа, зараз падобная паслуга папулярна і сярод беларусаў. Тым больш, у Нацыянальным гістарычным архіве захоўваюцца метрычныя кнігі, рэвізскія кнігі — своеасаблівыя перапісы насельніцтва мінуўшчыны. Аказваецца, каб атрымаць звесткі, трэба абавязкова заплаціць перадаплату ў памеры 230 000 беларускіх рублёў. Калі праца зацягнецца і даць поўны вынік (у любым выпадку гэта зойме не менш як 3 месяцы), прыездзеца заплаціць значна больш, нават да мільёна. Нягледзячы на гэта, чарга жадаючых даведацца аб продках ды сваіх каранях расцягнулася ўжо на паўгода...

Акрамя прыватных запытаў, архівісты аднаўлялі генеалагічныя дрэвы шляхецкіх родаў з XV стагоддзя. У выніку набірала ўнікальная фактура, на аснове якой пачалося выданне першых тамоў зборнікаў шляхецкіх радаводаў у алфавітным парадку. Паколькі кнігі выдаюцца абмежаваным тыражом, супрацоўнікі Нацыянальнага гістарычнага архіва арганізуюць электронны каталог...

У будучым мяркуецца развіццё супрацоўніцтва з Германіяй, Аўстрыяй і краінамі-суседзямі Беларусі. Так у 2009 годзе плануецца выдаць зборнік раней не вядомых шырокаму колу грамадскасці матэрыялаў, прысвечаных аб'яднанню Заходняй і Усходняй Беларусі. Акрамя гэтага вядзецца падрыхтоўка кнігі, якая дапаможа знаўцам запоўніць белыя плямы ў гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Дарэчы, перадача дакументаў вядзецца не толькі ў межах міждзяржаўнага супрацоўніцтва — штосьці закупаецца, штосьці перадаюць прыватныя асобы, нават сваякі вядомых людзей краіны. У прыватнасці, апошнім часам паступілі матэрыялы, якія датычацца Максіма Гарэцкага, Кірылы Мазурава, Пятра Машэрава ды іншых.

Заўважым, што зараз каля 10 працэнтаў дакументаў знаходзяцца на закрытым захоўванні.

Сяргей ДУБОВІК
Фота аўтара

На поўначы Беларусі, у Віцебску адбылася гаворка пра стан сучаснай літаратуры, функцыянаванне ў інфармацыйнай прасторы літаратурных перыядычных выданняў, пра маладую плынь носьбітаў беларускай мовы і культуры. Сустрэчы з супрацоўнікамі рэдакцыі, аб'яднаных у рэдакцыйна-выдавецкай установе "Літаратура і Мастацтва", традыцыйныя. Шэраг з іх (а віцебская — чацвёртая па ліку) прымеркаваны да 75-годдзя штотыднёвіка "ЛіМ", якое адзначалася сёлета.

Першая з імпрэзаў адбылася ў лекцыйнай зале Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П.М. Машэрава, на факультэце беларускай філалогіі і культуры. Асноўная аўдыторыя — студэнты і выкладчыкі. Іх намаганнямі, між іншым, зусім нядаўна пабачыў свет зборнічак вершаў маладых паэтаў "Факультэт паэзіі". Таму, распачынаючы гутарку, першы намеснік дырэктара РВУ "Літаратура і Мастацтва" Аляксандр Бадак падкрэсліў значнасць такіх выданняў і выказаў спадзяванні, што вельмі хутка вершы здольных аўтараў, прадстаўленых у зборніку, выйдучы ў часопісе "Маладосць", альбо газеце "Літаратура і мастацтва", ці ў часопісе "Польмя", іншых выданнях, што аб'яднаныя ў рэдакцыйна-выдавецкай установе. "І мы з вамі, такім чынам, бліжэй пазнаёмімся. Рэдакцыйна-выдавецкай ўстанова яшчэ выдае кнігі, — нагадаў Аляксандр Мікалаевіч. — А з гэтага года якраз пачалі серыю, спецыяльна адрасаваную маладым паэтам — іх заўсёды больш чым празаікаў".

Але сучасная беларуская літаратура ў многім трымаецца на літаратурных перыядычных выданнях. Кожны рукапіс літаратурнага твора найперш трапляе ў рэдакцыю. І ён часам

Сустрэчы ў горадзе над Дзвіной

вельмі мяняецца. Практыка, знаёмая ва ўсім свеце. І менавіта ў рэдакцыі аўтар-пачатковец знаходзіць і падтрымку, і падказкі ды парады.

Сёлетні год для айчынных літаратурных СМІ юбілейны і ў нечым вызначальны. У снежні часопіс "Польмя" будзе 85 гадоў, штотыднёвік "ЛіМ" адзначыць 75 гадоў вясною... У кожнага літаратурнага выдання свая гісторыя. Але за іх плячыма — уся гісторыя беларускай літаратуры — адной з цікавейшых літаратур XX стагоддзя, якая існавала на прасторы былога Савецкага Саюза. За гэты час пабачылі свет не толькі новыя творы, але і з'явіліся тэматычныя выпускі, да прыкладу, з апавяданнямі фантастаў у часопісе "Маладосць". Часопіс жа "Польмя" пачынаючы з 11 нумара змяшчае блок дзіцячых матэрыялаў.

Галоўны рэдактар "ЛіМа" Анатоль Казлоў падкрэсліў: штотыднёвік даўно і плённа супрацоўнічае з Гомельскім дзяржаўным ўніверсітэтам, з наву-

чальнымі ўстановамі Магілёва, Брэста, а ў Віцебску ўсё толькі пачынаецца. І таму запрасіў да супрацоўніцтва ўсіх тых, хто не пасрэдна звязаны з беларускай літаратурай, мовай. У тыднёвіку ёсць выдатная магчымасць прайсці школу друкаванага слова: каб зацікавіць школьнікаў, студэнтаў і абітурыентаў, тут аб'яўлены конкурсы сачыненняў: пра выкладчыкаў беларускай мовы і літаратуры, таксама пра родны край. А жывое літаратурнае слова, натуральна, не замяніць ніводзін Інтэрнет.

Пра тое, што друкуецца ў адзеле крытыкі ў "ЛіМе", распавяла Ірына Шаўлякова. У гутарцы прынялі ўдзел таксама старшыня Віцебскага аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Тамара Краснова-Гусачэнка, дэкан факультэта Беларускай філалогіі і культуры Віктар Нейсцяровіч. Між іншым, ва ўніверсітэце створаны і дзейнічае свой літаратурны музей, дзе прадстаўлены пачынальнікі беларускай літаратуры, распавядаецца тут і пра рускіх пісьменнікаў, якія наведвалі Віцебск і Віцебшчыну — Фанвізін, Дзяржавін, Пушкін, Маякоўскі, Успенскі, Маршак, Гайдар. Шырока прадстаўлена ва ўніверсітэцкім музеі сучасная творчасць беларускіх пісьменнікаў, чые лёсы звязаны з Віцебскім краем. Музей выкарыстоўваецца галоўным чынам для заняткаў, тут выкладаецца гісторыя беларускай літаратуры...

Наступная сустрэча прадстаўнікоў РВУ "Літаратура і Мастацтва" адбылася ў Віцебскай абласной бібліятэцы імя У. Леніна. Тут, у адзеле беларускай літаратуры, сабраліся

супрацоўнікі бібліятэкі Віцебска і творчая інтэлігенцыя горада. Распачаўшы мерапрыемства, дырэктар установы Аляксандр Сёмкін выказаў задавальненне, што сталічныя госці ўжо ў другі раз завіталі да іх у бібліятэку, і прапанаваў прадставіць іх прысутным старшыні Віцебскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Тамары Красновай-Гусачэнкай.

Аляксандр Бадак распавёў пра выданні і творчыя планы РВУ, пра серыі кніг, якія рыхтуюцца да друку і якія пабачылі ўжо свет дзякуючы намаганням устаноў.

Анатоль Казлоў нагадаў, што газета "Літаратура і мастацтва" абвешчала конкурс па падпісцы на чацвёрты квартал сярод цэнтральных бібліятэчных сістэм краіны. І літаральна на мінулым тыдні падведзены яго вынікі. А прызы — гэта канечне ж кнігі: даведчаная, энцыклапедычная і мастацкая літаратура, будуць уручаны бібліятэкам-пераможцам у лістападзе.

Аб працы аддзела публіцыстыкі — шматлікія рубрыкі, "круглыя сталы", пра наладжанае супрацоўніцтва з упраўленнямі культуры ды бібліятэкамі — распавяла Ірына Тулупава.

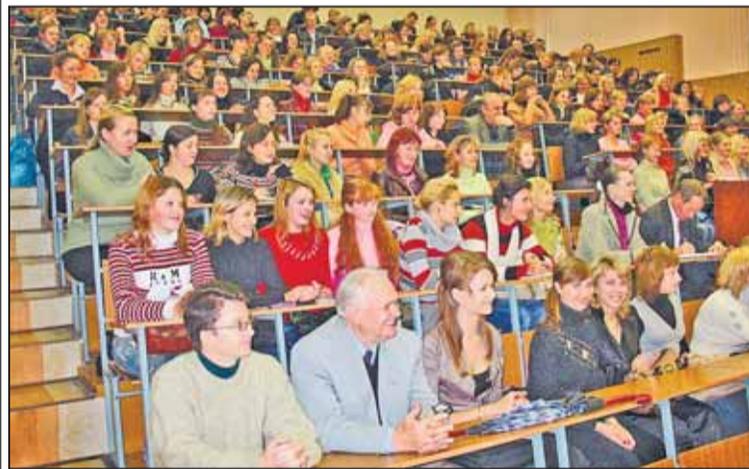
Пра шматфункцыянальнасць літаратурна-мастацкай перыёдыкі, у прыватнасці газету "Літаратура і мастацтва", якая фарміруе найноўшую літаратурную прастору і з'яўляецца своеасаблівым пучэвадзіцелем па ўмоўных лабірынтах сучаснага прыгожага пісьменства, гаварыла Ірына Шаўлякова.

Як і на папярэдній сустрэчы загадчык аддзела прозы часопіса "Польмя" пісьменнік Анатоль Зэкаў азнаёміў прысутных з публікацыямі, рубрыкамі, раздзеламі і праектамі выдання, а таксама прачытаў свае выбітныя пароды на вершы вядомых беларускіх аўтараў...

У адзеле беларускай літаратуры ўвазе наведвальнікаў прапанавалі экспазіцыі з твораў і артыкулаў, прысвечаных юбілеям Янкі Купалы і Якуба Коласа "Крыніцы натхнення: Купала, Колас, мастацтва..." з цыкла "У вянок песнярам", Івану Пташнікаву — "Юбілей года", Мікалаю Чаргінцу — "Іншага не дадзена". А ў самой бібліятэцы ладзілася выстаўка мастака-графіка, дацэнта кафедры выяўленчага мастацтва Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Машэрава Геннадзя Ісакова.

Ірына ТУЛУПАВА
Віктар КАВАЛЁў

Фота Віктара Кавалёва

Пачалася падпіска на I паўгоддзе 2008 года

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 6400 руб.
на 3 месяцы — 19200
Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў (індэкс — 63815)
на 1 месяц — 4400
на 3 месяцы — 13200
Ведамасная (індэкс — 638562)
на 1 месяц — 8300
на 3 месяцы 24900
Льготная (індэкс — 63880)
на 1 месяц — 6500
на 6 месяцаў — 39000

«МАЛАДОСЦЬ»

Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 6400 руб.
на 3 месяцы — 19200
Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў (індэкс — 00592)
на 1 месяц — 4700
на 3 месяцы — 14100
Ведамасная (індэкс — 749572)
на 1 месяц — 8600
на 3 месяцы 25800
Льготная (індэкс — 00731)
на 1 месяц — 6900
на 6 месяцаў — 41400

«ПОЛЬМЯ»

Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 6600 руб.
на 3 месяцы — 19800
Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў (індэкс — 00471)
на 1 месяц — 4700
на 3 месяцы — 14100
Ведамасная (індэкс — 749852)
на 1 месяц — 8800
на 3 месяцы 26400
Льготная (індэкс — 00727)
на 1 месяц — 7200
на 6 месяцаў — 43200

«ВСЕМИРНАЯ ЛИТЕРАТУРА»

Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 2 месяцы — 7900 руб.
на 4 месяцы — 15800
Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў (індэкс — 00594)
на 2 месяцы — 5700
на 4 месяцы — 11400
Ведамасная (індэкс — 748632)
на 2 месяцы — 9750
на 4 месяцы — 19500
Льготная (індэкс — 00729)
на 2 месяцы — 7300
на 6 месяцаў — 21900

«НЁМАН»

Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 7000 руб.
на 3 месяцы — 21000
Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў (індэкс — 00235)
на 1 месяц — 5100
на 3 месяцы — 15300
Ведамасная (індэкс — 749682)
на 1 месяц — 9750
на 3 месяцы 29250
Льготная (індэкс — 00728)
на 1 месяц — 7200
на 6 месяцаў — 43200

Сёння вельмі прэстыжна ведаць творчасць сучасных беларускіх пісьменнікаў, адкрываць для сябе новыя імёны з пляды маладых аўтараў.

16 кастрычніка ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы прайшла вечарына, прымеркаваная да 150-годдзя з дня нараджэння маці Янкі Купалы Бянігны Іванаўны Луцэвіч.

Ва ўступным слове дырэктар Дзяржаўнага літаратурнага музея Алена Мацэвасян нагадала пра яшчэ адзін сёлетні юбілей у сям'і Луцэвічаў — 120-годдзе з дня нараджэння Марыі Аўлачынскай, сястры Янкі Купалы. А таксама адзначыла, што дакладны дзень нараджэння Бянігны Іванаўны невядомы, таму датай быў абраны "Дзень маці", што вельмі сімвалічна.

Надзвычайны і паўнамоцны пасол Украіны ў Рэспубліцы Беларусь Ігар Ліхавы распавёў прысутным аб святкаваннях напярэдадні Другой сусветнай вайны 125 угодкаў з дня нараджэння Тараса Шаўчэнкі, на якіх асабіста прысутнічаў Янка Купала. Ён правёў паралель паміж двума геніяльнымі паэтамі, якія гутарылі адзін з адным па-за межамі часу і падарыў музею кнігу Шаўчэнкі "Кабзар", Пражскае перавыданне 1940 года.

Высокую ролю Бянігны Іванаўны ў духоўным выхаванні

«Калыхала маці сына»

сына аданіў ксёндз-біскуп Антоні Дзіям'янка словамі са святага пісання: "Мужную жанчыну хто знойдзе — вартасць яе вышэйшая за кошт жамчужын." Разам з ім сваю пашану маці песняра дзівосным спевам выказаў хор Касцёла святых Сымона і Алены "Голас душы."

Дарэчы, сёлета ў Рубяжэвічах, на радзіме Луцэвічаў, быў усталяваны памятник валун. Там жа прайшла прэзентацыя вер-

шаў беларускіх пісьменнікаў, прысвечаных Бянігне Іванаўне. Верш Казіміра Камейшы, які так і называецца "Хутар Няшота — радзіма маці Янкі Купалы," прачытала галоўны захавальнік купалаўскіх фондаў Марыя Чабатарэвіч.

Бадай, што самым яркім стала выступленне настаўніцы Рубяжэвіцкай школы, даследчыка роду Валасевічаў, з якога паходзіла Бянігна Іванаўна, Рамуальды Сабалеўскай і яе каманды.

У перапынках паміж выступленнямі ансамбля "Чырвоны яблычак", яна распавядала пра цікавыя факты з жыцця Луцэвічаў, паказвала здымкі адшуканых магіл родных Янкі Купалы а таксама дзялілася планами па стварэнні ў Рубяжэвічах Музея Маці.

Да юбілею паэта ў Купалаўскім тэатры быў пастаўлен спектакль "Сны аб Беларусі". Сваім бачаннем сцэнічнага вобраза маці і сына падзяліўся рэжысёр пастаюўкі Уладзімір Савіцкі.

Народная артыстка Рэспублікі Беларусь, выканаўца роляў маці ў спектаклях паводле твораў пісьменніка Марыя Захарэвіч аддала нізкі паклон Бянігне Луцэвіч і ўгадавала трапную цытату Максіма Танка: "З усіх зорак я ведаю толькі адну — пяцікрылую далонь маці, на якой выраслі мы, наш хлеб, нашы песні."

Мастацкім чытаннем урыўка з "Адвечнай песні" закончылі вечарыну выдучыя Наталля Насціс і Дзмітрый Бубноў.

**Ян АКУЛІН
Фота аўтара**

АБСЯГІ

Славяць юбілей вершаваным радком

Краснаполле. Напярэдадні знамянальнай даты ў гісторыі нашага краю — яго 300-гадовага юбілею, рэдакцыя раённай газеты "Чырвоны сцяг. Краснаполле" аб'явіла конкурс на лепшы верш, прысвечаны гэтай падзеі. Удзел у конкурсе бралі 20 аўтараў, якія даслалі 26 вершаў. Усе яны былі надрукаваныя ў газеце. Сярод аўтараў выдომья на Краснапольшчыне паэты Людміла Пузанкова, Тамара Жэбіна, Сяргей Сыранкоў.

Адметна, што з літаб'яднання Краснапольскай раённай гімназіі імя Героя Савецкага Саюза М. Антонава пры вучнёўскай газеце "Дом у дароги" надрукаваныя творы 16 аўтараў: першакласніцы Юліі Смаршковай, друтакласнікаў Паліны Асіпенкі, Мікалая Карнеенкі, Марыі Бондаравай, вучаніцы 11 "А" класа Юліі Іванчыкавай... Таксама адметна, што аматары вершаванага радка сэрцам цягнуцца да беларускага слова. Матчына мова так хораша гучыць у вершах "Маленькая радзіма" М. Бондаравай, "Радзіма" К. Генінай, "Краснаполле — родная старонка" І. Галавач, "На зямлі ёсць прыгожы куточак" А. Шведавай і інш.

Вершыца, што многія юныя творцы з цягам часу пойдуць дарогай свайго слынага земляка Аляксея Пысіна. І дастойна ўпішуць свой вершаваны радок у Пысінскі вянок паэзіі.

Пераможцам конкурсу вызначана Л. Пузанкова, якая прадставіла своеасаблівы трыпціх у гонар юбілею: "О топонимий", "Л. В. Лабаноўскаму" і "Юным".

Фёдар ГАНЧАРОЎ

Фота Віктара Кавалёва

Знітаванне словам

Гродна. Нядаўна члены абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Фёдар Чычкан, Людміла Шаўчэнка і аўтар гэтых радкоў наведліся ў дзіцячы санаторый "Нёман-72". Мы сустрэліся з дзецьмі, каб раскажаць ім пра славутых людзей зямлі беларускай Янку Купалу і Якуба Коласа, прачытаць вершы ды пазнаёміць са сваімі кніжкамі, якія выдадзеныя апошнім часам.

У зале, запоўненай адпачываючымі, выхавальнікамі і супрацоўнікамі санаторыя, усталявалася творчая атмосфера. Фёдар Чычкан і я распавядалі пра нядаўнюю паездку на радзіму Якуба Коласа, пра тое, як у Смольні адкрываўся новы філіял музея песняра, а затым падзяліліся ўражаннямі ад паездкі на фестываль Дня беларускага пісьменства ў г. Шклоў.

Людміла Шаўчэнка распавяла пра работу гарадской дзіцячай бібліятэкі ў справе прапаганды спадчыны Янкі Купалы і Якуба Коласа. Гучалі вершы, прысвечаныя славутым песнярам, роднай Беларусі, гораду Гродна, Прынямонню. Падчас сустрэчы санаторная бібліятэка папоўнілася кнігамі гродзенскіх пісьменнікаў.

Браніслаў ЕРМАШКЕВІЧ

Мацаваць сувязь з народамі

Саюз пісьменнікаў Беларусі ўзначальвае вядомы празаік Мікалай Чаргінец, які з'яўляецца старшынёй Пастаяннай камісіі па міжнародных справах і нацыянальнай бяспецы Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу краіны.

Наведваючыся ў рэгіён, Мікалай Іванавіч абавязкова сустракаецца з мясцовымі прадстаўнікамі творчага саюза. Так, нядаўна ў горадзе Магілёве ён прымаў грамадзян па асабістым пытанням, якія датычаць розных сфер жыцця, і не прамінуў наведваць Дом друку, дзе ладзіўся сход абласнога аддзялення СПБ.

— Арганізацыйны перыяд завяршыўся, — зазначыў кіраўнік творчага саюза. — Утвораны добры

пісьменніцкі цэх, у складзе якога адораныя, таленавітыя людзі. Яны працуюць небезвынікова: у свет выходзяць новыя кнігі. Наша задача — мацаваць сувязь з чытачамі, часцей бываць у працоўных калектывах, сустракацца з навучэнцамі і моладзю... Наш саюз — гэта братэрства на літаратурным падмурку.

Таксама М. Чаргінец выслушаў паведамленне старшыні Магілёўскага абласнога аддзялення СПБ Уладзіміра Дуктава, выказванні калег, адказаў на пытанні і паабяцаў сваю дапамогу ў здзяйсненні творчых планаў.

Аляксандр БАЛДОЎСКИ

Фота аўтара

Поспехаў і аптымізму

Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка павіншаваў старшыню Пастаяннай камісіі па міжнародных справах і нацыянальнай бяспецы Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу, старшыню Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалая Чаргінца з 70-годдзем.

У віншаванні ў прыватнасці гаворыцца: "Няхай ваша дзейнасць і надалей будзе гэткай жа рознабаковай і плённай, напоўненай новымі дасягненнямі на карысць беларускага народа". Кіраўнік дзяржавы пажадаў юбіляру здароўя, натхнення, поспехаў, бодрасці і аптымізму.

Павіншавалі юбіляра

На пасяджэнні Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь павіншавалі члена Савета Рэспублікі Беларусь, старшыню пісьменніцкай арганізацыі краіны, вядомага дзяржаўнага дзеяча, заслужанага работніка Міністэрства ўнутраных спраў СССР Мікалая Іванавіча Чаргінца. Віншаванне ад Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Рыгоравіча Лукашэнкі агучыў першы намеснік кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта Анатоль Рубінаў. Старшыню Саюза пісьменнікаў Беларусі павіншавалі з юбілеем калегі па парламенцкай дзейнасці, міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Уладзімір Русакевіч, прэзідэнт Нацыянальнай акадэміі навук Міхаіл Мясніковіч, высокія дзяржаўныя асобы, прадстаўнікі творчай грамадскасці краіны. Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі Філарэт уручыў юбіляру ордэн Кірылы Тураўскага.

Ул. інф.

З пажаданнямі творчага натхнення

Адзел беларускай літаратуры Віцебскай абласной бібліятэкі імя У.І. Леніна прапануе ўвазе карыстальнікаў выставу "Іншага не дадзена", падрыхтаваную да 70-гадовага юбілею Мікалая Чаргінца.

Мікалай Іванавіч — старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі, празаік, Старшыня Пастаяннай камісіі Савета Рэспублікі па міжнародных справах і нацыянальнай бяспецы, аўтар папулярных кніг і сааўтар сцэнарыяў фільмаў-экранізацый, уваходзіць у склад многіх іншых (іх каля 50) арганізацый. "Усе званні і пасады Мікалая Іванавіча цяжка пералічыць. Але найперш для нас Мікалай Чаргінец — майстар вострасюжэтных сучасных дэтэктываў", — зазначаюць супрацоўнікі бібліятэкі і падкрэсліваюць: вялікі вопыт прафесіянала, дасканалая веданне

прыёмаў і метадаў барацьбы з арганізаванай злачыннасцю зрабілі яго адным з самых вядомых у рэспубліцы аўтараў.

"Задумаўшы экспазіцыю, мы рашылі сабраць разам як мага больш матэрыялаў, якія характарызуюць пісьменні-

ка, палітыка і творцу Мікалая Чаргінца, — распавяла карэспандэнт "ЛіМа" загадчык аддзела Ірына Фёдарова. — І сутыкнуліся з тым фактам, што кніг для выставы няма! І не таму, што іх не мае бібліятэка — у нас ёсць усе выданні аўтара, нават па некалькі экзэмпляраў, — а таму, што ўсе яны выдадзены чытачам. На паліцах "абанемента" яны надоўга не затрымаваюцца. Давялося браць асобнічкі з чытальнай залы. Мы прааналізавалі: за апошнія паўгода ўсе кнігі Мікалая Чаргінца выдаваліся 138 разоў на рукі чытачам.

На выставе прадстаўлены ўсе выданні аўтара, таксама артыкулы пра творцу, яго інтэрв'ю і рэцэнзіі на кнігі.

**Ірына ТУЛУПАВА
Фота Віктара Кавалёва**

Буйныя гарады — вядома, цэнтры эканамічнага і палітычнага жыцця краіны. Аднак гісторыя Беларусі "рабілася" ў меншых паселішчах. Менавіта беларускія мястэчкі, важныя пункты на скрыжаваннях шляхоў зносін, а таксама звязаныя з выбітнымі асобамі нашай Бацькаўшчыны, пачынаюць апошнім часам прыцягваць прыпозненую ўвагу даследчыкаў. Сям-там па краіне пачынаюцца маштабныя археалагічныя пошукі.

Пра тое, чым папаўняюць сённяшнія даследаванні скарбонку ведаў па беларускай гісторыі, у матэрыялах Мікалая АНІШЧАНКІ.

Кафля з Рыжкавіцкага раскопу.

Фота з архіва Інстытута гісторыі НАН Беларусі

Праблемы

— Кожны візіт археолагаў у Шклоў выкаікае неверагодную цікаўнасць тугэйшых, — даводзіць кіраўнік раскопак, — збольшага, прагматычную. Бо некаторыя людзі, якія жывуць тут, таксама мэтанакіравана нешта шукаюць.

Нешта — гэта прадметы старажытнасці, якія можна каму-небудзь выгадна прадаць. У якасці патэнцыяльных пакупнікоў разглядаюцца нават самі археолагі: Лідзія Марковіч угадвае, як адзін мясцовы жыхар прапаноўваў ёй набыць знойдзеную ім люльку для курэння тытуно XVII—XVIII стст. Другі павёў на экскурсію на свой агарод, дзе аспірантка жажнулася, убачыўшы старажытную надмагільную пліту, якая выкарыстоўвалася дбайным гаспадаром у якасці прыступкі перад уваходам, аб які выціраюць ногі...

Але навуковыя супрацоўнікі, на жаль, не разбэшчаныя ні грашовымі, ні людскімі рэсурсамі. Сёлета на замчышчы Лідзія Марковіч здолела заклаці вельмі маленькі шурф, памерам усяго два на чатыры метры: яго проста няма каму капаць. Інстытут гісторыі можа выдзеліць некаторыя сродкі, але не можа даць людзей. Калі ж аспірантка напісала ліст на імя старшыні райвыканкама з просьбай дапамагчы рабочай сілай, то на дапамогу аспірантцы з'явіліся дзве дзяўчынкі з мясцовага прадастаўніцтва БРСМ.

Вядома, недахоп увагі мясцовай улады да працы археолагаў — праблема не толькі Шклова, але і шматлікіх беларускіх мястэчак, якія мала бачылі дагэтуль даследчыкаў старажытнасці. Прадастаўнікоў мясцовай улады таксама можна зразумець: дапамагачь гісторыкам іх ніхто не абавязвае. Але ж...

У Беларусі шмат яшчэ нязнойдзеных гістарычных сенсацый. Дапамога археалагічным даследаванням, падвышэнне цікаўнасці да спадчыны — усюсна інвестыцыі ў развіццё турызму, якое цягне за сабой папаўненне мясцовага бюджэту.

Новыя звесткі аб старых мястэчках

Рэшткі касцёла ў Воўчыне. Фота Кастуся Дробава

лася сядзіба ліцвінскага ювеліра — а магчыма, тут на працягу дзесяцігоддзяў жыла цэлая дынастыя майстроў па каштоўных металах, бо вырабы знойдзены на рознай адлегласці ад паверхні, у розных гістарычных пластах.

Увогуле, такой колькасці прадметаў даўно не знаходзілі беларускія археолагі на адным месцы і за такі непрацяглы час. Але сенсацыя Воўчынскіх раскопак нават не ў гэтым.

— Па сутнасці, на тэрыторыі Брэсцкай вобласці ў такіх маштабах не вывучалася яшчэ ні адно мястэчка, — даводзіць Аляксандр Бажкоў. — Хоць у нас шмат мястэчак, якія маюць вельмі багатую гісторыю, увага ў асноўным надаецца раскопкам у буйных гарадах — напрыклад, у старажытным Бярэсці.

Сляды кельтаў на Беларусі

Бадай, найкаштоўнейшая знаходка — незвычайная фібула, гэта значыць зашпілька верхняга адзення. Параўнанне з асобнікамі фібул, апісаных у польскіх каталогах, дазволіла вызначыць: зашпілька датуецца канцом I — пачаткам II стагоддзя і належыць да Пшэворскай культуры.

Яе носьбітамі былі кельцкія плямёны, якія ў II ст. да н.э. — IV ст. н.э. пражывалі, як лічылася, у цэнтральнай і паўднёвай Польшчы. Знаходкі ж беларускіх археолагаў сведчаць, што і на нашых землях жылі і гаспадарылі кельты.

Знаходка экспедыцыі Аляксандра Бажкова ў Воўчыне — трэці помнік Пшэворскай культуры на тэрыторыі Беларусі. Прычым, мінулыя два яе помнікі таксама знойдзены на тэрыторыі сучаснага Камянецкага раёна. Аднак А. Бажкоў лічыць, што падобныя знаходкі ў іншых заходніх раёнах краіны — справа часу: трэба толькі праводзіць раскопкі.

А пакуль знаходкі А. Бажкова размешчаны для даследавання ў Брэсцкім дзяржаўным універсітэце, каб улётку вярнуцца ў багаты на спадчыну Воўчын. Адначасова адзначым наступную, на наш погляд, дзіўную абставіну. Воўчын — абавязковы пункт польскіх экскурсій па Беларусі, аднак аб тым, каб мястэчка было ўключана ў беларускія турыстычныя маршруты, пакуль нідзе нічога не чуваць...

нікам Адамам Чаргарыйскім толькі ў 1769 годзе. Атрымоўвалася: два стагоддзі нібы выкраслены з гісторыі Шклова.

Знаходкі супрацоўніцы Інстытута Вольгі Ляўко пацвердзілі: "прамежкавае" месцазнаходжанне горада — ля сучаснай вёскі Рыжкавічы, у некалькіх кіламетрах ад сённяшняга горада. А Лідзія Марковіч, якая ў жніўні праводзіла раскопкі ў Рыжкавічах і на тэрыторыі былога Дамініканскага кляштара, пацвердзіла: рыжкавіцкі Шклоў згарэў у XVIII стагоддзі, і гэта стала адной з прычын новага пераносу паселішча — бліжэй да Дняпра, бліжэй да гандлёвых шляхоў.

Шклоў «пасталеў»

Тэма дысертацыі Лідзіі Марковіч гучыць так — "Шклоўскі маёнтак у XIV—XVIII стст. паводле пісьмовых археалагічных дадзеных". Пачынаецца часавы прамежак менавіта з XIV стагоддзя, бо Лідзія Генадзьеўна ўпэўнена: Шклоў старэйшы за свой "афіцыйны" ўзрост.

— У беларускай практыцы падліку ўзросту таго ці іншага паселішча прынята, каб яго абавязкова ўзгадвалася ў нейкіх пісьмовых крыніцах — летапісах, хроніках, хоць бы запісах вандроўцаў. Аднак часта археалагічныя матэрыялы кажуць аб іншым. Так і ў выпадку Шклова: мы знайшлі тут не проста цвінтар, але прыкметы паселішча X—XII стагоддзяў.

Да таго ж, мястэчка, якое гістарычныя даведнікі называюць ці не купецкай сталіцай Беларусі, у пэўны час выконвала і абарончыя функцыі. Раскопкі старога замчышча сведчаць: падчас шматлікіх войнаў з Масковіяй Шклоў быў... непрыступнай крэпасцю-востравам, з усіх бакоў абкружаным вадой. Праўда, пакуль невядома, ці то былі натуральныя вадаёмы, ці штучныя равы.

Улічваючы надзвычай багатую гісторыю Шклова і спадчыну розных гістарычных эпох, якую беражліва захоўвае зямля, у перспектыве тут мог бы паўстаць музей пад адкрытым небам, аналагічны "Старажытнаму Бярэсцю". Так лічаць гісторыкі. Але ці ёсць каму да гэтага справа, акрамя даследчыкаў старажытнасцей?

Шклоў: тройчы мяняў «прапіску»

500-гадовы Шклоў да нядаўняга часу прывабліваў адно толькі "чорных капальнікаў" — ахвотнікаў да манет і старажытных упрыгожванняў, якія сям-там трапляліся ў былым буйным цэнтры гандлю. Але ў XXI ст. за справу ўзяліся сапраўдныя археолагі — і паспелі ўжо зрабіць некалькі цікавых адкрыццяў.

Горад, які вандруе

Так, у 2002 годзе было даказана, што Шклоў за перыяд сваёй гісторыі мяняў месца сваёго знаходжання тры разы, а не два, як лічылася раней. Такіх гарадоў-вандроўцаў у Беларусі зусім мала.

— Раней было толькі вядома, што месцам узнікнення паселішча стала тэрыторыя ля сучаснай вёскай Стары Шклоў — тут горад праіснаваў да 2-ой паловы XVI стагоддзя, — кажа аспірантка Інстытута гісторыі НАН Беларусі Лідзія Марковіч. — Аднак таксама вядома было, што на сучаснае сваё месца горад быў перанесены яго ўладаль-

ТЫМ ЧАСАМ

Таямніцы Солтана чакаюць археолагаў

Любыя археалагічныя работы патрабуюць немалых выдаткаў. Пакуль у некаторых мястэчках Беларусі яны ладзяцца пры падтрымцы мясцовых арганізацый, альбо за фінансаванне падрыхтоўкі навуковых работ бярэцца Нацыянальная акадэмія навук, у іншых мясцінах толькі чакаюць спонсарскай дапамогі.

Нядаўна ў склад Жыровіцкага манастырскага комплексу ўвайшла тэрыторыя, на якой, паводле гістарычных дадзеных, знаходзілася сядзіба князя Солтана. З гэтым будынкам звязанае адно з найвядомейшых пудаў праваслаўнай Беларусі: паводле манастырскага падання, непадалёку ад яго ў 1470-м годзе тром пастушкам явілася Багародзіца.

Але тое, што там сапраўды знаходзілася сядзіба, яшчэ павінна быць пацверджана навукова. Для гэтага трэба правесці археалагічныя раскопкі, якія, дарэчы, могуць прынесці яшчэ шмат гучных адкрыццяў. Пытанне ў тым, хто будзе фінансаваць работы.

— Мы былі б рады правесці тут раскопкі. Але адказнасць за фінансаванне раскопак у нас у асноўным кладзецца на плечы заказчыка, — распавёў карэспандэнт "ЛіМа" Благачыны Жыровіцкага кляштара айцец Веньямін. — Мы просім дапамогі ў дзяржавы, і яна адгукнецца — але ж, вядома, грошай на ўсё не хапае. Таму на атрыманых сродкі выконваюцца першачарговыя работы — трэба існуючыя будынкі падмацаваць, храм давесці да ладу.

У 2020-м годзе ў Жыровічах будуць святкаваць 550-годдзе з'яўлення Багародзіцы і 500-годдзе паўторнага з'яўлення яе іконы на камяні. Насельнікі кляштара спадзяюцца, што маштабныя раскопкі на вялізнай тэрыторыі комплексу будзе магчыма правесці да гэтай даты — але сведчаць, што без удзелу мецэнатаў тут не абыйсца.

Мікалай АНІШЧАНКА

Воўчын: не толькі прытулак Панятоўскага

Мястэчка Воўчын, што на Камянецчыне, калісьці было адным з магутных цэнтраў свецкага жыцця ліцвінскай шляхты. У нашыя дні яго ў асноўным ведаюць па напаяравазваленым касцёле, у якім быў хрышчоны і ў якім знайшоў свой вечны прытулак апошні кароль Рэчы Паспалітай, фаварыт рускай імператрыцы Кацярыны II Станіслаў Аўгуст Панятоўскі. Але апошнія археалагічныя знаходкі ў гэтым краі сведчаць: Воўчын можа пахваліцца значна багацейшай спадчынай.

Прыватная ініцыятыва

У 2005 годзе ў Камянцы святкавалі Дзень беларускага пісьменства. З гэтай нагоды ў знакамітай Камянецкай вежы адкрыўся краязнаўчы музей. Асноўная частка экспанатаў у ім — з археалагічных даследаванняў Камянца, якія цягам некалькіх гадоў праводзілі спецыялісты кафедры гісторыі славянскіх народаў Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна Алег Іоў і Аляксандр Бажкоў.

Прыкладам Камянца натхнілася кіраўніцтва АТ "Усход-Камянец" — сельгаспрадпрыемства, якое месціцца ў мястэчку Воўчын. Для будучага воўчынскага музея быў абраны будынак былой плябаніі. А каб назапасіць экспанатаў, прадпрыемства звярнулася з прапановай да тых жа даследчыкаў з брэсцкага ўніверсітэта. Такім чынам, ужо трэці год запар студэнты гістарычнага факультэта праходзяць тут археалагічную практыку. Кіруе раскопкам дацэнт кафедры гісторыі славянскіх народаў Аляксандр Бажкоў.

У 2005—2006 гадах берасцейцы капалі "павярхоўны" пласт, у якім знойдзены прадметы XVIII—XIX стагоддзяў. Сёлета ж, раскапаўшы больш за 80 м², дабраліся да надзвычай багатага культурнага пласта XVI—XVII стст.

— Каля духост індывідуальных знаходак, больш як 11 тысяч фрагментаў керамікі, — гісторык з захапленнем дзеліцца з карэспандэнтам "ЛіМа" спісам знойдзенага.

Упершыню ў мястэчку

Сярод знаходак археолагаў — амаль некрануты часам развал гробкі XVI ст., прама ў якім стаялі гаршчкі, некалькі ачагоў гэтага ж перыяду, тагачасныя рэчы побыту, спражкі, гузікі, тачыльныя брускі. Знайшлі гісторыкі тут цудоўную калекцыю старадаўніх нажоў, а таксама беспрэцэдэнтную колькасць ювелірных вырабаў — кольцаў, пярсцёнкаў, завушніц... Знайшлі і ювелірную матрыцу. Паводле даследчыка, знаходкі дазваляюць выказаць здагадку: калісьці на гэтым месцы знаходзі-

Прынцыповая пазіцыя

Першае сутыкненне з сістэмай — не ў палітычным, у больш шырокім сэнсе — Аляксандр Закурэнка перажыў у восьмым класе кіеўскай школы. Тады ён пачаў не толькі пісаць, але і рабіць пераклады з украінскай на рускую — перакладаў творчасць Тараса Шаўчэнкі, Лесі Українкі... Пераклаў таксама на сучасную рускую мову "Слова аб палку Ігаравым" і... атрымаў за гэта "двойку".

— Мне казалі, што васьмікласнік не мае права займацца такімі рэчамі. І я, пагараваўшы крыху, спаліў той пераклад.

Доўгі час у Аляксандра паралельна існавалі два інтарэсы — матэматыка і літаратура. Але пасля маткаласа і трох гадоў на мехмаце Кіеўскага ўніверсітэта прыйшлося вызначацца з прыярытэтам.

Спачатку ён узяў акадэмічны адпачынак, а потым увогуле сышоў з універсітэта. Год працаваў санітарам на станцыі "хуткай дапамогі". Лічыць, што гэты досвед для яго вельмі важны, ён паўплываў потым на станаўленне яго як пісьменніка.

— Галоўнае было — убачыць і зразумець жыццё. У дзевятнаццаці гадоў сутыкнуцца са смерцю, горам... Самазбойствы, траўмы на вытворчасці — рэчы, схаваныя ад вока савецкага чалавека — мне адкрываліся.

Творчыя людзі заўсёды вельмі блізка прымаюць да сэрца тое, што адбываецца ў краіне. Асабліва то было ў СССР, калі многія вельмі балюча перажывалі разрыў паміж "карцінкай" і рэчаіснасцю. І ў мяне ў юнацтве ўзніклі пэўныя думкі кшталту "навошта жыць"... Але цану жыцця разумееш, калі бачыш, як лёгка яго страціць.

Пасля працы ў "хуткай дапамозе" зразумеў, што буду займацца чымсьці, звязаным з чалавекам, з асабістым яго існаваннем ды існаваннем. На гэтай хвалі паехаў у Маскву і ў дваццаці гадоў паступіў там у Літаратурны інстытут.

Пасля яго заканчэння, у 1987, прафесар Марыэта Чудакова запрасіла мяне ў аспірантуру. Яе я скончыў толькі ў 1993-м, бо мяне спачатку выключылі за тое, што адмовіўся здаваць кандыдацкі мінімум па дыялектычным матэрыялізме.

— То была ваша прынцыповая пазіцыя?

— Абсалютна. Я ў той час ужо быў чалавекам веруючым і гаварыць з пазіцыі навуковага атэізму не мог. Я не тое каб адмовіўся. Я проста прапанаваў пашырыць праграму: каб здаваць не толькі філосафаў-атэістаў, але ўвесь спектр філосафскай думкі, куды б былі ўключаны і Шапенаўэр, і Маркс, і Бярдзэяў.

То было ў 1988 годзе. Я дайшоў ажно да намесніка міністра адукацыі Савецкага Саюза. Спасылаліся на Канстытуцыю, на права атрымоўваць адукацыю і г.д. Аднак чыноўніцтва быў даволі-такі дзіўны. Пры асабістай сустрэчы намеснік міністра мне сказаў: "Вы ведаеце, вы ўвогуле маеце рацыю, але мы ж не можам з-за вас аднаго мяняць кандыдацкі мінімум".

Першы ў Саюзе

— Ужо ў 1987 годзе вызначыўся з тэмай дысертацыі. Калі паступаў у аспірантуру, напісаў работу аб Мандэльштаме, якая называлася "Паэт і дзяржава". Яна дагэтуль неапублікаваная, хоць мне здаецца, некаторыя думкі ў ёй дагэтуль актуальныя.

У дысертацыі я гэтую тэму пашырыў. Яна гучала так: "Кастрычніцкая рэвалюцыя ў творчасці акмеістаў".

Аляксандр Закурэнка — чалавек, які абышоў цензуру. Тэма яго дысертацыі — "Кастрычніцкая рэвалюцыя ў творчасці акмеістаў" — сталася першай у Савецкім Саюзе зацверджанай тэмай па фактычна забароненых тады акмеістах. Праўда, у 1988-м яго ўсё адно выключылі з аспірантуры Літаратурнага інстытута ў Маскве — за тое, што адмовіўся здаваць кандыдацкі мінімум па дыялектычным матэрыялізме.

Рэктар інстытута, будучы міністр культуры і прадстаўнік Расіі ў ЮНЕСКА Яўген Сідараў, сказаў яму тады: "Саша, ёсць правілы гульні, і ты іх парушыў. Таму я вымушаны цябе адлічыць. Але я табе абяцаю: як толькі правілы адменяць, мы цябе ўзновім". Сваё слова ён стрымаў — і ў 1993-м наш герой абараніў тую самую дысертацыю.

Зараз філолаг Закурэнка выкладае рускую мову і літаратуру ў маскоўскіх школах, а ў вольны час піша вершы ды перакладае літаратурныя і філосафскія тэксты з украінскай і сербскай моваў. Пагчас апошняга візіту А. Закурэнкі ў Мінск з ім сустрэўся наш карэспандэнт.

У палоне сумлення

Найперш — развіццё ўнутранае

— Значыць, у паэзіі — аніякіх матэматычных заканамернасцяў?

— Літаратуру разглядаюць крыткі і вучоныя. Крыткі — той, хто рэагуе гарызантальна: з'явілася нешта, і ён тут жа дае гэтаму ацэнку. Вучоны дае яе пастфактум. Сістэматызуе ўсе чынікі і спрабуе высветліць, чаму ўзнік менавіта гэты паэт, а не іншы. Але гэта заўсёды можна зрабіць толькі ў мінулым часе. Спраба прадказаць магчыма толькі на інтуітыўным узроўні.

— Аб выбітных асобах прынята казаць: "геній эпохі". А ўвогуле, выбітны чалавек, геній можа належаць да якой-небудзь эпохі?

— Наўрад ці. Разумеецца, чым геній адрозніваецца ад таленавітага чалавека? Талент знігаваны з арыгінальнасцю. Нават у свеце прыроды перш за ўсё кідаецца ў вочы матылёк, які ярчэй афарбаваны. Талент адчувае сябе адзіным, непадобным да іншых, і ён гэтым ганарыцца, гэта ў сабе пеціць. А вольны геній не трэба кідацца ў вочы, таму што ён "адзін з". Але, будучы адзін, ён увесь час памятае аб тым, што існуе яшчэ і вертыкаль — Сусвет, нейкія адвечныя ісціны. Вольны геній абсалютна ўключанаецца ў жыццё, прысутнасць тут і цяпер, словамі Хайдэгера "тут-быццё", яна чалавека робіць геніяльным.

Талент змываецца адлаіг, з якой адыходзіць эпоха. Геній застаецца назаўсёды.

— Гэта значыць, імкненне да папулярнасці, імкненне вылучыцца геніям не ўласціва абсалютна?

— Геній — гэта той, хто перарастае свой талент. У нейкі момант чалавек, адчуваючы сваю адоранасць, становіцца перад жорсткім выбарам: альбо развіваць яе, сваю арыгінальнасць, і становіцца прыкметным для ўсіх, альбо, скарыстоўваючы гэтую адоранасць, самаразвівацца, як мага глыбей уваходзіць у сэнс быцця. І гэта задачы супрацьлеглыя.

Позні Пушкін, якога не разумелі нават блізкія яму людзі — вольны яскравы прыклад узаемаадносін генія і грамадства. "Гадуноў" ляжаў нераспраданы. Яго журналісцкая ініцыятыва — часопіс "Современник" — таксама была незапатрабаваная. Гэта потым ужо высветлілася, што Пушкін там першым апублікаваў Цютчава, раскрыў нейкія новыя напрамкі. То ляжала паз-за ўвагай. То была глыбіня, а глыбіню трэба асэнсоўваць.

Ці, скажам, Высоцкі — чалавек, які стаў вядомым дзякуючы сваім блатным песням. І тут жа — Высоцкі і ягоныя познія балады...

Калі няма ўнутранага развіцця ў творцы, то грош яму дана — трэба тады нечым іншым заняцца. Вольны зваротны прыклад, дарэчы, — Ала Пугачова. Таленавіцейшая спявачка, якія пела песні! І параўнайма з цяперашняй "гламурнай" Алай Барысаўнай.

Кожны вырашае па-свойму

— Масавая культура і геній — рэчы несумяшчальныя?

— Не тое, каб не сумяшчальныя — яны рэчы ваяўнічыя, варажыя ў адносінах адзін да аднаго.

— Ці будзе пераможца ў гэтым супрацьстаянні?

— У мірскай гісторыі, баюся, ужо ёсць: мне падаецца, масавая культура перамагла. Але гісторыя існуе не толькі як сукупнасць гістарычных фактаў. У гісторыі ёсць нейкая мстыка, ёсць цымбяныя сілы, якія яе рухаюць наперад — і тут, я спадзяюся, перамога будзе за тымі, хто паглыбляецца. Вольны паглядзіце толькі: маленькая Грэцыя была, некалькі гарадоў з невялікай колькасцю жыхароў, з якіх некалькі соцен займаўся навукай альбо мастацтвам. І вольны ўжо 3 тысячы гадоў, за яе нічога больш грунтоўнага не створана. Было ў Італіі некалькі невялічкіх гарадоў — Фларэнцыя, Мілан — вольны і італьянскі Рэнесанс. І зараз: час прайдзе, і застаецца некалькі імёнаў, некалькі гарадоў, магчыма, якія захавуюцца ў памяці нашчадкаў.

— Памяць нашчадкаў — то добрая ўзнагарода для творцы. Але жыць, сям'ю карміць шукальнікам ісціны трэба зараз. Дык на ганары ад "глыбінных" кніжак не пражывеш ні ў Беларусі, ні, мяркую, у Расіі. Як быць з гэтай дылемай?

— У гэтым пытанні ёсць два аспекты. Па-першае, творцам патрэбна дапамога. Той жа італьянскі Рэнесанс — ці адбыўся б ён, калі б не людзі кшталту Ларэнца Медычы, якому абавязаны Леанарда да Вінчы і іншыя выбітныя асобы. І, вядома ж, сур'ёзная падтрымка павінна быць з боку дзяржавы.

Пытанне, якое паўстае зараз для многіх краін: ці павінна дзяржава ўкладваць грошы ў мастацтва? Здавалася б, гэта нерацыянальна: інвестыцыі павінны ісці ў тыя сферы, якія могуць хутка даць "аддачу". Гэта памылковы шлях. Такая дзяржава гіне.

І зноў выдатны прыклад — Старажытная Грэцыя: на грошы тамтэйшага дэмакратычнага грамадства Сакрат стварыў сваю школу, а Платон — акадэмію. І ці карысталася дзяржава іх здабыткамі тады? Вядома, не. Гэта быў унёсак у далёкую будучыню. Дзяржава мудрая, сапраўды народная павінна ўкладваць грошы і ў гэтую сферу — з рызыкай, што гэтыя грошы не вернуцца.

Другі ж аспект — экзістэнцыяльная праблема самога творцы. Як зрабіць выбар паміж "жыць, клапаціцца аб блізкіх" і "ствараць"? Тут рэцэптаў няма, кожны вырашае па-свойму.

Пагзьяляць палітыку і культуру

— Мы гаварылі аб месцы творцы ў гісторыі, як гаворка зайшла пра дзяржаву. Адаваднае пытанне: а дзяржаве нейкай, канкрэтнай краіне ці яе народу — можа геній належаць?

— У нас з вамі дастаткова доўга была досыць шчаслівая сітуацыя — яна пачалася нават не за савецкім часам. Раней, у часы "імперыялізму", які звычайна з адмоўным знакам разглядаецца. Але асабліва так было за савецкім часам. На самай справе, імперыя — гэта universon, і Рымская імперыя — першая спроба была сумясціць розныя нацыянальнасці, мовы ў нейкае адзінства, даючы пры гэтым кожнай мове, кожнай культуры магчымасць сябе выявіць. Вядома, існаваў стрыжань — латынь — праз які шляхам перакладаў творы меншых народнасцей даходзілі да насельнікаў усяе дзяржавы.

Мы гаворым зараз пра мастацтва, яно развіваецца па іншых законах, чым жыццё. У гэтым, культурным сэнсе імперыя была з'явай станоўчай. І руская мова, якая зусім не адмяняе ўкраінскай альбо беларускай, дазволіла нацыянальным літаратурам заявіць пра сябе на сусветным узроўні. І тыя ж Багдановіч, Шаўчэнка — калі б яны не належалі да імперыі — пры тым, што яны шмат у чым ахвяры імперыі — магчыма, не былі б пачутыя ў свеце, а засталіся б лакальнымі, нацыянальнымі пэтамі. У імперыі мы маглі кожны на сваёй мове размаўляць і мець выхад у сусветную прастору.

— ...У глабальным вымярэнні?

— Безумоўна, і Расіі, і Беларусі блізкая ў першую чаргу еўрапейская культурная прастора. Аднак і Еўропа зараз зусім не аднародная. Параўнайце Еўропу, якой быў заварожаны Даўстаўскі, і цяперашнюю. Адыбалася амерыканызацыя, дыфузія культуры, выбудоўванне нейкай новай, "сярэдняй" сістэмы каштоўнасцей. Сучасны жыхар Рыма мае дачынення да Рымскай імперыі, мякка кажучы, мала — як і мы з вамі да Кіеўскай Русі.

Але і мы не можам вярнуцца да Сярэднявечча, узнявіць ідэал Кіеўскай Русі — хоць, з майго пункта гледжання, то быў найвышэйшы ўзровень развіцця ўсходніх славян.

Мы — рускія, беларусы, украінцы — атрымалі духоўную аснову, якая нас, у адрозненне ад Еўропы, не падзяляла — праваслаўе. Разрываць гэтыя сувязі — самагубства.

Калі ёсць агульны падмурак, то можна быць у асноўным адзінымі, а ў асабістым — вядома, рознымі. Нікому непатрэбна, каб усе былі аднолькавыя, як з інкубатарам.

— Ці здолее захавання гэтае культурнае адзінства?

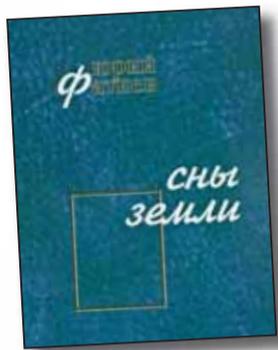
— Спачатку быў перыяд разрыву. Зараз жа — і я магу назіраць гэта на канферэнцыях у Расіі, Украіне, тут, у Беларусі — на асабістым узроўні адбываецца ўзнаўленне культурных сувязяў паміж нашымі народамі. Тут важна падзяляць палітыку і культуру. Усё ж такі, палітыка — можа, і не вайна ўсіх супраць усіх, але ў нейкай ступені абарона ў першую чаргу прыватных інтарэсаў пэўных людзей. Культура — наадварот, галіна абароны інтарэсаў усіх.

Гутарыў Мікола АКАВІТАЎ
Фота Кастуся ДРОБАВА

Чытаючы Юрыя Фатнева...

Паэзія — гэта чароўны парадак слоў.

Я. Еўтушэнка

Калі мне пашчасціла ўзяць у рукі кнігу "Сны Зямлі" і пачыць натхняцца прыгажосцю паэтычнага радка Юрыя Фатнева, менавіта вышэйзгаданыя словы Яўгена Еўтушэнкі адразу прыйшлі на ўспамін. Прыгажосць выратуе свет, таму што ён створаны па законах прыгажосці. Але гэтае выратаванне не з'явіцца само па сабе, да яго вядзе шлях вялікай духоўнай працы, падзвіжніцтва многіх творцаў прыгажосці. Адным з такіх падзвіжнікаў, якому выпала няпростая творчая дарога (заўважым, не сцэжка, не гладкая, а хутчэй, камяністая і, разам з тым, шырокая і жывапісная, якая хаваецца далёка за далаглядом), і з'яўляецца выдатны рускі паэт і празаік Юрый Фатнеў, які з 1990 года жыве ў Гомелі. Яго паэтычны зборнік "Сны Зямлі" быў выдадзены ў выдавецтве "Беларускі кнігазбор" у 2005 годзе. Асноўным творам кнігі з'яўляецца араторыя "Сны Зямлі". Побач з ёй змешчаны і чатыры паэмы пад агульнай назвай "Моя родословная — Русь". Кніга доўга ішла да свайго чытача, але не страціла актуальнасці і сёння. Тэма, якую ўздымае аўтар, знаходзіцца паза часам, інакш кажучы, яна не залежыць ад часу, бо тэма гэта — сам час, яго філасофскае асэнсаванне, асэнсаванне гісторыі чалавецтва, краіны, народа, асобы... Гэта гісторыя нашых

продкаў, гісторыя сённяшняга і будучых пакаленняў. У творы няма нічога выпадковага, і, разам з тым, не ўсё так проста і адназначна, як можа падацца на першы погляд. Жанр — араторыя — таксама мае вялікі сэнс. Араторыя, як вядома, — гэта манументальны музычны твор для спевакоў-салістаў, хору і арэстра, як правіла, з драматычным сюжэтам. Гэта твор духоўнай музыкі. У "Снах Зямлі" мы бачым гармонію слоў, гукаў, прычым, кожны гук падпарадкоўваецца стукі сэрца аўтара, іншымі словамі, паэзія араторыі жыве ў сардэчным рытме Ю. Фатнева, які з'яўляецца, бадай, галоўнай дзеючай асобай усяго аповеда:

*Всё слышней моя мелодия
В хоре той вселенной
музыки...*

Не можа не ўразіць пачуццё адказнасці, з якім Юрый Фатнеў падыходзіць да свайго творчасці. Ён па-майстэрску валодае паэтычным словам і выкарыстоўвае яго так, як падказвае сэрца ("Лез

я без страху в опасную тему") і не шукае лёгкіх, абыходных шляхоў. Гістарычныя радкі аўтар пераплятае са свайёй біяграфіяй: "Мне говорят: "Опасно балагуришь. // Твоя поэма ляжет под сукно!" Але гэта не стрымлівае паэта. Данесці сваё Слова яму дадзена найвышэйшай сілай, перад якой простыя чалавечыя перасцярогі губляюць усялякі сэнс.

Юрый Фатнеў важка, бескампрамісна і па-мужчынску прынцыпова заглыбляецца ў абраную тэму. На першы погляд, у творы ўсё зразумела, тым больш, што многае падрабязна тлумачыцца аўтарам у самым пачатку:

*Эта книга как жизнь.
Всё в ней так перепутано...
.....
Всё спелось, всё срослось
от мгновенья до вечности.
Бесполезно искать
где начало, конец,
Узел этот гигантский —
и есть человечество.
Для поэмы моей
всё же есть образец.*

Але разабрацца ў хітраспляценнях жыцця, вызначыць сваё месца ў ім не так і проста. У сучасным свеце адбываюцца такія працэсы, якія патрабуюць глыбокага асэнсавання, каб усё не загінула ў выніку паспешнай непрадуманасці, як кануў у Лету СССР.

Гістарычным падзеям працягнута ўся араторыя. Гісторыя паўстае праз быліны, легенды, паданні, праз вялікую колькасць гістарычных асоб далёкай даўні-

ны і больш сучасных, што не магло не адбіцца і на мове твора:

*Два князя крамолу коваше:
Кто старше?
Два князя от брашен
Друг другу навстречу —
На сечу!*

Чым заканчваецца такія рашэнні, мы ведаем з гісторыі. "И канули вои — ни старь не вернулась, // Ни юность. // И степь, как пергаментный свиток, свернулась".

Мелодыя паэтычнага радка Юрыя Фатнева пранікнёная, пяшчотная, чыстая. Не памылюся, калі скажу, што гэта адзін з самых значных паэтаў у сучаснай рускай літаратуры, якому падуладна ствараць не толькі шчымымі-лірычнымі вершы, але і вялікія эпічныя палатны. Творчасць Ю. Фатнева яшчэ чакае як свайго ўдумлівага даследчыка, так, зрэшты, і свайго ўдумлівага чытача, бо яна разлічана не толькі на ўспрымання сэрцам і розумам пэўных з'яў і падзей, але і на іх філасофскае асэнсаванне.

Хораша выказаўся ў пасляслоўі да кнігі яе рэдактар, беларускі паэт Міхась Башлакоў: "Чытаеш Юрыя Фатнева і часта ловіш сябе на думцы: якое высокае неба яго паэзіі... Многім не дацягнуцца, не даляцець... І толькі журавы, яго любімыя птушкі, раняюць з завоблачнай вышыні дзівосныя па прыгажосці пранізлівыя крыкі... Паэзія неба і зямлі... Чытаючы Юрыя Фатнева, разумееш, што гэта — вечна..."

Надзея СЕНАТАРАВА

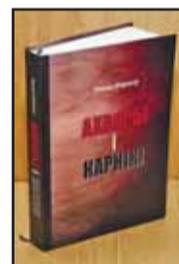
Кніжная паліца

У выдавецтве "Мастацкая літаратура" выйшаў у свет першы зборнік Юліі **НОВІК** "Сонца за тэрыконамі". Маладая дваццацідвухгадовая паэтка з Салігорска выступае ў выдавецкай серыі "Дэбют". Яе вершам уласцівы пошук новых паэтычных форм і вобразаў.

У выдавецтве "Кнігазбор" пачыла свет новай кніга Леаніда **ЛЕВАНОВІЧА** "Бесядзь цячэ ў акіяні". У ёй выдрукаваны аднаменны раман, за які аўтар у 2005 годзе быў у ганараваны прэміяй Федэрацый прафсаюзаў Беларусі, а таксама апавяданні, абразкі і эсэ пра размаіттыя падзеі нашага жыцця.

У Мінску выйшла чарговая кніжка Леаніда **МАРАКОВА** "Ахвяры і карнікі", якая складаецца з трох частак. У першай — біяграфічныя дадзеныя пісьменнікаў, дзеячаў культуры і грамадства, знішчаных органамі НКУС за адну ноч (з 29 на 30 кастрычніка 1937 года). У другой — прыводзіцца спіс расстраляных у Мінскай унутранай турме НКУС у перыяд са жніўня 1937 года да лістапада 1938 года. У трэцяй — здабываць інфармацыя пра сталінскіх апырчынікаў, якія катавалі і расстралявалі ні ў чым не павінных людзей.

У выдавецтве "Кнігазбор" выйшаў зборнік доктара гістарычных навук Леаніда **ЛЫЧА** "Татары Беларусі". У кнізе асвятляюцца асноўныя тэндэнцыі нацыянальна-культурнага і рэлігійнага жыцця татараў у XX — пачатку XXI стагоддзяў.

У Мінску пачыла свет брашура доктара гістарычных навук Леаніда **ЛЫЧА** "У асяроддзі хрысціянскага свету" (старонкі з гісторыі татарскага жыцця на Беларусі). У публікацыі даецца кароткі агляд гістарычнага шляху татарскай этнічнай групы на беларускай зямлі.

У выдавецтве "Асобны" выйшаў зборнік вершаў вядомага празаіка Анатоля **БАРОУСКАГА** "Бліскавіцый заручуся". Яго вершы напоўнены глыбокім роздумам пра Айчыну, час і ўласнае чалавечае жыццё. Адметна, што аўтар, з'яўляючыся неаблагім мастаком, сам жа арыянальна і аформіў сваю кніжку паэзіі.

Літаратурныя сувязі ўмацоўваюцца

Гэты зборнік адкрываецца выявай гербаў трох краін-суседак, трох братніх народаў. Адпаведна змешчаны творы паэтаў і празаікаў з Украіны, Расіі, Беларусі.

Размова ідзе пра чарговы, чацвёрты выпуск міжнароднага альманаха "Славянскае кола". Надрукаваны ён ва ўкраінскім горадзе Сумы "Мрыя-1" (2006 год), тыраж выданна — 500 экзэмпляраў. У кнізе пятнаццаць раздзелаў, кожны з якіх змяшчае творчасць літаратараў аднаго з рэгіёнаў трох краін. Тут прадстаўлены творы аўтараў з украінскіх гарадоў і пасёлкаў

Горлаўка, Глухаў, Пуціўль, Шчолкіна, Леніна, Шостка, Кралявец, расійскіх — Масква, Трубчэўск, Рыльск, Коранева, Жалезнагорск, Курчатаў, беларускіх — Гомель і Рагачоў.

Раздзелы адкрываюць уступным словам кіраўнікі мясцовых адміністрацый, вядомыя дзеячы літаратуры. У раздзеле з творами гомельскіх літаратараў намеснік кі-

раўніка міжнароднай літаратурнай арганізацыі "Славянскіе кола" Анатоля Міроненка і ўкраінская паэтэса Ірына Калтакова падзяліліся ўражаннямі ад прэзентацыі папярэдняга выпуску альманаха, якая адбылася ў мінулым годзе ў Рагачове. У ёй прымалі ўдзел літаратары з Украіны і Расіі, інтэрнацыянальная дэлегацыя складалася ажно з семнаццаці чалавек. Мерапрыемства было прысвечана святкаванню Дня славянскага пісьменства і культуры. Незабыўнай для гасцей стала сустрэча ў Гомельскай Славянскай бібліятэцы. Імпрэзу вялі дырэктар

бібліятэкі Лілія Буланава і знакамты паэт Міхась Башлакоў...

У чацвёртым выпуску альманаха надрукаваны творы гомельскіх паэтаў Генадзя Говара, Міхася Башлакова, Сяргея Салоненкі, Генадзя Лапаціна, Алега Ананьева, Ніны Шкляравай, Валянціны Чкалавай-Салановіч, Пятра Чарняўскага, Алёны Алёшынай, Уладзіслава Шышыгіна, Ліліі Возісавай, Дзмітрыя Нілава, Святланы Крукоўскай, Галіны Карповіч, Міхася Болсуна, Андрэя Башлакова, Ганны Атрошчанкі.

Рагачоўскі раён прадстаўляюць паэты Юрыя Арэстаў, Міхась Міронаў, Ганна Чумакова, Яўгенія Барсукова, Алена Гурэвіч, Наталля Сазонава і празаік Міхась Сліва.

Усяго ў кнізе змешчаны творы больш 170 паэтаў і празаікаў.

Міхась КАВАЛЁЎ

Святліца, поўная сонца

"ваду гаючую нагбом піў ад трывогі і знямогі"...

Алесь Мазур у сваіх вершах з новага зборніка, здаецца, нічога новага нам не адкрыў, ні тэматычна, ні з боку версіфікацыі, ён застаўся верным класічнаму рыфмаванаму вершу. Але пры глыбейшым поглядзе нам адкрываецца яго свет, гарэньне яго душы. Запрасіўшы нас у пакой з цудоўнай назвай "святліца", паэт паспавадаўся нам з усёй шчырасцю, на якую ён здатны сёння.

Літаратурны лёс не заўсёды быў добрамыслівым да яго: то вершаваную нізку ў часопісе пакладуць так далёка, што і праз гады не адшукаецца, то рукапіс у выдавецтве "згубіцца"... І вельмі ўсцешна, што, ня-

гледзячы на ўсе пературбацыі, Алесь піша прастыя, шчырыя, спавядальныя, даверлівыя радкі і строфы, прыгожыя той прастамай, якая ідзе ад пачуцця любові да ўсяго, што адбываецца. Самі назвы вершаў гавораць пра гэта: "Спагада", "Споведзь", "Пакаянне", "Памяць..."

Прырода, сяброўства, адданасць, вернасць, даверлівасць — а паэт вельмі даверлівы ў сваіх радках часам аж да наіўнасці — каханне да жанчыны, жаданне, каб каханая была заўсёды побач, — усё гэта вымалёўваецца ў яго кніжцы. Пранікнёна піша ён пра някідкую, шчымыліваю беларускую прыроду:

*Мне прыгажосць
адкрыла свет,
Заўжды ішоў яе шляхамі.*

І пачынаўся белы свет
З вясёлкамі над васількамі.

А пра сваю песню ён кажа так: "Песні няхітрай маёй аснова — матчына мова, родная мова".

Святліца, паўтаруся, слова вельмі ёмкае. У ёй павінны быць чысціня і ўтульнасць, цішыня і святло, роздум і малітва. Гэтым словам зямляк назваў сваю добрую кніжку, у якой не шкадуе, што было, а заклапочаны тым, што будзе:

*Ды не шкадую,
што было:
Жыццё —
бясконца навука...
Няхай махае мне крылом
Надзеі радасная мука.*

А паэзія — гэта і ёсць такая светлая, душэўная пакута.

Алег САЛТУК

*Кідае лодку акіяні вірлівы,
З апошніх сіл вяслаю,
ды плыву.
Я заповітым берагам
шчаслівы,
Тым берагам адзіным
я жыву.*

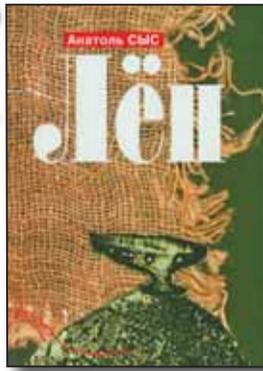
Які ж ён, гэты бераг талачынскага паэта Алесь Мазура ў кніжцы вершаў "Святліца", выдадзенай нядаўна сталічным выдавецтвам "Кнігазбор"?

Доўга не думаючы, бо працягаў будучую кніжку яшчэ ў рукапісе, адкажу адназначна: усё ў ёй трымаецца на святле, праўдзе, радасці, хаця апошня калі-нікалі і суседнічае з хмурынкай самоты.

На беразе лірычнага героя нашага зямляка ўсё так, як у жыцці. Ён, гэты лірычны герой, жыве там, дзе "шпакі ў бярозавым галлі спеваюць шлоўц на цэпальню праталін", дзе "стаяла хата ў лебядзе, з якой мы з гора вырасталі", дзе "сноп вязала перавясла маці на палетку, дзе

Лён Радзімы і лёс паэта

Над старонкамі выбранных твораў Анатоля Сыса

"Лён"... Гэтае сціслае, сціснутае, як спружына, слова ў назве першага паэтовага пасмяротнага выдання твораў, адпаведнае, дарэчы, па сваёй працягласці і інтанацыйнай выразнасці яго прозвішчу, выклікае асацыяцыі найперш з рэаліямі і архетыпамі нацыянальнага духоўнага і рэчыўнага свету, з тым родным і пракаветным, што назавуць спалучана ў калектыўнай народнай памяці з пэўнымі маральнымі і эстэтычнымі каштоўнасцямі. Тут узнікаюць адрозніжжы і непасрэдна зрокавыя малюнкi льянога поля з усімі яго колеравымі пералівамі, і згадваюцца вобразы літаратурнага паходжання, як, да прыкладу, купалаўскі "Лён", твор з ляскоўскага цыкла, хоць і напісаны ў ключы змушанай ідэалізацыі, аднак прасякнуты шчырма-любасным суперажываннем радавой быццёвай усталяванасці, праніклівым сузіраннем адвечнай красы прыроды ("Засвяціўся, як пудны сон, лён шаўковым валаком").

Асацыятыўны рад вобразнай сістэмы кнігі Анатоля Сыса выклікае і больш аддаленыя паэтычныя рэмінісцэнцыі, якімі змацоўваюцца нацыянальна мастацкая ўяўленні з прасторай сусветнай культуры. Можна ўспомніць хоць бы мадэльштамаўскае: "А я пою вино времен — Источник речи италийской — И в колыбели праарийской Славянский и германский лен!".

Думаецца, творчасць аднаго з прыкметнейшых беларускіх паэтаў канца ХХ — пачатку ХХІ стагоддзяў найбольш прадуктыўна разглядаць якраз з пункта гледжання выяўлення ў ёй самых разнастайных і, на першы погляд, не звязаных найпрост між сабой быццёвых і культурных пластоў. Такім шляхам можна наблізіцца да сапраўднага разумення гэтага самабытнага паэтычнага таленту, а, тым самым, яго месца і значэння ў сучаснай беларускай літаратуры. Цэласны аналіз, які не выключае сінтэтычнага абгульнення, дае магчымасць унікнуць крайнасцей пры ацэнцы створанага і пакінутага нам паэтам. Аб'ектыўна ацаніць яго спадчыну, якая цяпер, кагачаткова адзіліўшыся ад свайго стваральніка, прадастае з'ява не толькі сучаснага мастацкага працэсу, але і гісторыі літаратуры.

Ключавое для Сыса слова **лён** рыфмуецца сёння з такімі *канчатковымі, выніковымі* паняццямі, як **лёс, плён**. Завершаныя няпросты, пошукавы шлях паэта, настаў час падсумавання вынікаў. А гэта заўсёды змушае да вяртання да вытокаў, знаходжання пунктаў судакранання паэтычнага свету аўтара як з быццёвымі вартасцямі, жыццёвым грунтам, так і з тымі духоўнымі, эстэтычнымі гарызонтамі, якія прыцягваюць дадзенага мастака наймацней.

Несумненным фактам з'яўляецца тое, што Сыс наследуе купалаўскія мастацкія традыцыі. Гэта асабліва заўважна цяпер, калі ў юбілейны для класіка год мы імкнёмся глыбей асэнсаваць актуальнасць яго ўздзеяння на сучасны літаратурны працэс. І пры гэтым тэма, успрымаемая ў шырокім кантэксце філасофскай экзістэнцыі чалавека, і эмацыянальная сутэстыя, скіраваная на непасрэдна душэўны кантакт з чытачом, яго перакананне і абарачэнне "ў сваю веру", і зварот да міфалагічных вобразаў і матываў як своеасаблівай паэтычнай мовы, у якой захаваны нацыянальныя светапоглядна-ментальны код — усё гэта ўяўляецца развіццём у новых гістарычных умовах купалаўскіх духоўных і эстэтычных прыярытэтаў. Сведчаць пра ўвагу да купалаўскай паэтыкі яскравасць рытмічнай аранжыроўкі вершаванай мовы Сыса, выкарыстанне ім выяўленчых магчымасцей паўтору і г. д.

Сыс успрымае нацыянальную мастацкую традыцыю найперш як выяўленне духоўна-творчага

пачатку, для яго гэта не цвёрда ўсталяваны грунт, а хутчэй пабуджалны імпульс, ад якога зыходзіць энергетыка гераічнага здзяйснення, паэтычнага пераўтварэння. Традыцыя ўвасабляецца найперш у постацях, якія паўстаюць у гераізаваным абліччы, нясуць у сабе прарочую агантанасць і мэтаскіраванасць. Такія, прадстаўленыя ў легендарным асвятленні, постаці ў першым зборніку Сыса "Агмень" — Цётка (Алаіза Пашкевіч) і Максім Багдановіч. І па тэмпераменце, і па паэтыцы гэтыя творцы цалкам не падобныя, аднак жа менавіта яны ўспрымаюцца аўтарам зборніка як самыя яскравыя і блізкія яму носьбіты духу нацыянальнай паэзіі, што разумеецца і як служэнне красе, і як грамадзянскі чын.

У паэзіі Сыса натуральна паядноўваецца эстэтычна актуальнае і сацыяльна значнае, і дасягаецца гэтая цэласнасць перш за ўсё дзякуючы асабовай пераканальнасці, пачуццёвай адкрытасці аўтара. Выяўляючы ў гэтым сваю творчую індывідуальнасць, паэт у той жа час рухаецца ў напрамку, агульным для айчынай паэзіі, паколькі спалучанасць грамадска-надзённага і індывідуальна-псіхалагічнага — адна з яе галоўных і сутнасных уласцівасцей.

Можна ўвогуле вылучыць па меншай меры тры асноўныя фактары, якімі вызначаецца адметнасць паэтычнай творчасці Сыса. Па-першае, гэта ўжо вышэй адзначана далучанасць да глыбіннай мастацкай традыцыі, надзвычай чуйныя адносіны да ўсяго, што звязана з ідэямі нацыянальнага адраджэння, пошукамі пацвярджэння нацыянальнай тоеснасці і выяўленнем адметнасці гістарычнага шляху народа.

Па-другое, даволі выразна выяўляюць сябе таксама і звернутасць да вопыту сусветнага мастацкага развіцця, імкненне суднесці ўласныя творчыя шуканні з агульнымі тэндэнцыямі, характэрнымі для дынамічнага, напоўненага супярэчнасцямі, сучаснага літаратурнага працэсу. Не замыкацца ў межах паэтыкі толькі аднае, роднай літаратуры, заўсёды памятаць пра тое, што яна з'яўляецца інтэгральнай часткай больш абсяжнай і ўніверсальнай мастацкай цэласнасці — такіх прынцыпаў прытрымліваўся Сыс, думаецца, ад самых першапачатковых вопытаў у паэзіі. Магчыма, гэтая арыентаванасць у творчасці аўтара выразна выяўленага нацыянальнага складу паэтычнага мыслення і не прадастае цалкам відэачынай. Аднак менавіта яна, разам з іншымі фактарамі, значна паўплывала на мастацкую перакананасць інтэнцыі паэта.

На розных этапах трагічна кароткага паэтовага жыцця стылявыя прыкметы папярэднікаў пэўным чынам замацоўваліся, засвойваліся ў мастацкай сістэме Сыса. На сумежжы стагоддзяў, у час наогул узрушлівых і скрутных спадзяванняў і паняверак, выкліканых зменай гістарычнай эпохі (а для паэта гэта яшчэ і час няпростых асабістых экзістэнцыйных перажыванняў), адчувальнай падаецца прысутнасць у вершах Сыса бадлераўскіх інтанацый, традыцыйная для беларускай паэзіі тэма *прарока, вешчуна* ўвасабляецца ў вобразах, для якіх уласцівыя пэўныя рысы звышасябовага. Трагедыя-экзістэнцыйным светаадчуваннем прасякнуты многія сусоўскія міфалагічныя вобразы і матывы. Міфалагічная паэтыка, якой у значнай ступені характарызуецца адметнасць стыльскіх Сыса, звязана, як падаецца, не толькі з нацыянальнай мастацкай традыцыяй. Некаторыя сімвалічныя вобразы паэта набывалі містычнае адценне, ма-

быць, не без уплыву Юрыя Кузняцова. Такія вершы, як "Пацір" ("З паціра выплохнулі слёзы, / і налілі праз край віна..."), "Плакала жанчына", "Я п'ю адзін чырвонае віно..." і інш., нясуць у сабе прыкметны адбітак эпатажнай вобразнасці рускага паэта. Ёсць і прамыя адсылы да паэзіі Кузняцова — "Песня пра жану" з прысвячэннем, а таксама безназваны верш, які складальнікам названы "Наследаванне N".

Трэцім жа вызначальным фактарам (а па істотнасці, мабыць, першым) я назваў бы цэльнасць асобы паэта, пры ўсёй выяўлямай пры гэтым супярэчлівасці яго характару, і духаўздымную сілу той творчай энергетыкі, якая, не даючы душэўнага заспакаення, разам з тым умацоўвала веру паэта ў сваё грамадзянскае і мастакоўскае прызначэнне. А калі не цурацца ўзвышанага стылявога лексікону, то можна ўжыць і такі выраз — *вера, упэўненасць у сваё абранасць*. Гэтая перакананасць дыктвала паэту не толькі радкі магчымага пачуццёвага ўздзеяння, але прадвызначала таксама стыль паводзінаў, характар яго дачыненняў з асяроддзем, чытацкай аўдыторыяй. Думаецца, у выбудоўванні ўласнага іміджу Сыс кіраваўся не столькі рацыянальна ўзважымі намерамі, як пабуджанымі, што зыходзілі ад падсвядомага адчування неабходнасці судзясення свайго жыцця з выкананнем пэўнай прадвызначанай місіі.

Часам прэтэнзіі Сыса на лідэрства, выключнае месца ў сучаснай паэзіі, асабліва выказаныя непасрэдна ў інтэрв'ю, па-

У паэзіі Сыса натуральна паядноўваецца эстэтычна актуальнае і сацыяльна значнае, і дасягаецца гэтая цэласнасць перш за ўсё дзякуючы асабовай пераканальнасці, пачуццёвай адкрытасці аўтара. Выяўляючы ў гэтым сваю творчую індывідуальнасць, паэт у той жа час рухаецца ў напрамку, агульным для айчынай паэзіі, паколькі спалучанасць грамадска-надзённага і індывідуальна-псіхалагічнага — адна з яе галоўных і сутнасных уласцівасцей.

даюцца празмернымі, паэтычна гіпербалізаванымі, а то і папросту бравадай, якая можа выклікаць не дужа прыемныя адчуванні: "пасля сябе не бачу нікога", "не магу назваць нікога, хто быў бы роўны мне". Можна, вядома, з усмешкай успрымаць такога кшталту самаатэстацыі паэта, аднесьці іх да праяў "зоркавай хваробы". Аднак можна таксама паспрабаваць убачыць за імі імкненне да асабовай самаідэнтыфікацыі, спробу атаясамлення свайго лірычнага "я" з умоўна-абгульненым вобразам паэта — захавальніка і аберагальніка нацыянальных мастацкіх традыцый і духоўных заветаў.

Анатоль Сыс, як і кожны паэт з непаўторным голасам, адметным бачаннем свету, узбагаціў айчынную паэзію новымі мастацкімі адценнямі і эстэтычнымі адчуваннямі. У агульным панараме літаратурнага развіцця апошніх дзесяцігоддзяў мінулага стагоддзя, якія наогул вызначаліся актывізацыяй творчых, эстэтычна-філасофскіх пошукаў, размаітасцю, а, можа быць, і стракатасцю мастацкіх плыняў і стыляў, паэзія Сыса вылучаецца сваёй характэрнасцю. І галоўнай яе адметнасцю, менавіта

тым, што адрознівае яе ад многіх іншых, з'яўляецца, на маю думку, такая якасць, як сінтэтызм. Ім абумоўлена здольнасць паэта арганічна засвойваць, натуральна ўводзіць у кантэкст уласнай паэтычнай сістэмы самыя разнастайныя ўзоры мастацкага пісьма. Сустрэнем у вершах Сыса і паразанаўску філасофскае запытанне "а якая яна мною?", звернутае да Зямлі, і вобраз валуноў-рагатуноў, якія адрозна асацыяруюцца з вобразам скіфскай бабы Ліны Кастэнкі. Аднак жа ўсё гэта дзівосным чынам становіцца менавіта *сысайскім* паэтычным выказаннем, пераплаўляецца ў цэласны спляў індывідуальнага мастацкага вопыту.

Сінтэтызм, мабыць, адна з самых вызначальных і гістарычна ўстойлівых уласцівасцей беларускай літаратуры. Да прыкладу, даследчыкі купалаўскай творчасці якраз сінтэтызм, здольнасць інтэграваць самыя разнародныя быццёвыя і эстэтычныя з'явы і тэндэнцыі, лічаць характэрнай рысай мастацкага метаду класіка беларускай літаратуры. Мабыць, у такім падыходзе з найбольшай вычарпальнасцю выяўляецца сутнасная асаблівасць нацыянальнага тыпу светаўспрымання. Для беларускага менталітэту цэласнае, усеахопнае засваенне рэчаіснасці па ўсёй шматстайнасці яе праяў — самая першасная задача, якая звычайна папярэднічае аналітычнаму расшчапленню дадзеных вопыту. Таму і адыгрывае (адыгрывала?) паэзія такую прыкметную ролю ў сістэме нацыянальнай культуры, вызначаючы ў многім адметнасць нацыянальнай мастацкай свядомасці.

Сыс — паэт шматгаласны, складаны і супярэчлівы. Драма паэта (а ці, можа, наогул быць *недраматычным* жыццём і самапачуваннем любога сапраўднага паэта?) заключалася не толькі ў калізіях яго асабістых дачыненняў са светам, яна была абумоўлена таксама агульным зрухамі ў мастацкай свядомасці сучаснай эпохі, зменай грамадскага становішча літаратуры. Напрыканцы ХХ стагоддзя роля мастацтва слова ў функцыянаванні соц്യуму значна змянілася ў параўнанні з пасцідзесятымі — васьмідзесятымі, тым часам, калі голас мастацка пасталелай беларускай літаратуры быў шырока пачуты ў свеце. Трэба мець на ўвазе, што літаратурацэнтрызм, які ў мінулым быў адным з вызначальных фактараў сацыякультурнага развіцця, сёння ўспрымаецца, па сутнасці, як гістарычны феномен. Літаратура, вядома, і ў новых умовах імкнецца захаваць улібы на чытацкую аўдыторыю, а праз яе — і на ўсё грамадства, хоць магчымасці такога ўздзеяння скараціліся адпаведна звужэнню кола яе адрасаў. У змененых абставінах сучаснага аўтары спрабуюць выкарыстаць новыя функцыянальныя магчымасці літаратуры, знайсці новыя спосабы далучэння да культурнай прасторы. Хоць не заўсёды такія спробы з'яўляюцца эфектыўнымі і выяўляюцца ў рэальна адчувальных мастацкіх выніках.

Сыс нібыта і не зважаў на гэтую акалічнасць, як быццам па-ранейшаму быў непарушным сацыяльным статус літаратуры і нязменнай заставалася эфектыўнасць яе ўздзеяння на свядомасць

сучаснікаў. Варта было падаць голас, агучыць знямелую прастору, якая толькі і чакала таго, каб ператварыцца ў водгук.

Паэзія, якая гучыць, якая свая гучаннем, музыкаю слоў, зачароўвае і завабівае... Менавіта такі, арфееўскі пачатак, быў найбольш блізім Сысу, даваў магчымасць для выяўлення сваёй далучанасці да нацыянальнага мастацкага універсуму. Часта верш паэта набываў заклінальна-магічныя інтанацыі, прыцягваў чымсьці няўлоўна-плынным, знаёма-незнаёмым. "Белая гадзюка — / белая каса, / чорная гадзюка — / чорная раса...". Тут аўтарам па-свойму развіваецца міфалагічная тэма супрацьстаяння Белабога і Чарнабога (згадаем зноў жа Купалу), і традыцыйныя вобразы набываюць індывідуалізаванае паэтычнае выяўленне дзякуючы іх гукавому налагаўненню, прасякнутасцю музыкаю інтанацыйна-лірычным настроем. І гэта дае магчымасць паэту выказаць у традыцыйнай форме сваё асабістае светаразуменне, свае адносіны да складанай пераплеценасці ў свеце добра і зла. Дарэчы, верш "Чорная гадзюка, белая змяя" мае падагалолак: "з народнага". Але гэта зусім не твор-наследаванне фальклорным узорам, ад народнай паэтыкі тут захаваліся толькі фармальныя прыкметы. Па псіхалогіі лірычнага малюнка гэта твор цалкам аўтарскі. Зрэшты, Сыс, мабыць, па-свойму і, магчыма, больш глыбока разумеў дачыненні прафесійнага мастацтва з фальклорным, якія могуць ажыццяўляцца і на псіхалагічным, духоўным узроўнях. Пра гэта сведчыць і яшчэ адзін падагалолак "з народнага", які папярэднічае вершу таксама з выразна індывідуалізаванай паэтыкай ("Думку думала птушка трохкрылая: / дзе мой воран аб крылах трох? — / і сачыла бяссонна выраі, / бы нястомны птушыны волхв". Не сустрэнем мы, вядома, у фальклоры ні трохкрылых птушак, ні тым больш вышпалонай рыфмы "трох — волхв".

У напружаным, напоўненым драматычнымі супярэчнасцямі, мастацкім свеце Сыса нейкім дзіўным чынам наогул паядноўваліся рознаполосныя, па сутнасці, тэндэнцыі паэтычнага развіцця. Лірычная плынь, выражаная ў поліфаніі гукавой стыхіі, у слоўных звязках, арыентаваных на прамаўленне, не размывалася, а якраз, наадварот, апладнялася, узбуінялася іншымі спосабамі мастацкага спасціжэння свету, у тым ліку аналітычнага.

У верлібрах Сыса, шматстайным па сваіх стылявых характарыстыках, можна знайсці прыкметы розных спосабаў мадэлявання лірычнай сітуацыі: тут і верш, заснаваны структурна на разгорнутай думцы, і лірычны распев, у якім перажыванне рэчаіснасці міфалагізуецца. У першай кнізе сустракаюцца выпадкі амаль літаральнай структура-вобразнай цытацыі танкаўскага верлібра ("Дарога подем — да маці...", "Мой дзед спаць укладваў...", "Каб сагрэць каханую..."), паэзій свабодны верш становіцца ў большай ступені самастойным, пазбаўляецца ад празмернай сінтаксічна-структурнай рэгламентаванасці. Вершаваная форма ў Сыса надзвычай разнастайная. Складваецца ўражанне, што форма паэтычнага выказвання зусім не абцяжарвала аўтара. Пачуццё, несучы з сабою нялёгкаю думу, вылівалася ў верш нязмушана, словы звязваліся адно з адным па нейкіх патаемных, ведаемых ім самім законах.

Анатоль Сыс вяртаў беларускаму паэтычнаму слову водар і чарадзейства старажытнай славыншчыны. Слова ў яго вершах вешчавала, здзіўляла, клікала да сябе. Яно, жывое і трапяткое, назавуць будзе захоўваць для нас непатуруную інтанацыю, пачуццёвую паўнаважасць голасу таленавітага паэта.

Ютэн ГАРАДНІЦКІ

Шаноўныя сябры! Збіраем ахвяраванні на надмагільны помнік паэту Анатолю Сысу.
(ЛіМ, пакой 8 Галубовіч Л. М.)

Галіна
НІЧЫПАРОВІЧ

Галіна НІЧЫПАРОВІЧ нарадзілася ў 1950 годзе ў в. Гравава Іўеўскага раёна на Гродзеншчыне. Працавала паштальёнам у в. Магільна Уздзенскага раёна. Друкавалася ў раённай прэсе, у калектывных зборніках. Аўтар кніг паэзіі “Рамонкавае поле” і “Непаседа” (для дзяцей).

Пяшчотай і ласкай мяне сустракаеш,
Я рэдка бываю, а ты ўсё чакаеш.

Калыска дзяцінства, юначыя мары.
Рачулки, сцяжынкi, лясныя абшары,
Бацькоўская хата, буслянка і бэзы,
Вы помніце тую дзяўчынку-гарэзу?

Гадам не вярнуцца, бо так не бывае.
А сэрца ўсё помніць, чагосьці чакае.
І думкі міжволі кладуцца ў санеты,
Бо тут адчуваю сябе я паэтам.

Анатоль
ЗЭКАЎ

4
А можа б,
дзедка ў сорах першым
скасiў варожы кулямёт,
калі б не стаў ён пацярпеўшым
у 37-ы страшны год.
А можа б, ён пад Сталінградам
(калі б не 37-ы год!),
йдучы пад кулі і снарады,
крычаў:

“За Сталіна! Ўпярод!”

А можа,
дзе на пераправе
(калі б не 37-ы год!),
сваё імя пакрыўшы славай,
дзядуля б кiнуўся на дзот.

А мо б,
Варшаву браў і Прагу
(калі б не 37-ы год!),
і распісаўся б на рэйхстагу,
пусціўшы кулі ўсе ў расход.
Маглі б яго, магчыма, ведаць
краіна ўся і ўвесь народ,
калі б наперадзе у дзедка
не стаў той 37-ы год.

5
А можа б, і не быў героем
мой дзед нікім у жыццi,
хіба б на лусты поле кроіў
ды хлеб на ім спрадвек расціў
і слыў бы простым хлебаробам
з сялянскай хваткай на зямлі;
быў мужам добрым,
бацькам добрым

і дзедкам добрым бы,
калі б
не тое чорнае дасвецце,
што ўміг шпiёнам наракло —
і знік дзядулеў след на свеце.
Як быццам быў — і не было.

6
Жахлівы той год 37-ы
(на вуліцу хоць не выходзь!),
бо будучь мянушкай праклённай
равеснікі вочы калоць.
А выйдзеш —
і голасна-звонка
мянушка ляціць наўздагон
дачэ (цётка Прося) — “шпiёнка”,
а сыну (мой бацька) — “шпiён”.
...А потым забралі суседа
(мільгнуў толькі цень ля вакон)
па той жа прычыне, што й дзедка —
шпiёнам таксама быў ён.
І дзеці суседа — крыкушкі! —
ўміг сціхлі, бы крык адняло.
Выкрыкваць з днём кожным мянушкі
ўсё меней каму ўжо было.

7
Чаму ж, скажы, бабуля, ты
не расказала нам нічога,
каб вырваць з вечнай нематы
імя дзядулі дарагога?
Няўжо баялася, скажы
(і хто той боязі віною?),
каб анічым, пакуль і жыць,
нам не пашкодзіла яно? І
ты, як магла, нас ратавала,
стаіўшы у сабе праклён,
каб аніколі не прыстала
мянушка дзедка — “шпiён”.

8
Па якім жа законе
вечна жыць майму роду?
Па законе праклёну
37-аму году.

1937

Жахлівы маналог

29 кастрычніка 1937 года, у дзень
нараджэння Ленінскага камсамола,
былі расстраляны Платон Галавач,
Міхась Зарэцкі, Васіль Каваль,
Анатоль Вольны, Валерыі Маракоў,
Алесь Дудар, Васіль Сташэўскі і
іншыя беларускія пісьменнікі.
Светлай памяці іх і ўсіх закатаваных
у сталінскіх ГУЛАГах прысвячаецца.

1
Праз памяці маёй праёмы
між сённяшніх турбот
ўварецца раптам 37-ы
мноі не пражыты год.
Мноі не пражыты —
перажыты
далёкі страшны год
і блізкі гэтакі,
нібыта
адзіны паварот —
і ён вільне на даляглядзе,
маланкаю мільгне...
З партрэта ў дзедавым паглядзе
шмат невядома мне.

2
Я мог бы запытаць у дзедка,
што за шпiён ён,
дзед мой — конюх,
ды не раскажа дзед,
з партрэта
на ўнука гледзячы сягоння.
Яго забралі на дасвецці,
калі прыгнаў з начнога коней.
...Асірацелі ў момант дзеці,
ў бабулі пасівелі скроні.

3
Каля вярбы тае пахілай,
дзе род ляжыць наш шматвяковы,
няма дзядулевай магілы
на родных могiлках вясковых.
І ў тым вярба не вінавата,
хоць і схiляецца з журбою,
што не вярнуўся дзед дахаты.
Іначай — лёг бы пад вярбою.

Фота Кастуся Дробава

Праз гады-пакаленні
вымяраць 37-ы
па законе сумлення
і па праўды законе,

па балюча-палыннай
тае праўды законе,
што мяне не пакіне
і на дзён маіх сконе.

9
А ці хопіць праклёнай,
аж пакуль нам і дыхаць,
каб той год 37-ы
ўвесь праклёнамі ўсыпаць?
А ці хопіць нам кветак
лугавых дзе нарваці,
каб іх кожнаму дзеду
на магілку пакласці?
Кветак мо б і хапіла —
іх у лузе так многа!
Ды дзе тыя магілы —
толькі ведама Богу...

Вольга
КОВАЛЬ

Калі скончацца вершы,
я буду чытаць табе прозу.
Калі скончыцца ноч,
абдыму цябе сонечным ранкам.
Я — вядзьмачка твая,
і не бачыш ты ў гэтым пагрозы,
Будзеш лепшым маім і апошнім,
напэўна, каханкам.

Калі скончацца словы,
я буду глядзець табе ў вочы,
Толькі бойся маіх
ты зялёных-зялёных вачэй.
Наша неба палае,
звіняць нашы доўгія ночы,
І ратуйся, як можаш, ратуйся,
мой любы, хутчэй.

Чакала звечара і зранку,
І кожны дзень — адно каханне.
То лёс звычайны для каханкі
І разбуральны для каханья.

Сумуе без яго, сумуе,
Не верыць больш у забабоны
І адмыслова ігнаруе
Ўсе разбуральныя законы.

Малымі вершамі пісала
Сваё вялікае каханне.
Шчаслівая, яго чакала
Ўсё ад спаткання
да спаткання.

Пашкадаваў мяне,
драпежную,
Сваю вячэру падзяліў.
Халодную і незалежную,
Ты асцярожна прыручыў.

Цяпер уласная, адданая —
Каля чароўнага агню.
І каб заўжды была каханая,
Шукаю толькі цеплыню.

Нязручна, калі скончылася кава.
У думках застаюся я з табой.
Нас сёння восень
дзіўна напаткала,
З усмешкай памахала
нам рукой.

Глытаю тваю моцную гарбату,
Чакаю, заўтра —
справы вырашаць,
Знайсі адказ
і адшукаць параду.
А восень —
то перыяд сумаваць.

Бліснула маланка, грывнуў гром.
Дождж — сцяной суцэльнай за акном.
Не прабіцца промніку між хмар,
Так і мне — не зняць з душы цяжар.

Знічкаю мільгне і знікне век —
Шлях жыцця кароткі, чалавек.
У сутонні мар ідзём наўзгад,
Не жадаем паглядзець назад.

Двойчы не ступіць у след адзін,
І без сумных не пражыць гадзін.
Я ганю ліхія думкі прэч —
Час яшчэ застаўся для сустрэч.

Ласкава, бы матулі рукі,
Пяшчотіць сонейка мне твар,
А ветрык шэпча — чую згукі
Мiнулых дзён, нязбытных мар.

Там рэчка, што віецца стужкай,
Там сцежка родная ў бары.
Туды б я паляцела птушкай,
Каб стрэцца з марай той пары.

Матуля там, у днях мінулых...
Мне ёйнай ласкі нестасе,
Надзейных рук і стрэч тых чулых,
Ратоўнай цеплыні тае.

Ранак

Зірні найкол! Як позіркам акiнуць —
Праменьчыкі зіхцяць
у росных травах.
Там вербалозы каля рэчкі стынуць,
Птушыны спеў пануе у дубравах.

Празрысты ранак атуліў пяшчотна,
І прыгажосць — вачэй не адарваць.
Звініць ручай так ціха і лагодна,
Пяе душа — чаго яшчэ жадаць?!

О нябёсы, вы дайце мне сілы
Боль трываць, несіці горыч пакут,
А куточак, што сэрцу так мілы,
Ахіне, зберажэ мяне тут.

Чароўныя хвалі

Зноў вусны апёк
даўні той пацалунак.
Валошак ахапак —
мне лепшы дарунак.
З надзеяй і марай гарну іх да сэрца.
І птушкай у неба душа мая жкнецца.

Спявае яна пра лугоў аксаміт,
Азёрную сiнь і нябёсаў блакіт.
Пра родную мову вяду я гамонку.
Гартаю жыццё
за старонкай старонку.

Ўплятаю валошкі далёкае мары
Ў жыццёвыя хвалі, душэўныя чары.
З юнацтва вяртаецца
той пацалунак,
Чароўнае казкі найлепшы дарунак.

Хачу вярнуцца

Куточак мой родны,
дзе думкі начуюць,
Дзе радасць і боль маю сэрцам адчуоць,

Човен

Апавяданні пра рэчы

Міхась ДАНИЛЕНКА

28 кастрычніка вядомаму беларускаму празаіку і публіцысту Міхасю Даніленку спаўняецца 85 гадоў. Міхась Пятровіч удзельнічаў у Вялікай Айчыннай вайне, быў знішчальнікам танкаў. Пасля кантузіі трапіў у палон, адкуль уцёк у 1944 годзе. Пасля вайны настаўнічаў, працаваў у газеце "Гомельская праўда". Рэдакцыя "ЛіМа" шчыра віншуе шаноўнага Міхася Пятровіча з юбілеем, жадае яму бадзёрасці, доўгіх гадоў жыцця, творчага плёну. Чытачам "ЛіМа" Міхась Даніленка прапануе новыя творы са свайго цыкла "Апавяданні пра рэчы".

Тут паўсюль — то луці, то пясчаныя выдмы. Вёсачка раскінулася ў міжрэччы Дняпра і Сожа. Праўда, ціхаплынны Сож ледзь угадваўся адсюль за шырокімі поймамі, на якіх купкамі раслі лазнякі. Раней тут часта траплялася каліна. Але колькі гадоў таму сюды аднекуль пачалі наезджаць восенню незнаёмыя прыхадні. На пясчаных узлобках, дзе не маглі праехаць, пакацілі машыны. А самі цэлымі гурмамі — похапкам — з галінкамі, з лістотай абрывалі нават недаспелыя гронкі каліны, складалі іх у шырокія кашы.

— Што вы будзеце рабіць з ёю? — пацікавіліся аднойчы папоўцы.

— Гэ, — выскаліў зубы падобны на цыгана худы мужчына ў цюбейцы, — Варэння наварым. Джэму можна таксама. За мілую душу зімой пойдзе. Каліна ўсякую хваробу зніме.

— Глядзі ты, — здзівіліся мясцовыя. — Колькі пражылі, а да такога не датумкалі: каб з каліны — варэнне.

— Можна і з рабіны, — азвалася тоўстая, але вёрткая кабетка, якая латашыла суседні куст. Але трэба ўмець гаркоту прагнаць...

Вёску здаўна называлі Папоўкай. Чамусьці ніхто не задумваўся, адкуль пайшла такая назва. Папоў тут ніколі не было, ды і царкву ў раённым гарадку, да якога было не так проста дабрацца, таксама закрылі. Урэшце, папоўцы аб тым не надта тужылі. Тут усё было звязана з ракой. На беразе Дняпра (ён быў намнога бліжэй, чым Сож), вываліўшы бакі, сушыліся на сонцы чаўны. Раней не было завяздзёнак, каб які човен прымыкаць на іржавы ланцук. Трэба перабрацца на другі дняпроўскі бераг — бяры, калі ласка, човен (калі, вядома, ёсць вёслы, бо гаспадарлівы паповец іх звычайна забіраў з сабой дадому) — і плыві на здароўе. Назад таксама човен прыгоніш.

А калі правільна вызначаць, дык гэта ў асноўным былі не чаўны, а лодкі-абшыванкі. Раней, праўда, дзяды выдзёўбвалі з таўшчэзных ствалоў асіны адмысловыя чаўны. Доўга трэба было чакаць, пакуль дрэва ў ценю высохне, набудзе сваю моц, замочыць гэты човен, і яго лёс цяпер будзе звязаны з ракой. Але даўнія майстры перавяліся. Лацвей было змайстраваць човен з добра адгабяваных дошак. Зноў жа — трэба было падганяць шчыгульненька тую апалубку, каб, крыў Божа, і пался таго, як човен перасмоляць, у яго не прасачылася вада.

Такі човен мне давялося ўбачыць у Зміцера Іванавіча. Да яго прывёз мяне стрыечны брат. Зрэшты, у тыя часы Папоўка ўжо звалася Першамайскім: як і многія іншыя нямілагучныя назвы, яе замянілі ў трыццатых гадах. Усё так жа пасвітваў вецер над лазовымі зараснікамі, што вялі да Дняпра. Як і раней, у высокім небе над паплавамі кружылі буслы. Толькі цяпер ехалі мы не ў Папоўку, а ў Першамайск. Праўда, мясцовыя жыхары ўсё адно адгукваліся толькі тады, калі клікалі іх папоўцамі.

Зміцер Іванавіч працаваў у параходстве бакеншчыкам. Кожны вечар садзіўся ў човен, выграбаў вёсламі да слупоў, што стаялі на высокім правым беразе ракі, запальваў ліхтары.

— Го! — абрадаваўся прыездку майго брата Зміцера Іванавіча. — Тут папоўцы пусцілі пагалоску: з Гомеля, кажучы, зноў прыехалі злыдні — каліну церабіць.

— Няхай не трывожацца, — засмяяўся брат. — хачу пабыць проста на радзіме маці. Ты ж ведаеш: яна з Папоўкі.

Зміцер — шыракаплечы, рыжаваты мацак з густой шавялюрай. Ён ніякавата правёў далонню па няголенай шчацэ, на якой прыкметна праступіла тыднёвая шчаціна.

— Прабачце, не чакаў гасцей. Не было калі пагалаціцца.

— Табе заўсёды з-за рыбы няма калі і брытву ўзяць у рукі, — пачала насядаць на бакеншчыка жонка. Але было відаць — рабіла яна гэта толькі так — па прывычцы. Зміцер з Аксінняй жылі, як кажучы, душа ў душу. Дваіх дзяцей гадавалі.

Вечарам мы сядзелі каля вогнішча на рачным беразе. Іскры стралялі ў зорнае неба, нешта вухкала за нашымі спінамі, ля ракі. А ў казане булькала варыла. Аксіння ўвесь час жалкавала, што ў Зміцера ўсё не як у людзей: прыехалі госці, а таму заманілася весці іх да Дняпра.

— Дык жа мы, лічы, і не бачылі ракі ў сваёй гарадской мітусні, — заступіўся я за Зміцера Іванавіча. — Пасядзім, на зоркі палюбуемся, келіх які перакулім.

— Людзі засмяюць, — не здавалася Аксіння. — Скажучы: не было пачосткі на стол выстаўці.

Каля разлапістай грушы-дзічкі сушыўся Зміцераў човен. Многія месцы ў днішчы і па баках гаспадар "залапіў" кавалкамі тонкай алюмініевай бляхі. Бакавіны, не кажучы пра дно, у чоўне былі акуратна замазаны смалой. І ўсё адно на бартах з-за фарбы днём праступалі трэшчыны.

— Сам рабіў, — пахваліўся Зміцер. — А ведаецце, гэта ж човен дзёда Чучвагі.

— Якога Чучвагі? — падняў галаву ад міскі, з якой выбіраў кавалкі рыбы, мой стрыечны брат.

— Дзед з Папоўкі. Памёр нядаўна. Царства яму нябеснае, — перажагнаўся Зміцер Іванавіч. — Човен, можна сказаць, заслужаны. Дзед Чучвага мне яго і перадаў: сам не мог ужо на ім плаваць.

І раптам я ўспомніў, як у пасляваенным беларускім буквары расказвалася пра дзёда Чучвагу. Ён у дні баёў за Дняпро перавозіў нашых байцоў на правы бераг.

— Няўжо той човен? — падхапіўся я з зямлі.

Каля пня-вываратня, ля грушы, ляжаў човен. Здавалася, ад яго ўпярочыні і ўключын даносіўся пах водарасцяў, рачной вады. На дне, дзе прытулілася пластмасавае вядзерца і складзеныя Зміцеравы вуды, пабліскала вада. Сюды дзяталі іскры ад вогнішча, а я абмацваў човен, быццам не верыў словам бакеншчыка. Човен як човен. Барты паціямнелі, лавачкі для сядзення, відаць, замянілі, замянілі і ўключыны.

Стрыечны брат, не разумеючы, у чым справа, адставіў міску і таксама падаўся да мяне.

Успомнілася, што калі я яшчэ працаваў у абласной газеце, аднойчы пазваніў паэт Анатоль Вялюгін.

— Разумееш, — як заўсёды, напорыста, загаварыў ён. — Мы з кінааператарам Іосіфам Вейняровичам едзем на Лоеўшчыну. Да дзёда Чучвагі. Як дабрацца да яго вёскі?

Тады, помніцца, я патлумачыў: праз Дняпро з вёскі Пя-

рэдзелка маленькі кацер цягае паром. А вось ці кожны дзень такая пераправа — не ведаю.

Колькі перавёз дзед Чучвага нашых байцоў на правы бераг Дняпра, я не ведаю. Запомнілася толькі з буквара, што Чучвага быў за свай подзвіг узнагароджаны ордэнам.

— А фільм пра яго не здымалі? — запытаўся я ў Зміцера Іванавіча.

— Не ведаю. Не чуў штосьці. Ды гэта можна папытаць у папоўцаў. Тут яшчэ жыўць старыя, якія помняць вайну.

Але распытаць тады не ўдалося. Фільм "Генерал Пушча" быў зняты — дакладна ведаю. А пра Чучвагу?.. Цяпер, як прачытаў у кнізе "Памяць", прысвечанай Лоеўскаму раёну, і вёска Папоўка знікла з карты. А дзе ж той човен, "вады повен, на бок нахіліўся", як пісаў некалі класік, і спытаць няма ў каго.

Барана

Калі па-вясноваму пачынае ўтраваць сонца, а каля глухой сцяны хлява пырхае жоўты матыль, Дзясніс Каляда бярэ вілы і выкідае з кароўніка гной. Утаптаныя — як зрасліся з зямлёю — пласты Дзяснісавы сыны паўзрывалі зімою і скідалі ў куток у кучу.

У глухой сцяне прарэзана акенца. Каляда адгінае іржавыя цвікі, выстаўляе расхістаную раму з пыльнымі шыбамі. Праз гэтак акенца выкідае настоены Ласкай за зіму гной. Ведама, заўсёды падсцілае карове свежую салому, дык і гною бывае шмат. Часцяком і вяскоўцам воз-другі прадае.

Карова Ласка, выбраўшыся з цёмнага зёўрыва хлява, падымае хвост і пачынае зухавата падбрыкваць па двары. А Дзясніс задаволена пазірае, як Ласка радуецца цяплу.

— Перазімвалі мы з табою, перазімвалі, — задаволена бурчыць ён у вусы і пасля тэпае ў кароўнік.

Ад гароду, ля глухой сцяны, на якой вісіць на швайкае барана, увачавідкі вырастае гурба гною. Дзясніс, пакрэктваючы (гады!), выбіраецца з кароўніка, выцірае з ілба пот і пададжвае выкінутую горку гною, ад якой ідзе пара.

Прыгравае сонца. На бярозе, каля шпакоўні, трапеча крыльцамі, згінаецца і шчоўкае дзюбай шпак. Дзясніс Іванавіч слухае, як шпачынае шчоўканне пераходзіць у свіст, і пачынае падсвітваць шпаку. Стары не бачыць, як з сянец выглянула жонка Сцепаніда і дакорліва ківае галавой.

— Ай бо! Глядзіце, людцы добрыя. Далібог, здзяцінеў стары. Каляда нахмурваецца, злосна плюе пад ногі і зноў бярэцца за вілы.

— Чаго ты, жанчына, за мной усё шпіеніш? — злуецца ён. — Ну, пасвістаў, дык і што? Глядзі: перазімвалі. Усё радуецца. Вунь і пліскі трасуць хвастамі на даху ля коміна, Ласка пад-

брыквае. А табе — усё не так.

Жонка груквае чыгунамі. Каляда ведае: з ёй спрачацца — усё роўна, як выпрамяць кляцы на гэтай васьмі баране, што вісіць на сцяне кароўніка.

Дзясніс Іванавіч раптам уторквае вілы ў зямлю, падыходзіць да бараны і аспярожна абмацвае яе рукамі. "Умелі некалі рабіць, — разважае стары, — не на адзін дзесьці гадоў. Ведалі, мусіць, што пасля калектывізацыі і вайны барана пражыве не адзін год".

Стары памятае: на жалезнай рашотцы бараны былі вылітыя літары. Яны складалі адно падвоенае слова "Зіг-Заг" — можна было раней прачытаць. Але час і іржа зрабілі сваю справу. Цяпер той "Зіг-Заг" хіба толькі ўгадваўся.

Дзясніс Іванавіч быццам упершыню абводзіць вачыма падвешаную пад страхой барану і нечакана радуецца, быццам разгадаў якую мудрагелістую галаваломку. «А сапраўды, барана падобна на той зігзаг», — разважае ён. Жалезныя плаціны, у якія ўвінчаны адпаліраваныя глебай кляцы, загнутыя — паўтараюць вуглы. «Зігзаг, дык зігзаг», — усміхаецца Каляда і прысаджваецца на цурбак, на якім маладзейшым на бабцы кляпаў касу. Цяпер косяць сыны, калі прыязджаюць да бацькі з горада.

Чалавек адчувае, як прыемна адаграе спіну сонца. Усё жывое радуецца цяплу, вясне. Дробненькія мурашы пацягнулі нешта ў свае ледзь прыкметныя норкі. Загудзеў басам бухматы чмель — праляцеў каля сівой Дзяснісавай галавы і, стомлены, прысеў адпачыць на высокай кучы гною. «Ранавата выбраўся, галубок, — кінуў у яго бок Каляда. — Не расціла яшчэ канюшына, хаця на вярбе павінны ўжо быць «коцікі»».

Дзясніс Іванавіч уміг перанёсся ў той страшны вясновы дзень, калі яны цягнулі такія бароны па полі. Па баках сунуліся з аўтаматамі некалькі немцаў. Паляна была з трох бакоў абкружана лесам. Лес той Дзясніс збольшага ведаў: колькі разоў з бацькам прыязджалі туды, каб выбраць сасонку на клёпкі для бочак. Бацьку ў наваколлі ведалі. У яго былі, як кажучы ў народзе, «залатыя рукі». Мусіць, таму ў вёсках і клікалі яго не па імені, а па ўмелстве — "Бондар"...

Іх, ваеннапалонных, адбіраў у шарэнзе тонкі, бы тычка на фасолі, немец-начальнік у залатых акуларах. Яны, канечне, не ведалі, куды пашлюць пался таго, як тычне ў грудзі гэты фашыст. Ён разумелі: не ў госці ж на блінцы. На смерць, вядома.

Немец (яго суправаджалі трое садат) падоўгу затрымліваўся каля чарговага палоннага і змерваў чалавека ад галавы да ног. А яны стаялі — брудныя, у парваных гімнасцёрках. У Дзясніса на адной назе быў чаравік з абмоткай, а другая — у нейкім атопку. Зрэшты, тое не было галоўным. Калі іх гналі сюды, дык ад смагі трэскаліся губы,

перад вачыма часта мітусіліся чорныя мушкі. Піць не давалі; нават не так як голад, душыла смага. "Дай Божа, каб пранесла. Дай Божа, каб мінула", — у думках маліўся Каляда, хоць да таго толькі і памятае, як некалі яшчэ малым з бацькам ездзіў у царкву. А так — рос, як і ўсе, бязбожнікам.

Але — не пранесла. Немец спыніўся перад Дзяснісам. Спіхнуў з яго стрыжанай галавы зашмальцаваную пілотку і вэк-нуў:

— Дас іст, элер. Двое немцаў умомант падсочылі да Каляды і выцягнулі яго з шарэнгі. Поруч стаяў жоў чалавек шэсць дахадзяг з апушчанымі галавамі.

Шчыра кажучы, спачатку яны — тыя, каго адабралі немцы — не разумелі, навошта гэтым дурням баранаваць палю амаль сярод лесу. Няўжо надумаліся што сець? Але непаразумеенне адразу знікла: за бараной, якую цягнулі леваруч і паперадзе Каляды, рванула так, што толькі дым шугануў уверх. На зямлю пасыпаліся нейкія ашмёткі. Каляда з напарнікам пасталі, быццам укапаныя. Збоку даляцеў грозны вокліч:

— Форвэртс! Бістро! "Хана, — пранеслася ў галаве. — Трэба ўцякаць. Можна, Бог злітуецца хоць на гэты раз..."

— Калі дацягнем вунь да таго куста, — павярнуў галаву ў бок лесу Каляда, — уцякаем. Ты — улева, я — управа.

Напарнік (толькі цяпер Дзясніс разгледзеў худзюшчы чорны твар салдата: відаць, быў ці ўзбек, ці таджык) кінуў галавой. Пашчэнка ў яго напружыліся, на лбе выступілі гарошыны поту. Цягнулі адну ношу і маліліся кожны свайму — агульнаму — Богу.

...Можна, у сваім жыцці Дзясніс Каляда ніколі так не імчаў ад сваёй смерці, як у той вясновы дзень. Калі дацягнулі барану да палавіны шляху (у той момант зноў злева рванула), яны раптоўна кінуліся ў розныя бакі. Дзясніс не памятае, як даляцеў да хмызняка, як бег паміж дрэў — зашываўся ўсё глыбей і глыбей у гущэчу. Недзе ж тут разам з бацькам ён выбіраў смалістую сасонку на клёпкі для бочкі... Дзіўна, можа, з той пары, а мо таму, што пастарэў, Дзясніс Іванавіч Каляда не можа без слёз слухаць песню: «Сасновая клёпка, дубовае дзенца. Не чурайся, маё сэрца...» Няпрощаныя слёзы цякуць і цякуць па маршчыністых шчоках старога.

Пасля было шмат чаго. Яго колькі дзён дапытвалі ў асобым адзеле: як гэта застаўся жывым? Дзяснісу надакучылі тыя допыты (апанавала абьякавасць), і аднаго разу не вытрымаў:

— Барана выратавала. Міна пад ёю не ўзарвалася...

Калі вайна закончылася і трохі абжыліся са Сцепанідай, Дзясніс аднойчы папрасіў у брыгадзіра каня і паехаў на тую дзялянку.

— Куды цябе нялёгка янасе? — сварылася жонка. — Дома працы столькі!

Каляда адмоўчаўся. Пад вечар унёс у двор васьмігзтую жалезную барану. Суседзі здзівіліся: жміндай становіцца чалавек. А пасля знайшоў ёй пастаяннае месца — тут, на глухой сцяне кароўніка — каля акенца, праз якое выкідаў гной.

...Стары ўтрэўся на цурбаку. Нават, мусіць, трохі прыдрамаў. А пасля выпрастаў спіну і, жмурчыўся вясноваму сонцу, сам сабе сказаў:

— А ўсё ж, відаць, ёсць на свеце Бог. Бач, усё навокал яму радуецца.

Сакавік 2007 г.

Арт-пацеркі

"Гасцёўня Напалеона Орды" — новы фест, арганізаваны Брэсцкай абласной філармоніяй, аддзелам культуры Іванаўскага райвыканкама і Нацыянальным канцэртным аркестрам Беларусі на чале з маэстра Міхалам Фінбергам. На радзіме нашага знакамітага земляка Напалеона Орды, 200-годдзе з дня нараджэння якога адзначаецца сёлета, будзе гучаць яго музыка. Свята адбудзецца заўтра, 27 кастрычніка, і пачнецца яно ў вёсцы Тышкавічы Іванаўскага раёна — праграмай "Напалеон Орда і яго сучаснікі", падрыхтаванай камернымі калектывамі аркестра. Затым удзельнікі і госці свята збяруцца ў Іванаве. У Доме культуры адбудзецца адкрыццё мастацкай выстаўкі; пройдзе сустрэча члена Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, народнага артыста краіны, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі, прафесара М. Фінберга і мясцовага кіраўніцтва з жыхарамі горада і раёна. Культурна-адукацыйна-імпрэзай стане канцэрт "На радзіме Напалеона Орды" ў выкананні, зноў жа, музыкантаў Нацыянальнага канцэртнага аркестра, з пазнаваўчым асветніцкім каментарыем доктара мастацтвазнаўства В. Дадзімавай.

Хочацца разнастайных артуражанняў? Наведвайцеся ў сталічную мастацкую галерэю "Універсітэт культуры". Да 28 кастрычніка тут экспануюцца дзіцячыя малюнкi (у ме-

жах конкурсу "Прыгоды вясылых піратаў". З 1 па 13 лістапада разгорнецца праект "Тэхнаарт: час гульні". З 16-га на працягу месяца будзе праходзіць традыцыйная выстаўка работ стыпендыятаў спецыяльнага фонду Прэзідэнта Беларусі па падтрымцы таленавітай моладзі. А затым, у межах фестывалю "Калядная зорка", сваю творчасць прадставяць студэнты БДУ культуры і мастацтваў.

Адбыўся першы ў гэтым сезоне Беларускай дзяржаўнай філармоніі канцэрт папулярнага цыкла "Шэдэўры сусветнага арганнага мастацтва". Яго праграму падрыхтаваў наш госць — Маціяс Якаб, вядомы нямецкі музыкант, кірхен-міюзік-дырэктар Патсдама, арганіст знакамітага палаца Сан-Сусі. Гучалі творы Д. Букстэхудэ, І. С. Баха, С. Франка, М. Рэгера і Г. Нэзера.

Сёлета ў Ялце (Украіна) праходзіў Міжнародны конкурс маладых выканаўцаў "Паўднёвы экспрэс". Удзельнічала ў ім каля 300 музыкантаў з Украіны, Малдовы, Кітая, Вьетнама ды іншых краін. У намінацыі "інструментальнае мастацтва (фартэпіяна)" Гран-пры і спецыяльны Залаты кавалерскі знак "ЮЭС" атрымала студэнтка 3 курса Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Фан Юань (клас дацэнта Веранікі Сахаравай). У намінацыі "народныя інструменты (домра)" Гран-пры і спецыяльны Залаты кавалерскі знак "ЮЭС" заваявала студэнтка 2 курса БДАМ Вольга Рагалевіч, а 1 месца — трэцякурсніца Ірына Шыдлоўская (абедзве вучацца ў дацэнта Леаніда Чарняка).

С. ВЕТКА
Фота аўтара

Восень, «Зьніч» і Сара Бернар

У разгары восень. І чарговы канцэртна-тэатральны сезон таксама, можна сказаць, у разгары. Беларускі паэтычны тэатр аднаго акцёра "Зьніч" Беларускай дзяржаўнай філармоніі пачаў яго манаспектаклем "Нобіль — барвяны ўладар" паводле аповесці Уладзіміра Караткевіча "Сівая легенда" ў выкананні заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь Уладзіміра Шэлестава. Паказ прайшоў у тэатральнай зале культурнага цэнтру Касцёла св. Сымона і св. Алены. Акрамя гэтага, 1 верасня, у Дзень ведаў, які прысвячаўся юбілеям Янкі Купалы і Якуба Коласа, у школах быў

прадстаўлены паэтычны манаспектакль "Мне сняцца сны аб Беларусі" паводле Купалавых вершаў. З вялікай цікавасцю і ўвагай услухоўваліся дзеці ў вершы вялікага Песняра ў выкананні Галіны Дзягілевай, бо тое далёкае, пра што мроіў паэт, стала нам сёння бліжкім. Пачатак 18-га тэатральнага сезона для "Зьніча" склаўся ўдала. Цёпла сустрэкалі гледачы артыста Міколу Лявончыка ў манаспектаклі "Не праклінай, што я люблю", паводле рамана ў вершах "Родныя дзеці" Ніла Гілевіча. А пасля спектакля "Пачакай, сонца" ў выкананні Галіны Дзягілевай выходзілі са слязьмі на вачах,

перапоўненыя ўражаннямі і адухоўленыя майстэрскай іграю актрысы. На працягу свайго існавання "Зьніч" імкнецца несці, перадаваць людзям моц і прыгажосць нашага цудоўнага мастацтва, літаратуры, гісторыі. Вось і цяпер у тэатры рыхтуецца прэм'ера паводле твораў Якуба Коласа ў выкананні Міколы Лявончыка — "Іду на пляц Якуба Коласа". У тэатра "Зьніч" — даўняя творчыя сувязі з Украінай. Асабліва плённымі яны зрабіліся тады, калі ў Кіеве пачалі праводзіць Міжнародны фестываль манаспектакляў "Марыя", прысвечаны першай народнай артыстцы Украіны Марыі Занькавецкай. У 2006 годзе манаспектакль "Пачакай, сонца" ў выкананні Галіны Дзягілевай (музыка Алега Залётнева, рэжысёр Максім Сохар, сцэнаграфія і касцюмы Вольгі Грышаевай) атрымаў дарагу для яго стваральнікаў узнагароду — памятную "залатую" Марыю. Высока ацаніла крытыка іх працу: "Сапраўды, такому калектыву ў складзе такіх майстроў пад сілу і талстоўскі "Вайна і мір", — пісала газета "Дэмакратычна Украіна" (№ 181, 2006 г.).

І вось зусім ужо хутка, у лістападзе, падчас традыцыйнага Міжнароднага фестывалю мастацтваў "Беларуская музыкальная восень" тэатр "Зьніч" пад кіраўніцтвам Галіны Дзягілевай чакае гасцей з Кіева. Дырэктар і мастацкі кіраўнік, адна з арганізатараў фестывалю "Марыя", народная артыстка Украіны Ларыса Кадырава прапануе беларускаму гледачу спектакль "Сара Бернар — на суперак усяму". Гэта супольная праца актрысы і рэжысёра-пастаноўшчыка Збігнева Хшаноўскага (Польшча). Гераіня п'есы — 80-гадовая французская прымадонна, якая, нягледзячы на трагічную старасць і ампутацыю нагі, радуецца жыццю, яна жыве заўтрашнім днём і рыхтуецца да новай ролі... "Галоўнае — не баяцца быць сабою!" — пераканальна сцвярджае Ларыса Кадырава — Сара Бернар. Гісторыя Актрысы інтрыгуе і абяцае добрыя ўражання нашым тэатралам.

Рыта МАСЦІЦКАЯ
На здымку: у ролі Сары Бернар — народная артыстка Украіны Л. Кадырава.

Панарама без двукосся і межаў

Сёння ў Мінску пачынаецца III Міжнародны тэатральны фестываль "Панарама", які працягнецца да 10 лістапада. Арганізатары гэтага доўгачаканага свята — Міністэрства культуры Беларусі, Мінскі гарадскі выканаўчы камітэт і Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы, пры падтрымцы Белгазпрамбанка.

За гэтыя дні ў нашай сталіцы разгорнецца сапраўдная панарама сучаснага сцэнічнага мастацтва. Яе Вялікасць Мельпамена, пераадольваючы дзяржаўныя межы, моўныя бар'еры і фінансавыя цяжкасці, збірае ў Мінску, апроч нашых айчынных тэатраў, калектывы з Расіі, Украіны, Казахстана, Літвы, Эстоніі, Польшчы, Германіі. "Тэатр без межаў". Вось дэвіз фестывалю, які — толькі ўявіце: ажно паўмесяца! — будзе панаваць у сэрцы нашай краіны. Паказы спектакляў адбудуцца на некалькіх цэнтральных сталічных сценах: у Нацыянальным акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы, Беларускам рэспубліканскім ТЮГу, Беларускам дзяржаўным музычным тэатры, Дзяржаўным драматычным тэатры Беларускай Арміі. На фестывальнай

тэатральнага мастацтва пад кіраўніцтвам Сяргея Жанава і Маскоўскі яўрэйскі тэатр "Шалом" (Расія), Вільнюскі гарадскі тэатр (Літва), Торунскі драматычны тэатр імя Уільяма Хожыцы (Польшча), Бонскі тэатр "Das Euro Theater Central" (Германія), Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Івана Франка (Украіна), Эстонскі драматычны тэатр, Карагандзінскі абласны казахскі тэатр (Казахстан)... А паводле абавязнасці пакінем "па-за кадрам": павінна ж нават у самай агульнай інфармацыі захоўвацца нейкая інтрыга, калі гаворка ідзе пра тэатр! Дадамо толькі, што ўладабаны публікай падчас мінулых панарамаўскіх сустрэч непрадказальна-арыгінальны праект "Тэатр On-line" ўключаны і ў праграму сёлетняга фестывалю. Плануецца стварыць падчас яго і паказаць сем пастановак, прэм'ер-імправізацый — вынік супольнай фантазіі і самага неспрэчнага, жывога супрацоўніцтва мастацкіх калектываў з Расіі, Беларусі, Украіны, Літвы і Швецыі. Тэатр нездарма называюць жывым чалавечым духам. Гэта заўсёды — кантакты, стасункі, дыялог. Таму "Панарама" дае магчымасць людзям тэатральнай професіі убачыць сябе ў лостэрку міжнароднага досведу калег, пагаварыць пра мастацтва, пра жыцццё, пра будучыню тэатра — прынамсі, падчас майстар-класаў для артыстычнай моладзі. Пагаварыць адно з адным і, зразумела, з мінскімі гледачамі, якія чакаюць самага шчырага дыялога.

Лана ІВАНОВА
Фота Віктара Кавалёва

Рэжысёр уласнай... споведзі

"Споведзь відачынцы", якую так чакалі паклоннікі Мельпамены, адбылася: юбілейная вечарына Барыса Луцэнкі, мастацкага кіраўніка Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Максіма Горкага, упрыгожыла жыццё нашай сталіцы як адна з яскравых падзей сёлетняй восені.

Папярэднічалі "Споведзі...", як вядома, своеасаблівыя аглядзіны рэжысёрскай творчасці Барыса Луцэнкі — тыдзень яго спектакляў, што ідуць сёння на горкаўскай сцэне. Зрэшты, гэта ж таксама — споведзь, творчая споведзь майстра... Сам жа бенефіс распачаўся вялікім тэатралізаваным маналагам галоўнага героя: рэжысёр успамінаў, разважаў, спавядаўся. А потым ён прымаў віншаванні, падарункі, кветкі ад афіцыйных асоб, ад прадстаўнікоў мастацкіх калектываў, ад калег, сяброў, прыхільнікаў творчасці. Сярод іх — міністр культуры Беларусі Уладзімір Матвейчук, мастацкі кіраўнік Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Валерый Раеўскі, народны артыст СССР Расціслаў Янкоўскі, намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Анатоль Аўруцін, старшыня Саюза кінематаграфістаў Юрый Цвяткоў, кінарэжысёр Аляксандр Яфрэмаў. Усіх уразіў музычны сувенір ад Камернага аркестра Рэспубліканскага каледжа пры Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі пад кіраўніцтвам знамага маэстра і педагога Уладзіміра Перліна. А народны мастак Беларусі Георгій Паплаўскі падараваў... духмяныя, поўныя майскай свежасці, гронкі бэзу — настолькі жывапісна ўвабленыя яны на палатне. Словам, хто прысутнічаў на свяце, той пацвердзіць: атмасфера і ў фале, і ў зале была па-тэатральнаму ўрачыстая, разнастайная, дасціпная. І — спавядальная...

Я. КАРЛІМА
На здымку: народнага артыста Беларусі Б. Луцэнку віншуе народны мастак Г. Паплаўскі.
Фота Аляксандра Дзмітрыева

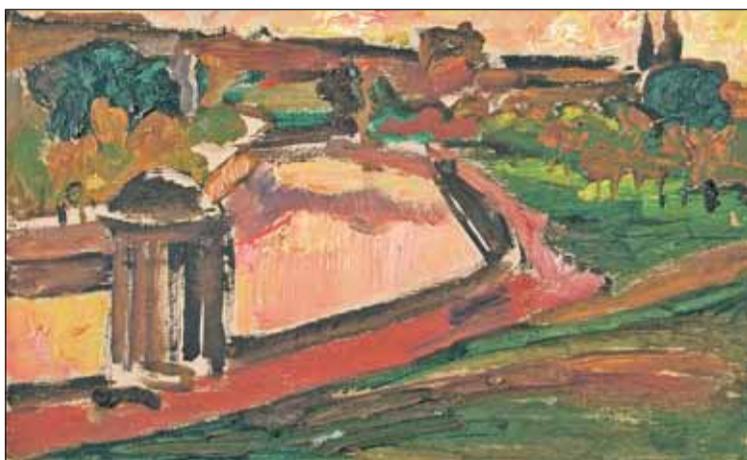
Незабыўны наватар

Сёлета ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі ўпершыню была арганізавана мемарыяльная выстава, прысвечаная памяці Леаніда Лапчынскага (1936—1994).

Мастак-жывапісец нарадзіўся ў Мінску і практычна ўсё сваё жыццё правёў у беларускай сталіцы, маляваў краявіды роднага горада, выкладаў у Мінскім мастацкім вучылішчы імя А. Глебава. Выпускнік Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута 1961 г., адзін з вучняў педагога-наватара В. Цвірка, ён на працягу 1960-х — пачатку 1990-х гадоў спрабуе прышчэпіць сучаснаму беларускаму жывапісу канцэпцыі розных стылістычных кірункаў еўрапейскага жывапісу XX ст.: экспрэсіянізму, канструктывізму, неарамантызму і інш. Гэта творчая пазіцыя не знаходзіць шырокай падтрымкі ў часы манопольнага панавання параднага і ідэйна скарэкціраванага адлюстравання жыцця ў савецкім жывапісе. Лапчынскі нават не быў прыняты ў Беларускі саюз мастакоў, хоць неаднойчы ўдзельнічаў ў яго рэспубліканскіх выстаўках і не раз падаваў заявы на права быць правадзімым членам гэтай творчай арганізацыі.

Манстраваць сваю актуальную павязь з рэчаіснасцю, але тагачасная крытыка не паспела аддаць належнае творцу-наватару. Толькі ў 2003 г. убачыла свет манаграфія, прысвечаная выдатнаму жывапісцу, — пры фінансаванні з Фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы культуры і мастацтва.

Зладкаваная сёлета выстава больш як 40 мастацкіх твораў Л. Лапчынскага 1960-х — 90-х гадоў сведчыць пра яго высокі ўзровень жывапіснага майстэрства, дар каларыста, умённе актуалізаваць пры дапамозе вобразных выяўленчых сродкаў многія праблемы грамадскага і асабістага жыцця, неабыхавыя адносіны да спадчыны, да захавання прыроднай першаснасці. Яго краявіды 1960-х—70-х з адлюстраваннямі Мірскага замка і Верхняга горада носяць вельмі напружаны, драматычны характар, бо над гэтымі помнікамі тады ўжо нависала змрочная хмара нігілістычнай і разбуральнай нецярпимасці. Згарманізаваныя і насычаныя жывапіснай прыгажосцю пейзажы мастака, на-

пісанія на Міншчыне, Гомельшчыне, Гродзеншчыне, у іншых рэгіёнах Беларусі, ставяць яго ў шэраг выдатных майстроў беларускага краявіду ("Старое дрэва", 1970; "На Прыпяці", 1975; "Спелае жытца", 1993 і інш.). Яго творы не адрозніваюцца павялічанымі памерамі, "салоннай завершанасцю". Ён мог вельмі артыстычна, на адным маляўнічым дыханні надаць вобразную

выразнасць сваім творам, а гэта і ёсць самае галоўнае для сучаснага жывапісца. У 1970-х—80-х гадах мастак развівае тэматыку працоўнай надзённасці, без прыўкрас і штучнага пафасу. Яго выявы будаўнікоў, зваршчыкаў, мантажнікаў адрозніваюцца ненадуманым аскетызмам-рэалістычным выглядам. Мастак бачыць іх у ранішніх прыцемках, калі яны толькі прысту-

паюць да сваёй цяжкай фізічнай працы. Насамрэч гэтыя майстры сваёй справы непрыкметныя, але яны за лічаныя дзесяцігоддзі пераўтварылі Мінск у буйны еўрапейскі горад з невычэрпным вытворчым патэнцыялам. Таму будаўнічая тэма сталася дастойнай жывапіснага асэнсавання, але без штучных "фанфар і літаўраў". На пачатку 1990-х мастак распрацоўвае новую для Беларускага жывапісу праблематыку шматзначнай сімвалічнай прасторы ("Праз пакой", 1991; "Лесвіца", 1993 і інш.), што можна лічыць яго творчым заветам для новых пакаленняў жывапісцаў-шукальнікаў і наватараў.

Пэўны час не вядомыя для шырокага гледача творы Л. Лапчынскага, экспанаваныя ў самай прэстыжнай выставачнай зале нашай краіны, атрымалі сваю новую апрацаваную і прынеслі мастаку заслужаны аўтарытэт творчага першапраходцы другой паловы XX ст. Яны вельмі сучасныя нашаму сённяшняму разуменню жывапісных пошукаў і адкрыццяў.

Яўген ШУНЕЙКА

На здымках: "Партрэт мастака Лапчынскага" — работа У. Ісачанкі; карціна Л. Лапчынскага "Пейзаж з ратондай" (1966 г.).

Фота Віктара Кавалёва і аўтара.

Тэра Мусікія Андрэя Мдзівані

Пяць эскізаў, або Міні-сюіта да 70-годдзя кампазітара

Нашаму сяброўству сорак гадоў з гакам. Яно з таго далёкага часу, калі ў настальгічных калідорах студэнцкага інтэрната "консы" па вуліцы Чычэрэна мы фармулявалі маральныя, музычныя, мастацкія прынтцыпы. Сяброўства — з вечарова-начных вандроўванняў па мінскіх вуліцах, дзе гаварылі пра шчырае, таемна-жыццёвае. Сяброўства — з часу першага майго "крытычнага" артыкула пад назвай "Свая Грузія пад небам Беларусі", водгуку на першы буйны сімфанічны твор кампазітара-друзьбака. Сёння з глыбокім задавальненнем прыгадваю колішнія нашы развагі, якія сталіся здзейсненай праграмай творчасці і, больш, праграмай жыцця нас абодвух. З радасцю канстатуем ў гэты юбілейны дні кампазітара: важкая яго творчая ноша ў максімальна дапушчальную "норму" газетных радкоў проста не змесціцца. Таму ў сваім прынахэнні пазначу здзейсненае Андрэем Мдзівані "пуантылістычна"...

Эскіз 1. Прэлюдыя. Смаленск. Хор. Шлях да кампазіцыі. Як і многіх, вайна зачепіла сям'ю Мдзівані, якая на пачатку 1940-х жыла ў Маскве. Падчас пагрозы захопу сталіцы фашыстамі — эвакуацыя ў Тбілісі да сваякоў. Пасля вайны Андрэву маці, горнага інжынера-будаўніка, накіравалі будаваць масты спачатку на Беларусі (пад Брэстам, у Віцебску), затым яна і сын уладкаваліся ў Смаленск. Тут — школа і нядоўгае захапленне рамантычнай горнай прыроды, геалагічнымі экспедыцыямі. Адночы, наведваючы падрыхтоўчыя курсы ў горны інстытут, Андрэй убачыў... раяль. І тыя падхопленыя ў далёкім дзяцінстве "ары", і відзіць, каўказскія "спеўныя гены" абудзілі сапраўднае прызвание. Паступіў у Мінскае музычнае вучылішча. Зразумелым быў выбар спецыяльнасці — "харавое дырыжыраванне": юнак жа на той час валодаў толькі абсалютным слыхам ды іграй "па слыху" на фартэпіяна. Выключнае веданне асаблівасцей хору, набывае тады, тонкае інтанацыйнае адчуванне магчымасцей голасу адыгралі належную ролю ў будучыні: харавая творчасць кампазітара проста бліскучая.

на апошнім курсе вучэльні Андрэй быў ужо аўтарам з паўтузіна партытур т. зв. прыкладной музыкі да некалькіх драматычных спектакляў, што ставіліся ў Смаленску і некаторых іншых гарадах ССРСР. Завязаліся і суседскія кантакты з беларускімі тэатрамі. Таму падаўся ў Беларускае дзяржаўнае кансерваторыю.

Эскіз 2. Кансерваторыя: настаўнік і студэнт. Філосаф, меладыст, бліскучы інструментоўшчык прафесар Анатоль Багатыроў даў Андрэю разуменне "ўсемагутнасці" інструменту ў кампазітарскай творчасці. У яго класе Андрэй і пачаў "выпісвацца" — напружана пазбаўляцца разнастайнага ўздзеяння "вонкавай" музыкі, стыляў іншых аўтараў, тым больш — знакамітых. Ён зразумеў, што да поспеху кампазітара вядуць пошукі і крышталізацыя **свайго** непаўторнага стылю, меладычнага ладу, гукавога абагульнення вобразаў жыцця і гісторыі, стварэння **сваёй** унікальнай і пазнавальнай слухачом партытуры. Дасціпны і апантаны студэнт вельмі хутка авалодаў інструментукай вышэйшага вобразна-выразнага ўзроўню. Не палегчаныя, павярхоўныя эмацыянальныя станы, якімі заўсёды спакушала эстраднае песня і "музыка адпачынку", вабілі Андрэя, але цяжкі і часам няўдзячны шлях музычнага філосафа — кампаніста гукавой рэчаіснасці. І ўжо тады ён адчуў, што для адэкватнага разумення слухачамі яго высокаўзроўневых творчых пошукаў патрэбныя ўсё ж словы — маленькія, але такія неабходныя аўтарска вызначэнні, словы-праграмы, назвы-вобразы, загаловкі-падказкі. У гэтым Андрэй не хацеў "выпісвацца" — пазбаўляцца шматвяковай кампазітарскай традыцыі праграмаваць словамі, быццам расшыфроўваць свае творы: так рабілі знакамітыя аўтары ад эпохі Барока да савецкіх часоў. Вось таму амаль усё, напісанае Андрэем Мдзівані, — гэта праграмныя творы з абавязковай назвай: ці то вобразнага стану, ці то асацыяцыі, якую аўтар запрашае слухача дадумваць, ці то канкрэтнай падаеі. Вызначаюшы для сябе музычную творчасць як "другую філасофію і граматыку" (паходзе Міколы Дыбцака, шануюнай постаці ў культуры XVII ст.), ён падышоў да сваёй першай творчай вяхі — Першай сімфоніі. І даў назвы яе часткам: "Філасофія", "Лірыка", "Рух".

Эскіз 3. Сімфонія майстра. Іх васьмі, ім Мдзівані аддаў 30 гадоў творчасці. У кожнай

Замест дасье. Нарадзіўся ў Тбілісі ў сям'і патомных інтэлігентаў. У чатыры гады "на слых" выстукваў на фартэпіяна арыі з опер. Пасля школы — геалагічныя экспедыцыі, падрыхтоўка да паступлення ў горны інстытут... Паступіў у Мінскае, перавёўся ў Смаленскае музычнае вучылішча, якое скончыў па спецыяльнасці "дырыжор-харавік". Беларускае дзяржаўнае кансерваторыю скончыў у 1969-м па класе кампазіцыі А. Багатырова і праз тры гады пад яго ж кіраўніцтвам — асістэнтуру-стажыроўку. Двойчы лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1988, 1996), заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі. Прафесар Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі...

ёсць праграма, што, як сонечны прамень, выразна высвечвае пачуццё-думку аўтара, акрэслівае яе для выканаўцы і слухача. Ужо нават назвы частак сімфоній прыцягваюць, абяцваюць філасафічныя ўражанні, сюрпрызы: № 2, "Песні для аркестра" ("Экспазіцыя", "Распёў", "Завяршэнне"), № 3, "Сімфонія ў стылі барока" ("Дыялог", "Дуэт", "Perpetuum mobile", "Solo", "037"), № 4, "Homo sapiens", № 6, "Полацкія пісьмёны" для хору, сапрама і аркестра ("Лікі", "Пісьмена"), № 7, "Паўночныя кветкі" для аркестра і хору... Унікальная сімфонія № 5 "Памяць зямлі" для хору, мецца-сапрама і народнага аркестра — першы ў гісторыі беларускай народна-аркестравай музыкі вопыт стварэння сімфоніі для аркестра менавіта беларускіх народных інструментаў. І тут майстар шматзначна праграмуе сваю музычную думку: "Загаловак", "Сафія", "Мсціслаў", "Вежа", "Тур", "Знамен". Зрэшты, у тыя, 1970-ыя — 80-ыя гады быў пэўны бум кампазітарскай творчасці для нашага ўнікальнага народнага аркестра. І новае, сімфанічнае гучанне "простым" беларускім інструментам у вялікім аркестравым складзе надаў кампазітар Мдзівані, зразумела, паруч з іншымі нашымі аўтарамі.

Эскіз 4. Хор як саборнасць і споведзь. Яшчэ ў студэнцтве Андрэй гаварыў пра хор, пра гучанне чалавечага голасу як пра

споведзь. Прыгажосць мелодыі як адвечная мара і мэта, як падарунак сабе і, галоўнае, людзям, як трапяткая споведзь — такая "другая філасофія" ў харавой творчасці майстра, дзе каля 100 партытур. Сапраўды, ён па-кампазітарску віртуозна валодае першародным інструментам — чалавечым голасам і "калектывам" галасоў — хорам. Менавіта хор надае яго сімфанічным абагульненням-імпрэсіям шырынню мыслення, паглыбленасць і сюрпрызнасць музычнай эстэтыкі. Два такія магутныя інструменты, як сімфанічны аркестр і хор, у Андрэя Мдзівані заўсёды сінтэзуюцца ў нечаканасць, у шматзначны эксперымент. Паводле водгукаў выдатных беларускіх музыкантаў, харавых правадыроў Віктара Роўды (першага выканаўцы большасці адваведных опусаў Мдзівані) і Генадзя Цітовіча, "ён чуйна адчувае хор і голас", яго харавая музыка "глыбіна духоўная", "саборная", яе **хоцацца** спяваць, перажываць... Яе саборнасць — у пераемнасці харальнай традыцыі славянскага храмавага спявання. У спалучэнні са спрадвечнай філасофіяй нацыянальных фальклорных тэкстаў хоры Мдзівані пераводзяць слухача ў высокадухоўныя пачуццёвыя сферы і станы, якія старажытныя называлі **катарсісам**.

Эскіз 5. Тэатральныя "Страсці". Музычная камедыя "Дзяніс Давыдаў" (паходзе п'есы У. Салаўёва), мюзікл "Мес Менд" (паходзе М. Шапінян, лібрэта В. Яканюка) і самы значны сцэнічны твор — балет "Страсці (Рагнеда)" на лібрэта і ў харэаграфіі В. Елізар'ева — яго тэатральныя творчы багаж. Акрамя таго, 15 партытур прыкладной музыкі — да драматычных спектакляў, фільмаў, радыё- і тэлеспектакляў. У балеце адметнасць творчага стылю Мдзівані акрэслілася своеасабліва: праграмнасць адлюстроўваецца тут сцэнічнай пластыкай, а хор, уведзены ў партытуру, стварае вобраз легендарнай беларускай Рагнеды яе абагульнены вобраз нацыянальнай Гісторыі. Музыка балета "Страсці" была "падрыхтаваная" ці не большасцю папярэдніх твораў, у якіх кампазітар музыка асэнсоўваў **беларускую нацыянальную культуру, яе пераемнасць і адвечнасць**.

Нядаўні, летні сюрпрыз кампазітара — партытура новага сцэнічнага твора: опера для дзяцей "Маленькі прынец" паходзе А. дэ Сент-Экзюперы (вершаванае лібрэта В. Яканюка). Мелодыя як вобраз акруглай Зямлі і спрадвечнай чалавечай шчырасці, галасавыя і харавыя лініі як агучаныя развагі людзей пра вечнае... А ў новай сімфанічнай паэме, натхнёнай вобразамі бальзакаўскай "Шчыгрынавай скурсы", улюбёны мдзіваніўскі інструмент — сімфанічны аркестр — надзелены вабнымі і шчымлівымі, прыгожымі тэмамі-мелодыямі, здатнымі настроіць на філасофскі роздум. Прэм'еры — наперадзе. Думаю, што, пазнаёміўшыся з новай музыкай Майстра, захоцацца слухач і слухачэ яе. І вяртацца да гэтых мелодыяў...

Данат ЯКАНЮК

«Чакаем прыняцця закону аб суайчынніках»

Сцяжынамі
памяці17 верасня
1964 года

Адзначалася 25-я гадавіна ўз'яднання заходніх зямель у складзе Беларускай і Украінскай ССР. 3 нагоды юбілею ў актавай зале Брэсцкага педінстытута сабраліся работнікі рэдакцыі двух вядучых часопісаў — "Польмя" і "Жовтень" ("Кастрычнік").

Вечарыну вёў Уладзімір Калеснік. У сваім некароткім успамінальным слове ён распавёў, якая барацьба вялася на заходніх землях за далучэнне іх да Савецкага Саюза. Уладзімір Андрэвіч не стаў знаёміць з усімі гасцямі, а даў слова галоўнаму рэдактару "Жовтня" Расціславу Братуню.

Той пазнаёміў з членамі ўкраінскай дэлегацыі, што прыехала ў Брэст, раскажаў пра свой часопіс і як вакол "Жовтня" гуртуюцца паэты і празаікі. Пра часопіс "Польмя" гаварыў першы намеснік галоўнага рэдактара Барыс Сачанка. Затым сталі чытаць вершы.

Зноў папрасіў слова Братунь. Ён сказаў:

— За маёй спінаю сядзіць вельмі таленавіты паэт і сціплы чалавек — Максім Танк. Яўген Іванавіч не толькі піша харошыя вершы, але й сам прымаў актыўны ўдзел у рэвалюцыйнай барацьбе ў Заходняй Беларусі. Дамо яму слова.

З другога раду прэзідыума ўзняўся, трохі саромеючыся, Максім Танк. Ён падзякаваў за ўвагу да ягонай асобы, не стаў расказваць пра сваю рэвалюцыйную маладасць, а прачытаў, як усё, некалькі вершаў, у тым ліку і давераснёўскі "Паслухайце, вясна ідзе...", які любіў і часта цытаваў Калеснік.

Вечарына прайшла хораша. У кнізе "Пяцьдзесят чатыры дарогі" застаўся размашыста напісаны паэтывай рукою аўтограф: "Расціславу Бензеруку — М. Танк. 17/IX.64."

Пазней, на занятках, Калеснік папракнуў нас за тое, што на вечарыне мы не павіншавалі Яўгена Іванавіча з днём нараджэння, якому споўнілася 52 гады. Забыліся мы тады павіншаваць і самога Уладзіміра Андрэвіча, на 10 год маладзейшага.

Згадалася мне гэта зараз, незадоўга да 17 верасня, калі Уладзіміру Калесніку споўнілася б 85 гадоў, а Максіму Танку — 95. Неаднойчы Уладзімір Андрэвіч выступаў перад настаўнікамі, вучнямі, аматарамі літаратуры Жабінкаўскага раёна. Двойчы прыязджаў да нас і Максім Танк, які выбіраўся дэпутатам Вярхоўнага Савета Беларускай ССР. Пра адну сустрэчу чытачоў і выбаршчыкаў са знакамітым паэтам расказала 24 верасня 1950 года жабінкаўская раённая газета "Ленинский путь", пра другую — газета ўжо з новай назваю "Сельская праўда".

Р. БЕНЗЯРУК
г. Жабінка

якіх колаў, і можа быць пагашана Усявышнім, калі паэт не будзе па-вдзіць сябе па-людску...

— А цяпер, калі ласка, пра сваю грамадскую дзейнасць. Вы стаялі ля вытокаў таварыства "Уздым", з'яўляецеся аўтарытэтай асобай у беларусаў Латвіі.

— Разам са сваімі сябрамі, свядомымі суайчыннікамі, я прыклаў нямала намаганняў, каб беларусы Даўтаўпілсе аб'ядналіся ў суполку і яна была зарэгістравана ў Міністэрстве юстыцыі (і нават назва прыжылася, прапанаваная мной), каб у нас было сваё памяшканне, а затым і Цэнтр беларускай культуры, каб пры нашым таварыстве дзейнічаў ансамбль "Купалінка", працавала Беларуска-лядзельная школа. Гэта ў першую чаргу і дае спадзяванне на тое, што наша беларуская справа будзе мець палітычнае падтрыманне.

Зараз набірае сілу Саюз беларусаў Латвіі, у склад якога ўваходзіць "Уздым" разам з іншымі беларускімі суполкамі з розных гарадоў Латвіі. Стараннямі гэтай грамадскай арганізацыі і ў гэтым годзе было праведзена вялікае мерапрыемства — канцэрт у гонар 125-годдзя класікаў беларускай літаратуры Янкі Купалы і Якуба Коласа.

Больш за год таму я са сваімі аднадумцамі ўзяў на сябе смеласць стварыць Асацыяцыю творчай інтэлігенцыі Латгалскага краю, якую і ўзначальваю. У гэтай грамадскае аб'яднанне ўваходзіць пісьменнікі, якія пішуць на розных мовах, мастакі, артысты і музыканты. Клопатаў значна прыбавілася, аднак і перспектывы таксама стала больш. Нядаўна праводзілі творчую сустрэчу з кампазітарам і спеваком (ёсць у яго песні і на ўласныя вершы) Анатолям Мядзведзевым з Брэста і юбілейны канцэрт салісты Віцебскай філармоніі, заслужанай артысткі Расіі Валянціны Шылавай. Акампаніятарам выступала Ірына Лук'янава з Мінска.

— Што змянілася ў вашым жыцці і стаўленні да праблем беларускай дыяспары ў апошні час?

— У першую чаргу хачу адзначыць добрыя да нас адносіны латвійскіх улад — як на рэспубліканскім, так і на гарадскім узроўні. У апошнія гады нам значную матэрыяльную і маральную падтрымку аказвае Міністэрства па справах інтэграцыі Латвіі: яно садзейнічае ў правядзенні Дзён беларускай культуры, абрадавых свят, творчых вечарын, у выданні кнігі і дыскаў песень. Для гэтага патрэбна пісаць міні-макрапраекты і рабіць справаздачы за іх ажыццяўленне, чым займаюся я. Вялікай падзякі варта і фінансаванне Цэнтра беларускай культуры гарадской Думы. Генеральнае консульства Беларусі ў Даўтаўпілсе таксама нам дапамагае. З боку Беларусі чакаем прыняцця Закона аб суайчынніках за мяжой.

— А якія спадзяванні ўскладаеце на Саюз пісьменнікаў Беларусі, сябрам якога вы з'яўляецеся?

— Я быў ганаровым госцем і дэлегатом першага з'езду СПБ, выступаў там з прамовай, выказваючы спадзяванне на наша супрацоўніцтва. І вынікі ўжо ёсць. Нядаўна я прымаў удзел у святкаванні Дзён беларускага пісьменства ў Шклове. Там, убачыўшы хораша выддзеныя кнігі ў серыі "Беларусь літаратурная", я размаўляў з галоўным рэдактарам выдавецтва "Мастацкая літаратура" Віктарам Праўдзіным аб магчымасці выдання "Астравеччыны літаратурнай". Ён прапанаваў падрыхтаваць канцэпцыю выдання гэтай кнігі і прымацца за яе складанне. Ёсць і іншыя добрыя задумы...

Мікола МІРОНЧЫК

ўжо як крытык то ён і зусім выдатны: не забывае пры нагодзе пахваліць свайго тату...

— Ці ўдаецца вам захаваць беларускасць дзетка?

— Не зусім. Мама ж у іх руская, і дома мы размаўляем па-руску, але беларускую мову яны разумеюць, асабліва калі мы прыязджаем да нашых родзічаў на маю малую радзіму. Аднак я рады, што свайго малодшага нашчадка, якому зараз 10 гадоў, утварыў пайсці ў Беларускае нядзельнае школку...

— Раскажыце, як пачалі нараджацца вашыя песні і як складаецца іх лёс?

— Кожны паэт, відаць, марыць, каб яго вершы паяднеліся з музыкай. Такая мара яшчэ са школьных гадоў была і ў мяне. Аднак першая песня на мае словы "Гімн школе" была напісана Алай Снятковай, настаўніцай музыкі школы, у якой я працаваў намеснікам дырэктара па гаспадарчай частцы, калі мне было за сорок. Потым прафесійны латвійскі кампазітар Генрых Галіцкі, уздыўшы мае вершы, напісаў — "Прыляціць вясной сарока", "О, дзяцінства маё", "Я твая Купалінка", "Древний Даугавпилс мой" і іншыя.

Завязалася супрацоўніцтва з кампазітарамі Латвіі Маяй Кальнянай, Аляксандрам Рудзем, Юліяй Васільевай, Яўгенам Лівіціным, Ірэннай Цымбале, Станіславам Клімавым, Валерыем Булем, Эдуардам Вартанавым; з кампазітарамі Беларусі Аленай Атрашкевіч, Міколам Яцковым, Альбертам Белусем, Анатолям Мядзведзевым. Іх песні на мае вершы спяваюць вакальныя калектывы і салісты пакуль што больш у Латвіі, чым у Беларусі. Некаторыя з іх гучалі на маім юбілейным творчым вечары ў Доме дружбы ў Мінску ў маі гэтага года.

Мы маем дамоўленасць з дырэктарам Цэнтра нацыянальных культур Ірынай Лемціговай на лістапад наступнага года падрыхтаваць вечарыну беларуска-латвійскай дружбы, дзе будуць гучаць песні на мае словы. Найбольш спрыяльны лёс у песні "Беларускі дом". Прыемна было атрымаць нядаўна добрую вестку ад беларусаў Астаны, што ў Казахстане. Я вельмі рады, што мая песня так добра прымаецца і што ёсць магчымасць запісаць гэтую песню на дыск. У Даўтаўпілсе яна ўжо запісана ў выкананні мясцовага ансамбля "Купалінка" і саліста Паўла Прозара і ўключана ў дыск песень на мае вершы пад назвай "Верю в свою звезду"...

— Спадар Валодзька, як вы лічыце, паэзія — гэта тое, з чым у душы нараджаецца чалавек? Інакш як патлумачыць, што беларускія паэты — як правіла, людзі, якія выраслі далёка ад літаратурных колаў?

— Паэзія — Божы дар. Яго іскра, што даецца чалавеку ня ведама за што, незалежна ні ад

Станіслаў Валодзька — адзін з самых актыўных дзеячаў беларускай дыяспары. Жыве ён у Даўтаўпілсе, Латвія. Працуе там намеснікам дырэктара школы па гаспадарчых пытаннях. У вольную ж хвілінку і займаецца справамі беларусаў у гэтай краіне Еўрасаюза, а таксама піша — навелы, вершы... Многія з апошніх пакладзеныя на музыку. А песня "Беларускі дом" на словы Валодзькі стала своеасаблівым гімнам беларусаў замежжа.

— Нарадзіўся я ў вёсцы Падольцы, што на Астравеччыне. Быў чацвёртым дзіцём у сям'і. Бацька мой Віктар Антонавіч так і не ўступіў у калгас, застаўся аднаасобнікам. Трымаў пасеку, зарабляў на кусок хлеба, разорваючы агароды, пакуль у яго не адабралі каня за нядоімку (няўплату падаткаў). Бацька памёр, калі мне было 9 гадоў. Праз два гады, дасягнуўшы паўналецця, памёр брат Францішак. Мяне апыкалі старэйшыя браты Яўска і Фрэдзя. Не забуду ніколі іх гасцінцы ды абновы, якія яны прывозілі, прыязджаючы дадому з заробкаў з Латвіі. Але і самому даводзілася дапамагаць маці па гаспадарцы, даглядаць пчола, збіраць лекавыя расліны ў якасці падзарабкі. Маці мая Францішка Іосіфаўна была швачкай і вельмі хораша спявала. Ад яе мне перадалася заміланне да паэтычнага песеннага слова.

— А калі з'явіліся вашыя першыя творы і першыя публікацыі?

— Недзе ў класе сёмым. Спачатку цалкам падражальныя класікам рускай літаратуры, а затым, калі настаўніца беларускай літаратуры Лілія Іванавна зацікавілася беларускай паэзіяй, стаў пісаць па-беларуску — і ў маіх вершах пачалі прабівацца парасткі ўласных арыгінальных вобразаў. А мой першы верш "Вілія", ці дакладней чатырох-радкоўе з гэтага верша, упершыню было надрукавана ў "Астравецкай праўдзе", калі я заканчваў дзесяты клас.

— А калі з'явіліся вашыя першыя творы і першыя публікацыі?

— Недзе ў класе сёмым. Спачатку цалкам падражальныя класікам рускай літаратуры, а затым, калі настаўніца беларускай літаратуры Лілія Іванавна зацікавілася беларускай паэзіяй, стаў пісаць па-беларуску — і ў маіх вершах пачалі прабівацца парасткі ўласных арыгінальных вобразаў. А мой першы верш "Вілія", ці дакладней чатырох-радкоўе з гэтага верша, упершыню было надрукавана ў "Астравецкай праўдзе", калі я заканчваў дзесяты клас.

— А калі з'явіліся вашыя першыя творы і першыя публікацыі?

— Недзе ў класе сёмым. Спачатку цалкам падражальныя класікам рускай літаратуры, а затым, калі настаўніца беларускай літаратуры Лілія Іванавна зацікавілася беларускай паэзіяй, стаў пісаць па-беларуску — і ў маіх вершах пачалі прабівацца парасткі ўласных арыгінальных вобразаў. А мой першы верш "Вілія", ці дакладней чатырох-радкоўе з гэтага верша, упершыню было надрукавана ў "Астравецкай праўдзе", калі я заканчваў дзесяты клас.

— Вы пішаце вершы, казкі прозай і апавяданні для маленькіх чытачоў. Ці не вашы дзеткі натхнілі вас на гэта?

— Дзіцячыя вершы сталі з'яўляцца прыходзіць да мяне незадоўга да нараджэння майго сына Алега, а з яго з'яўленнем на свет хутка выйшаў і мой зборнік дзіцячых вершаў "Бусінкі". А як нарадзіўся і стаў падрастаць мой сыночкі Антошка, дык дзіцячыя кніжкі паліліся — "Калыханкі і пацешкі для Антошкі і Алежкі", "Чудесный котик", "Калі ласка, казка!", "Сказки и краски", "Котка — боса ларка", "Сокровища", "Соцветия рифм".

Зараз у выдавецтве "Мастацкая літаратура" з'явілася ў друку кніга маіх вершаў для дзяцей. Сапраўды, у тым невялікай залу маіх нашчадкаў. Антошка, калі расказваю яму аб задумцы напісаць нейкі твор, нават спрабуе прыняць удзел у яго стварэнні, падказаць сюжэтныя хады. А

Зараз набірае сілу Саюз беларусаў Латвіі, у склад якога ўваходзіць "Уздым" разам з іншымі беларускімі суполкамі з розных гарадоў Латвіі. Стараннямі гэтай грамадскай арганізацыі і ў гэтым годзе было праведзена вялікае мерапрыемства — канцэрт у гонар 125-годдзя класікаў беларускай літаратуры Янкі Купалы і Якуба Коласа.

расцэнвалася як асобная кніжка і за яе Саюз пісьменнікаў не прымаў мяне ў свае шэрагі. Толькі калі праз трынаццаць гадоў часопіс "Маладосць" у сваёй серыі выпусціў мой зборнік "У вачах Айчыны", я быў прыняты ў пісьменніцкае супольніцтва. Кнігі ж вершаў "Памяці гаючая трава" і "Обращение к сердцу" я выдаў у Латвіі ўласнымі намаганнямі, дзякуючы падтрымцы мецэнатаў.

— Вы пішаце вершы, казкі прозай і апавяданні для маленькіх чытачоў. Ці не вашы дзеткі натхнілі вас на гэта?

— Дзіцячыя вершы сталі з'яўляцца прыходзіць да мяне незадоўга да нараджэння майго сына Алега, а з яго з'яўленнем на свет хутка выйшаў і мой зборнік дзіцячых вершаў "Бусінкі". А як нарадзіўся і стаў падрастаць мой сыночкі Антошка, дык дзіцячыя кніжкі паліліся — "Калыханкі і пацешкі для Антошкі і Алежкі", "Чудесный котик", "Калі ласка, казка!", "Сказки и краски", "Котка — боса ларка", "Сокровища", "Соцветия рифм".

Зараз у выдавецтве "Мастацкая літаратура" з'явілася ў друку кніга маіх вершаў для дзяцей. Сапраўды, у тым невялікай залу маіх нашчадкаў. Антошка, калі расказваю яму аб задумцы напісаць нейкі твор, нават спрабуе прыняць удзел у яго стварэнні, падказаць сюжэтныя хады. А

Міхаіл УЛАСЕНКА

(міні-пароды)

...А карова вочы косіць,
як прыеду, на мяне.

Анатоль Зэкаў

Ці то Мілка хоча на атаву,
Ці пакціць:
"Прыцёгся на халяву!"

І так цягне дамоў,
Калі каліе паляць.

Ала Канапелька

Колькі розных дымоў!
У сэрцы растайвае
наледзь...
Мяне ж цягне дамоў,
Як кабанчыка смаляць.

О Божа, што за пакаранне
Агну кахаць, адзінай жыць...

Змітрок Марозаў

Дый тая з вечара
да рання
На ложку
з кніжкаю ляжыць.

Пароды

Пятро РАДЗЕЧКА

На асеннім беразе — ажына,
Гронкі пераспелае пшчоты.
Восень нам ізноў наважыла
Стрэчу пад пажоўклаю лістотай.

Вольга Русілка

Пад лістотай жоўклае ажыны
Восень прыгадала зноў сустрэчу —
Хай зайздросцяць мне

усе жанчыны:

То ж быў самы незабыўны вечар!
Ажылі ажынаю на вуснах
Познія з гарчынкою жаданні —

Частавала цябе так спакусна,
Што й сама паверыла ў каханне.

Хоць ізноў нямала дзён мінула —
Помню, што за шчасце
быць з мужчынам!
Першы ж раз я нават не адчула —
Да чаго калючая ажына!

Павел САКОВІЧ

**Не тым гала...
напіцца**

Ты была першароднай крыніцай.
Ды, напэўна ж, ужо не яна.
Я прыпаў у гарозе напіцца.
Схамнуўся, не ўбачыўшы гна.

Столькі розных з цябе папіла,
прагна, похатна, як арда,
Прахадным называлі — "мілай",
покуль звонкай была вада.

Генадзь Пашкоў

Патапталі цябе ўжо чужынцы:
Хоць нырай —
не дастанеш і дна!
Покуль піў я з чысцейшай крыніцы,
не губляла ты часу адна.

Разбаўталі цябе, замуцілі —
аж няёмка з табой побач быць.
Мо ардынцы і боты тут мылі?
Ганьбу гэту ці зможаш адмыць?

Эх, якая ты ўсё-ткі дурніца,
што не тым зноў напіцца дала...
Вып'ю з гора другое "вадзіцы",
ну, а потым — была ні была!

Уладзімір МАРУК

Віж

Здаецца — быццам за спіной
Рыляць чысьці чаравікі
І пільна сочыць хтось за мной.

Л. Рублеўская

Я хажу, як цень...

В. Шніп

Зноў кожны вечар хтось за мной
У цемры сочыць, даганяе,
Дыханне чую за спіной,
Зірнуць — адвагі не хапае.

Ці то пугач, ці то прарок,
Ці то язычнік зухаваты,
О Божа свенты, незарок
Мяне праводзіць аж да хаты.

Дакуль жа мне трываць той страх?!
Вазьму ды заўтра ж азірнуся.
О каб ён спух, о каб ён спрах,
Той, на каго я так злуюся.

Назаўтра гэтак будзюць мяне
Цікую, хто за мной шыбуе...
Здалося — гэта ваўкалак...
Зірнула лепей — ...Шніп віжуе.

Шніп (літ.) — віж. (бел.).

Эдуард ЗУБРЫЦКІ

**Эратычны
нацюрморт**

Ну што, браток,
Сустрэнемся пад губам?..
Ці лепш,
Давай залезем у дупло!

.....
Мужчынаю
Прапахла ўся лагчына.

Ніна Шклярава
зб. "Дзічка"

— Ну што ж, давай,
Калі такая справа,
Вось толькі лесвіцу,
Чакай, прывалаку.
І хай такі
На ўвесь мы Гомель
справім,
Што совам
Не ўтрымацца на суку.

Ды толькі... пэўна...
Будзе... цеснавата,
Як ні кажы,
А ўсё ж такі... дупло.
Яно табе
Не хлёўчык і не хата,
А, зрэшты, лезь —
Было ці не было.

Замрэм.
Прапахне
ўсё жанчынай,
Ты толькі... гэта...
Дужа не крычы...
Калі ж і ўчуюць нас
З табой, магчыма,
Дык скажуць, пэўна.
— Совы... ці... сычы...

Антон Прыцэл

Трызненне на сон

Любая, не бойся, я засну...

Мікола Віч

Што з табою побач я кладуся,
ты не бойся, любая, не бой...
Я і сам, павер, таго баюся,
бо не знаю,
што рабіць з табой.

Чуў ад хлопцаў, праўда сёе-тое.
Ды адно пачуць, а як рабіць?
Хіба што прымусяць
пад канвоем,
каб рашыўся раптам
саграшыць.

Не дрыжы, як тая піларама,
я цябе і пальцам не крану,
і нічым астатнім — гэтаксама.

Вось пабачыш, лягу і засну.

Уладзімір ПАПКОВІЧ

Хваліўся певень: "Я цяпер на ўзлёце.
Глядзіце, на якім сяджу высокім плоце".

Жыццё, як той трамвай:
Заціснулі — трывай.

"Я хацеў стаць членам,
мяне ж не прымаюць".
"Дык цябе ж заўсёды ім і успрымаюць".

"Застрэлю!" ружжо закрычала шалёна,
Само ж халастое было, без патрона.

Мяне ад смерці ўратаваў бандыт Адась:
"Не біце", загадаў, "ён сам усё аддасць".

Мастакі на прыгажунь палююць,
Малююць голых, а пасля гандлююць.

- Упарты імпатэнт даводзіў урачу:
У гэты момант магу, ды не хачу."
- Размова ў палаце: "І ты звар'яцеў?"
"Пры гэткай зарплатце...
а што ты хацеў?"
- Слухалі паэта: сумна, нецікава.
Чакалі банкетна. Вабіла "халява".
- Раздзяўбалі вершы, кажучь,
шмат заганаў.
І цяпер я лепшы... сярод графманаў.
- "А ці абяцаў ён,
што з табой ажэніцца?"
"Калі ў рукі трапіў мне,
то куды ён дзенецца!"
- Хлапец з пагардай браў у рукі кніжку,
Бо сімвалам жыцця лічыў ён лыжку.

Ахвяра праграмы
Гумарэска

Я табе так скажу: розум, як і пенсія, прыходзіць з гадамі. Ты не смеяся, ты лепш паслухай разумнага чалавека. І прыклад бяры! Хто як ні я, вам, маладым, растлумачыць, што і да чаго? А, калі папраўдзе, я сам толькі нядаўна вочы на свет расплюшчыў.

Гэта зараз я магу сабой ганарыцца. А раней, як і ты, дурнем хадзіў. Жыў, скажу табе, дрэнна і нецікава. А што можна знайсці цікавага ў жыцці цёмнага чалавека? На працу — дамоў. А дома — не Палац прафсаюзаў. Палітінфармацыі няма каму чытаць.

А краіна ў гэты час будавалася і расла. Ты толькі навокал паглядзі: дамы з дахамі пад неба, новыя мікраараёны, манежы. У мяне год назад спытай, што такое УВП? Я б, цемра, не падумаўшы, адказаў бы, што гэта — узброеныя войскі, магчыма, паветраныя. А зараз, калі ласка, у мяне заўсёды пад рукой дзведнік па эканоміцы. Браць не трэба, усё роўна нічога не зразумееш. Ты лепей у мяне спытай. Я табе і пра тэмпы росту, і пра індэкс спажывецкіх цэн раскажу. Ты не здзіўляйся! Я сам з сябе здзіўлюся. Ты нават не ўяўляеш, як мне

зараз сорамна, што я калісьці рубель на нацыянальную бібліятэку пашкадаваў. Што значыць, вырас чалавек!

Я вось тут падкрэсліў, паслухай: стабільны эканамічны рост садзейнічаў захаванню тэндэнцыі апырэджання росту рэальных даходаў насельніцтва. На першы погляд, здаецца, незразумелыя словы, а за кожным з іх стаіць карпатлівая праца ўсёй краіны. Во як! А ўсё ж выпадкова здарылася.

Звычайна, кожную суботу, я купляў газету з праграмай тэлебачання на наступны тыдзень. І тады падышоў да кіёска "Белсаюздруку" і папрасіў:

— Дайце мне газету з праграмай.

Кіяскарша, маладая, пытаецца:
— Вам якую?

Я не, каб пальцам тыркнуць, дык паспадыяваўся на яе густ, і кажу:
— Што пацікавей.

Забраў газету і пайшоў да хаты. Дома сеў у крэсла, разгарнуў, а там "Праграма развіцця народнай гаспадаркі на пяцігодку". Раю пачытаць... Усякі стрэс здымае.

Віталь ЖУРАЎСКІ

Эпіграмы

Анатоль ЦЫРКУНОЎ

Дзяды і ўнукі

Калі з тэлеэкранаў,
як геройству,
Малыя ўнукі вучацца забойству,
То потым і няма чаго
здзіўляцца,
Што за сваё жыццё
дзяды баяцца...

**Сапраўдны
гумарыст**

Сапраўдным гумарыстам
той з'яўляецца,
Хто часта і сатырай забаўляецца,
Прытым з брутальнай
лёгкасцю паяца
Умее й над сабою пасмяяцца...

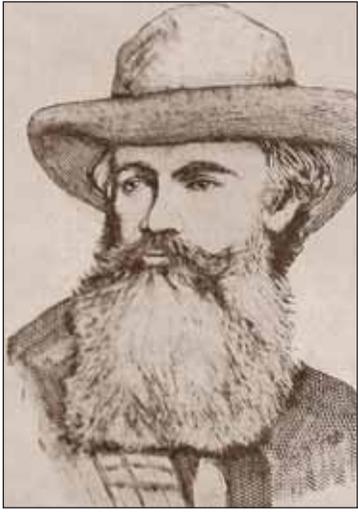
Пастфактум

Як толькі навучыўся
песні пець —
Агразу й голасу не стала.
Калі ў жыцці стаў нешта
разумець —
Жыць засталося
вельмі мала...

Паэт-гачнік

Хоць ён ужо забыў
гаўным-гаўно
Як пішацца вянком санетаў,
Затое можа добрае віно
Рабіць з парэчак
і ранетаў...

**Шаржы
Алега КАРПОВІЧА**

Ён абдымаў Сусвет

У 2010 годзе споўніцца 200 гадоў ад нараджэння Генрыка Дмахоўскага — беларускага скульптара, удзельніка рэвалюцыйнага руху на Беларусі, у Літве і Польшчы ў 1830—60-я гады. Праявы яго таленту, пакручастыя сцежкі лёсу лучаць краіны, кантыненты, выяўляюць неардынарную асобу нашага суайчынніка.

скульптурная група "Гарыбальдзі з воінамі".

Ёсць у спадчыне скульптура і тэма Расіі — медальён з сілуэтамі пакараных смерцю дэкабрыстаў.

Дзесяцігадовы перыяд жыцця палітычнага эмігранта на амерыканскім кантыненте (1852—1861) — самы плодны. Для будынка Кангрэса ЗША ў Вашынгтоне Генры Д. Сондэрс (пад такім імем яго ведалі ў Амерыцы) стварыў бюсты дзячаў Амерыканскай вызваленчай рэвалюцыі Джорджа Вашынгтона, Бенджаміна Франкліна, Тадэвуша Касцюшкі, Казіміра Пулскага, Томаса Джэферсана. А ў Філадэльфіі знаходзіцца магіла жонкі і дзяцей Дмахоўскага-Сондэрс, над якой узвышаецца мармуровы помнік яго работы.

Францыі Г. Дмахоўскі аддаў (з перапынкамі) больш як дзесяць гадоў жыцця. Тут — збавенне ад пераследу, падрыхтоўка да новага паўстання на радзіме (1832—33 гг.), вучоба ў мастацкай школе і праца скульптарам (пасля 1841 г., да 1852 г.).

Рэха яго пакутнага і няскоранага шляху выгукваецца ў Познані і Лондане, а бліжэй — на Палессі, Валыні, Любліншчыне. Гэта ў барыкадным

Львоўе ён быў цяжкапаранены 2 лістапада 1948 год падчас абстрэлу горада аўстрыйскімі войскамі. Тут Г. Дмахоўскі прымаў чынны ўдзел у "Вясне народаў"! А першы раз гэты горад прытуліў Г. Дмахоўскага пасля задушэння паўстання 1831 года. Тады аўстрыйскія ўлады высачылі яго і засудзілі на пяць гадоў зняволення. Месца знаходжання вязня — крэпасць Куфштайн у заходняй частцы Аўстрыі, над ракой Ін у Тыролі.

Калі будучы вызначаны ўсе гадавыя кольцы жыцця Майстра і Ваяра, то маршруты памяці пройдуць перш за ўсё па родным мацерыку. Ад руінаў

у Забалацці, дзе настаўнік Міёрскай школы Вітаўт Ермалёнак са сваімі вучнямі даследуе мясціны дзяцінства змушанага вандроўніка. З 15 кастрычніка 1861 года ён у родавым маёнтку. Працуе над перакладамі навейшых замежных кніг па пытаннях сельскай гаспадаркі і прамысловасці. Бо хацеў дабрабыту людзям і дабрабыту роднай зямлі. З болей пісаў сябру Кіркору: "Дзвіна наша, цудоўная Дзвіна, завалена каменнямі і ў час самай вялікай вады ледзь можа быць судакходнай! Параўнаць бы яе з Дэльавэрам, Місісіпі і Агаё!"

На маршрутах памяці ажываюць выявы з даследаванняў дапытлівага Генадзя Кісялёва. 1863 год. Вось ідзе камісар Дзісенскага павета і начальнік паўстанцкага атрада — высокі, мажны стары з доўгай сівой барадой, як апісвалі 53-х гадовага Генрыка Дмахоўскага сучаснікі. Маёнтка Парэчча (цяпер у Барысаўскім раёне). Нечаканы напад карнікаў і гібель змагара за ўсіхную волнасць — 26 мая 1863 года.

Скульптурнага помніка для ўвекавечання Г. Дмахоўскага яшчэ няма. Але ці не ўдзячная яму Беларусь за подзвіг і ахвярнасць дзеля свабоды і незалежнасці, за неабдымнасць таленту ва ўслаўленні яе гераічных сыноў? Гэта ж ён, і не ў пераносным значэнні слова в і п л а в і ў мерыдыяны лучнасці нашай нацыянальнай культуры з усясветнай, заснаваў там гнёзды прысутнасці Беларусі як роўнай сярод роўных.

Спадчына, лёс і чыннасць творцы мацуюць гістарычныя павязі Беларусі з Расіяй, Літвой, Польшчай, Украінай, Венгрыяй, Аўстрыяй, Францыяй, Вялікабрытаніяй, Злучанымі Штатамі Амерыкі. Ці не таму зямлякі Г. Дмахоўскага, а найперш Перабродскі сельскі савет, дзе за старшыню Паўлоўская Галіна Уладзіміраўна, выступілі з ініцыятывай назваць 2010 год Годам Дмахоўскага, і хадайнічаюць перад Нацыянальнай камісіяй Беларусі па справах ЮНЕСКА, каб Арганізацыя Аб'яднаных Нацый па пытаннях адукацыі, навукі і культуры ўнесла імя Дмахоўскага ў календар значнальных і памятных дат на 2010 год. Чалавека, які абдымаў Сусвет, варта згадаць у кропках судакранання яго лёсу з кантынентамі планеты.

Уяўляю: мы глядзім на яго ўжоўлены медаль "Апафеоз Т. Касцюшкі" і адчуваем сябе не толькі сведкамі, але і створцамі абраду ўслаўлення, ушанавання выбітнай Асобы беларускага Пантэона.

Сяргей ПАНІЗНІК,
ураджэнец Міёрскага раёна

Янка Купала і Дантэ Аліг'еры — паэты-правадыры сваіх народаў, блізкія паводле паклікання, паводле прадвызначальнай выключнай ролі ў духоўна-культурным развіцці сваіх народаў і ўсяго чалавецтва наогул.

Янка Купала і Дантэ Аліг'еры: Тыпалагічны і канталагічны аспекты

моманты, то, у прыватнасці, абодва паэты "таленавіта выкарысталі міфалагічныя і біблейскія архетыпы ў лірычнай і эпічнай паэзіі". У. Конан арыгінальна правёў паралелі паміж "Боскай камедыяй" і творамі беларускага песняра васьм у якім плане: Купалаў курган з аднайменнай паэмы 1910 года "як мадэль сусвету спалучае тры яго вертыкалі — Пекла (царства нябожчыкаў), Зямлю і Неба"; "Сон на кургане" (1910 г.) — "скрытыя, створаныя не простым наслэдаваннем, а стыхійнай мастацкай інтуіцыяй, алюзіяй на "Боскую камедыю", у драме "Раскіданае гняздо" (1913 г.) Зосьчын сон — "таленавітая літаратурная стылізацыя на фальклорны манер асноўнай канвы падарожжа з Пекла ў Рай Дантавага Я-героя ў "Боскай камедыі" і інш. Праўда, апошняе з прыведзеных назіранняў удакладняецца: "...няма прамога цытавання і пераймання, бо наш паэт абавіраўся на беларускую фальклорную традыцыю". І гэта істотна. Бо ў падобных выпадках больш падстаў бачыць тыпалагічныя сувязі — ідэйна-мастацкія супадзенні ў творчасці пісьменнікаў розных эпох і народаў, абумоўленыя не ўплывам аднаго мастака слова на другога, а грамадскімі, літаратурнымі і псіхалагічнымі фактарамі.

Аднак, каб як след разабрацца ў сутнасці творчай сувязі паміж мастакамі слова розных эпох, трэба спачатку надзейна высветліць кола чытання таго, хто мог такую сувязь усталяваць — у дадзеным выпадку Янкі Купалы. Вызначэнне як тыпалагічнага віду літаратурных сувязей у вышэй названых творах беларускага пісьменніка ўскладняецца тым, што дакладна вядома: беларускі пясняр чытаў "Боскую камедыю" Дантэ Аліг'еры.

На думку В. Гапавай, аўтара манаграфіі "Перачытваючы "Спадчыну" Янкі Купалы", знаёмства Янкі Купалы з творчай спадчынай Дантэ Аліг'еры адбылося падчас яго жыцця ў Пецярбургу і навучання на агульнаадукацыйных курсах А. Чарняе-

ва. Аднак, даследчыца не выключае магчымасці таго, што Купала чытаў паэму Дантэ і ў польскім перакладзе. Так ці інакш, 20 чэрвеня 1910 года беларускі паэт піша верш "Над Іматрай", які арганічна ўключае алюзію на Дантэ. Прычым у дадзеным выпадку зусім не патрабуюцца ўскосныя доказы, бо гэта мае непасрэдна тэкстуальны характар, з канкрэтнымі "адсылкамі":

*Зірнуць, ззіхануцца, сыпнуцца на скалы,
Ўсім дантаўскім процьмам на здзіў,
І люнуць на волю, забыўшыся шалаў,
Пльвуць паміж пустак і ніў.*

Прычым паэмы "Курган" і "Сон на кургане" створаны прыблізна ў гэты ж час, а драма "Раскіданае гняздо" — трыма гадамі пазней. Што тычыцца зместу верша, то высвятляецца, які канкрэтны вобраз Дантэ "навеяў" Купалу матывы для такога апісання назіранай прыроднай з'явы, асаблівай патрэбы няма. Тут істотна іншае: для Янкі Купалы паэзія Дантэ Аліг'еры — значная мадэль светаадлюстравання, і беларускі пясняр вызначальным у ёй лічыць тое, што можна было б назваць універсалаванай візіяй сіл, якія супрацьпастаўляюцца гармоніі "гэтага свету".

Пра тое, што Купала так ці інакш развіваў творчы вопыт Дантэ, сведчыць у артыкуле "Рэцэнцыя Дантэ ў беларускай літаратуры XIX—XX стст. (у славянскім кантэксце)" і А. Данільчык: "...Ёсць у Янкі Купалы верш, які непасрэдна стасуецца з пачаткам дантаўскай камедыі — "Дарогай змучаны далёкай", упершыню надрукаваны ў кнізе "Гусяр" (1910) пад назвай "Сон" ...".

Антываенным пафасам і болей прасякнуты Купалаў верш "Смейся!..", датаваны 3 студзеня 1915 года, у якім таксама маюцца непасрэдныя адсылкі да "Боскай камедыі":

*Смейся смехам-сычэннем праз скрогат
Перадсмертны зубоў і рассейся
Ў гразь жыцця, ў пекла Дантава рогат!
Каб аж косці ўстрасяў гэкі грогат, —
На пацеху сляпой гэчы, смейся!*

Тут у якасці апазнавальнага знаку дантаўскага светаадлюстравання Купала акцэнтуюе засяроджанасць на "тым свеце", а створаная італьянскім паэтам карціна апраметнай становіцца мастацкім правобразам для Купалавай фантазмагорыі жыцця.

Трэба пагадзіцца з В. Гапавай, якая аргументавана сцвярджае, што ў вершы Янкі Купалы "Вясна 1915-ая" "пераважаюць змрочныя колеры жывапісу Дантэ — кантрастнае "чырвоное" і "чорнае", а таксама, што наогул у купалаўскім зборніку "Спадчына" некаторыя вершы "становяцца больш глыбокімі і зразумелымі па сэнсе, знікае іх метафізічны налёт, калі ўлічваць пэўную алюзію да сусветна вядомага твора, успрымаць нязвычайную купалаўскую вобразнасць гэтага часу ў кантэксце "Боскай камедыі" Дантэ".

Згаданае пацвярджае непасрэдныя дачыненні беларускага песняра да італьянскага паэта праз тэксты. Але ж ці магчыма пераканаўча даказаць наяўнасць такой глыбокай і маштабнай пераемнасці, пры гэтым зводзячы ўсё да кантактных сувязей? Альбо сцвярджаць, што гэта плён выпадковых тыпалагічных супадзенняў? Відаць, нельга. Ужо таму, што немагчыма дакладна размежаваць вынікі тыпалагічных сыходжанняў і непасрэдных дачыненняў беларускага пісьменніка XX стагоддзя да італьянскага класіка эпохі Рэнэсансу. Тут варта гаварыць пра дыялектны адрозненства асобных відаў сувязей і іх спалучэнне ў межах адной і той жа з'явы, г.зн. наяўнасць сувязей тыпалагічных, якія пераважаюць, і кантактных, калі пісьменнік зведаў пэўны ўплыў іншага пісьменніка, але незалежна ад гэтага пісьменніка стварае творы, у чымсьці ўнутрана блізкія яму. Тым больш, калі гэта датычыцца творчасці такога самабытнага паэта, як Янка Купала.

Уладзімір ЧАРОТА

Яшчэ Язэп Пушча падкрэсліваў у вершы "Красуйце вечна, кіпарысы": для беларускай літаратуры і нацыі Янка Купала значыць тое самае, што Дантэ Аліг'еры для італьянскай:

*...Шумяць дубы, каштаны, клёны,
Здаецца мне: ў глашчы зялёным
Ідзе прысадамі, дубровай
Сам Дантэ ў вянку лаўровым,
З ім поплеч па шляху жыцця
Нясе Купала родны сцяг.*

*Пайду у падарожжа з імі,
Пайду, як з роднымі, сваімі,
Да сэрца радася прыгарну,
Каменне песнямі скрану...*

Са зместу твора вынікае, што па шляху жыцця паэты ішлі поплеч, выходзіць, у іх павінна быць шмат чаго агульнага.

У. Конан, займаючыся даследаваннем міфалагічных і біблейскіх архетыпаў, у сваім артыкуле "Дантэ і Янка Купала: матывы Раю і Пекла" абачліва папярэджвае, што "было б нацяжкай шукаць у іх творчасці непасрэдныя стылістычныя і светапоглядныя аналогіі". Але на ўзроўні глабальных праблем жыцця, міфалагічных, біблейска-хрысціянскіх архетыпаў творчасці, а таксама і ў асабістым чалавечым і пісьменніцкім лёсе ён бачыць нямаю агульнага паміж двума паэтамі: напрыклад, абодва — пакутнікі за свае патэтычнае працоўства; і адзін, і другі змагаліся за нацыянальнае і духоўнае адраджэнне сваіх народаў, за іх творчае развіццё. Калі ж браць канкрэтныя ўласна творчыя

ВІШУЕМ

з 85-годдзем Даніленку Міхася (Міхаіла Пятровіча), беларускага пісьменніка;

з 85-годдзем Суслава Аляксандра Аляксандравіча, беларускага пісьменніка;

з 85-годдзем Налівайку Алеся (Аляксандра Міхайлавіча), беларускага літаратуразнаўцу і крытыка;

з 75-годдзем Пташнікава Івана Мікалаевіча, пісьменніка;

з 75-годдзем Філімонаву Алену Рыгораўну, беларускую пісьменніцу;

з 70-годдзем Чаргінца Мікалая Іванавіча, беларускага пісьменніка;

з 60-годдзем Голуба Юрку (Юрыя Уладзіміравіча), беларускага паэта;

з 60-годдзем Папову Алену Георгіеўну, беларускую рускамоўную пісьменніцу і драматурга;

з 60-годдзем Мельчанку Таісу Васільеўну, беларускую паэтэсу;

з 60-годдзем Салодкую Надзею Стэфанаўну, беларускую паэтэсу;

з 50-годдзем Дранько-Майсюка Леаніда Васільевіча, беларускага паэта, празаіка і эсэіста.

«Няхай не высахне выток гаючых слоў...»

“Апошняя квадра” — так называецца новы зборнік вершаў і песень члена Саюза пісьменнікаў Беларусі Надзеі Салодкай, які выйшаў у выдавецтве “Чатыры чвэрці” напярэддні 60-годдзя паэтэсы. Сама назва метафарычная і сімвалізуе тую пару ў жыцці чалавека, калі ён здольны мудра ўглядзецца ў мінулае, асэнсаваць свае здабыткі і выпрабаванні, а таксама ўсвядоміць, што пасля апошняй квадры абавязкова “зноў маладзік пагляд свой зірката з нябёсаў нацэліць”...

Надзея Салодкая прыйшла да свайго новага жыццёвага рубяжа з вялікім жаданнем сказаць пра сябе і свой час — сказаць пальмяна, шчыра, адкрыта, звяраючы сутнасць з’яў з арыенцірам Вечнага, Сапраўднага, Боскага.

Я ж — нараскхрыст! Навідавоку!
Бо не месціцца ў сэрцы спеў —
Ад зямлі да сівых аблокаў
Ён, раскрылены, памяцеў...

У першым раздзеле кнігі змешчаны вершы. Яны тэматычна сістэматызаваны, і галоўнае, вызначальнае тэма рэбіцца паэтычнай назвай цыклаў. “Калі мы перачытваем час” — першы з іх.

“Тады і цяпер” — мяжа, з якой паэтэса бачыць сваё мінулае, калі “яшчэ лёс мой дарогі не ведаў — цягнуў напярэці, праз калена ламаў”. На сабе адчула яна, як “мелоць жорны” жыцця, але “не згінала пакорна калені”, бо мела і мае трывалую апору: моц духу, мужнасць, святло душы, а таксама вялікую любоў да сваёй “малой радзімы”, дзе “цененькі ручай майго дзяцінства мае сілу раны загаіць”, і любоў да ўсёй нашай роднай Айчыны.

Перачытваючы час, аўтар акрэслівае жыццё звычайнага чалавека на шырокім гістарычным фоне жыцця краіны і грамадства. Хаця паэтэса нарадзілася праз паўтара гада пасля Вялікай Перамогі, вайна — “гэты згустак болю” — адбілася на яе жыцці.

Была і я да тых падзей датычна —
Дзіця пасляваеннай галыцьбы,
Не да прысмакаў, сёння ўежна-звычайных,
— Абы дажыць хоць як да маладзбы...

У аснову верша аўтар паклала ўспамін сваёй маці, якой падарылі ў Дзень Перамогі квартиру солі. Але гэта — не проста ўспамін. Подых таго часу нясе чытачу, асабліва моладзі, запавет берагчы родную зямлю, шанаваць памяць яе гераічных абаронцаў.

Як паэтэса і грамадзянка, Надзея Салодкая з болей ацэньвае падзеі развалу вялікай краіны, калі ўзніклі межы паміж народамі-братамі, якія нарадзіліся з адзінага славянскага караня. І сёння мы пераадоляем гэты разлад у розных сферах жыцця.

Паэт — не толькі гісторык свайго часу, але і псіхолаг, які пранікае ўглыб народнай

душы, каб дакрануцца да самага патаемнага і сказаць пра яго ва ўвесь голас. Што адчуў наш сучаснік тае пары, калі апынуўся ў раскіданым гняздзе? Сёння мы можам звернуць сябе з тагачасным партрэта грамадства, рысы якога рэзка і гнеўна пакладзены аўтарам на палатно памяці.

Паціху душа мізарнее,
І пальмы свечкі гарэць...
Пад сцюжна-імлістаю вейай
Дзень шэрасцо ўчынкаў старэе.

Згадзіцца, стіль паэтычнага радка Надзеі Салодкай — зусім не “салодкі”, напружаны, часам нават жорсткі, нібыта прабіваецца праз напластаванні жыццёвых з’яў да самай іх сутнасці, каб запятаць чытача: “Як ты жывеш? Што робіш, як спыніць страты — духоўныя, душэўныя, зямныя?” Чытач не можа не ўспрыняць такі гарачы заклік, не можа не суперажываць з аўтарам.

Сама ж паэтэса зрабіла свой выбар. “Няхай не высахне выток гаючых слоў, надзей-маленняў”, — гаворыць яна ў адным з кароткіх вершаў.

“Я — дзіятка зямлі маёй белай, — гаворыць пра сябе аўтар, — плоць ад плоці, душа ад душы”. Родная Айчына — та я скразная лінія, якая праходзіць праз усе творы кнігі, надаючы лірычным, асабістым матывам высокае грамадзянскае гучанне.

...Гэта ты расціў і нядоліў,
Гэта ты намаўляў мой век,
Краю мой, пад тваёй таполай —
Радасць-слезанька з-пад век.

Найбольш выразна месца паэта ў жыцці акрэсліваюць вершы пад агульнай назвай “Жыла сярэд вас паэтка”.

“Каханне душою слушаю” — цыкл вершаў аўтар прысвячае найвялікшаму дару, які дадзены чалавеку. Чытач з радасцю адкрывае і слухае лірычны, мяккі, пяшчотны голас жанчыны, якая ў глыбінях любові знаходзіць жыццё, а ў жыцці — глыбіні любові. Але песня кахання — дзівосная, шчырая, пяшчотная, — закранае не толькі зямное суіснаванне чалавека, а ўзносіцца да Вечнасці. “Не лічыце каханне грахоўнай уцехай, цела — толькі часовы прытулак душы”, — гаворыць паэтэса. Любоўю ёй вышэйшая катэгорыя жыцця, паўстае са старонак “Апошняй квадры”. Любоўю стане і “суддзёю веку пражытага”, — упэўнена аўтар.

Праз вершы кахання праходзіць лёс самой Надзеі Салодкай — мужнай, любячай жанчыны, што рана страціла мужа, якая змагаецца з цяжкай хваробай. Менавіта таму многія яе вершы — гэта вершы барацьбы і перамогі духу над целам. Ды і наогул уся вялікая паэтычная праца яе — перамога дзеля жыцця і Любові.

Мы — удавіх. Ды на розных арбітах.
Што яднае? Бяссонне і верш.
Кожны кожнага — дзіўны адбітак.
Можа, й ты мяне шэптам завеш?

І чытач разумее, што няма такіх цяжкасцей, якія любоўю не можа перамагчы. Няма такіх дзвярэй, якіх любоўю не адчыніць. Няма такой бездані, праз якую любоўю не перакіне мост. Разам з аўтарам чытач вучыцца спасцігаць у сваёй унутранай прасторы тую моц, што схаваная ў глыбіні чалавека, што робіць яго родным усяму Сусвету.

Цыкл вершаў “Ад шчодрасці Боскай” — гэта размова душы з Сусветам. Яе шчырасць, глыбіня, своеасаблівасць пераконваюць у тым, што аўтару сапраўды адкрыта нешта велічнае, сапраўднае, запаветнае, што здольны адчуваць далёка не кожны.

Глыбокае разуменне духоўнай аднасці, непарыўнай сувязі ўсяго жывога паэтычна асэнсаваны ў вершы “Вы толькі пачуіце”, першы радок якога даў назву ўсяму зборніку.

...Ліоцца з нябёсаў такія ж пачуці,
Якія нясем мы ў сабе і з сабой...

Па законах Сусвету, якія мы, на жаль, не ведаем і мала вывучаем, чалаваек заўсёды можа атрымаць толькі тое, што сам аддаў жыццю.

Кніга “Апошняя квадра” прысвячаецца 1145-годдзю старажытнага Полацка, дзе жыў Надзея Салодкая, які яна бясконца любіць, які стаў яе лёсам. Побач з прысвячэннем гораду на першай старонцы яна піша:

Я прыйшла у гэты горад,
Каб застацца і выжыць,
Судзіваючы гора
І цалуючы крыжык...

Аўтар прызнае сябе нашчадкам слаўнага роду продкаў, “бо мы ёсць нашчадкі Чарадзея, цёплая крывіначка яго”. Чытачу будзе цікава даведацца, што паэтэса працавала над тэкстам, які закладзены ў пастамент помніка полацкаму князю Усяславу (Чарадзею). Помнік урачыста адкрыты 1 верасня 2007 года ў Полацку.

З пажаданнямі натхнення, радасці, здароўя калегі па творчым цэху — Віцебскае абласное аддзяленне грамадскага аб’яднання “Саюз пісьменнікаў Беларусі” віншуе шаноўную Надзею Стэфанаўну Салодкую з 60-годдзем.

“Няхай не высахне выток гаючых слоў” ніколі...

Тамара ГУСАЧЭНКА,
Валянціна АЛЕЙНІКАВА

Юбілейны календар

у кастрычніку

110 гадоў Дуброўскаму Міхасю (Міхаілу Георгіевічу), беларускаму паэту, драматургу і перакладчыку;

100 гадоў Сабаленку Раману Карпавічу, беларускаму празаіку, паэту і публіцысту;

95 гадоў Пшыркову Юльяну Сяргеевічу, беларускаму літаратуразнаўцу і крытыку;

95 гадоў Мурзо Сяргею, беларускаму паэту;

95 гадоў Ушакову Андрэю Фёдаравічу, беларускаму паэту;

75 гадоў Калесніку Івану Іванавічу, беларускаму паэту, публіцысту і перакладчыку;

70 гадоў Радкевічу Яўгену Рыгоравічу, беларускаму пісьменніку.

«Пад сэрцам у Радзімы»

“Пяюн катуляў талент у срэбраным горле.”

Юрка ГОЛУБ
Як непрыкметна ліціць час нашага жыцця! Юрку Голубу ўжо 60 гадоў...

А, здаецца, яшчэ зусім нядаўна я ўпарта патрабаваў у раздражнёнай прадаўшчыцы сліцкай кнігарні знайсці і прадаць мне дэбютны зборнік гэтага гарадзенца — “Гром на зялёнае голле” (1969). Знайшла ўсё-ткі, грэблівая ўзяўшы з мяне за тую “брашуру” каля дваццаці ці трохі больш капеек... А кніжка была фэйная, па тым часе, на мой юны розум, на цэлы класічны рубель цягнула. А то! які эмацыяны і эстэтычны, па-сучаснаму кажучы, кураж атрымліваў я ад выдрукаваных у ёй вершаў (на бунтарскім фоне спаленага на маіх вачах разгневанымі рукамі раённага суда). Так, “быў час, быў век, была эпоха...”, калі з вуснаў паэта зрываўся бездаказны пытанні:

Што зноўку тут —
зусім няўцям,
Спакойны дым і ціхі вечар...
А ці застаўся б тут навечна?
А ці затаўся б да канца?

Версіфікатарства ў Ю. Голуба заўсёды было на ўзроўні геніяльнага слоўнага эквіваленту Р. Барадуліна. Верш у зэльвенца, як уюн, — ёмка, юркі, рыфмы — адмысловыя, алігэрацыйныя, як шэпт з вуснаў закаханых...

І лета згрэбена на сена.
І сцэжка ўночы не відна.
Губамі грэю давідна
Твае радзімкі, як насенне.”

Што праўда, ямбічны размер большасці вершаў Ю. Голуба нярэдка пазбаўляе іх мінорнай танальнасці, элегічнай аўтаномнасці і экспрэсіўнай прасторавасці, заглыбленасці, калі хочаце, хоць заўжды ў кожным з іх ёсць пэўная выснова (рахуба), кароткая, як аўтаматная чарга альбо вывераная, як грамадзянскі дэманстрацыйны лозунг... Зрэшты, як я ўжо зазначаў, неаднойчы пішучы пра яго, у вершах Ю. Голуба вельмі тонкая, можна сказаць, празрыстабачная (праглядная) мяжа паміж лірыкай чыстай красы і грамадзянскімі матывамі, што сведчыць пра неардынарнасць яго прыроднага паэтычнага таленту (я тут маю на ўвазе гармонію асобы творцы і яго творчага метаду).

“Зноў пелішцаца ў плошчы.
Трашчыць —
Чуцьно на ранкі —
У ліўня на пласчы.
Сухое шво маланкі.”

Яго палымянскую публікацыю 1966 года добрым словам адзначыла непрымірмыма Ларыса Геніюш, адгукнуўшыся на прысвечаны ёй верш наступнымі словамі: “Ты што гэта прыдумай, зубраня гарогое? Заплюшчываючы вочы і здаецца мне, што гэта гаворыць зямля мая і адыходзіць з сэрца ўпарты боль і ноша цяжкіх старых становіцца — неіснуючай. Вітаю і бласлаўляю на магутную сілу Ваш першы, вялікі голас зубрыны! Жадаю Вам патрасаць ім пучыцы і сэрцы і пляць Беларусі па нас, па праву неаародных сыноў Зямлі гэтай! Жадаю Вам шляхоў лгчэйшых і яснышых і сілаў, якія перамагаюць зло!” Смела можна ствярдаць, што Ю. Голуб і па сёння не здрадзіў запаветам сваёй выдамовай зямлячкі, паэткі і патрыёткі.

А потым скажа прастарэк,
Замерзлы, чуў ён у адцаі:
З-пад лёду закаханых рэк
Жывяць музыка гучала.

Пастаянна жывучы на перыферыі, ён не апускаў рук і не спаўзаў у ліпкую твань літаратурнай правінцыйнасці. Не шкадаваў сваіх сіл дзеля беларушчыны — і ў абласным друку і на мясцовым тэлебачанні, дзе доўгі час вёў перадачу “Гарадзеншчына літаратурная”. Адкрываў таленты, ахоўваў і выхоўваў іх, але ніколі не засланяў іх сабою, сваім “Я”. Ён адзін з тых выбітных беларускіх паэтаў, якому ні за саветамі, ні апасля не перапала асаблівай хвалы і славы, як іншым прыўладным улюбёнкам, з тых, хто захаваў незапамятым сваёй

чалавечы і літаратурны гонар.

Ю. Голуб — не крыклівы, але захмелены паэтычным настоем, таму і кіраваўся ён у літаратуру не традыцыйным выгпаганым гасцінцам, а заўжды праставаў нацянькі, наводдала сходжаная шматлікімі гусларамі шляху... Было ўсякае. І ўдачы і пралікі. І — “Гром на зялёнае голле”, і — “Векапомнае поле”... Слова для Ю. Голуба не проста падручны матэрыял для мастацкага выказвання сваіх думак і пачуццяў, але і самадэстатковая сутнасць усіх зямных павязяў пад небам. Яно жывое і неаднароднае нават унутры самога сябе. У яго ёсць свае адценні, падгэксты і рознасэнны. Карацей кажучы, паэтычнае Слова ў яго ёсць перадумовай, а мо ўжо і самай праўмай да пошукі патаемнай ісціны... Іншым разам яму хапае і аднаго-двух слоў альбо толькі лёгкага метафарычнага намёку, каб прыручыць высокую-лёткую алюзію нязбытнай чалавечай мрой да халодна-разумовага падмурка нашых неадназначнага часу, — як выдыхнуўшы з задукі:

“над багнай дыхае багун”...

Каб у гэтым глыбокім роздзыху пакінуць месца для аптымізму. Для кожнага з нас. А як іначай, калі жывём на адной зямлі, пад адным небам, —

І як блізныты — мы
Пад сэрцам у Радзімы.

Заставайцеся з пяром і надалей, спадар Голуб. Вышыні вам і натхнёнага палёту!

Леанід ГАЛУБОВІЧ

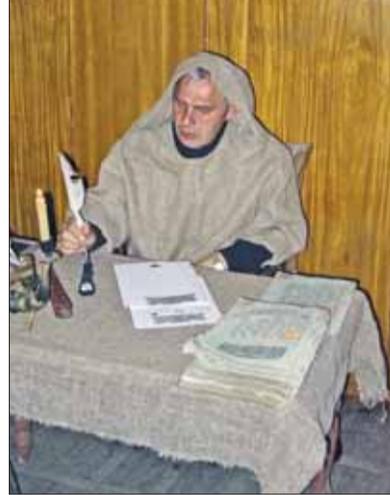

*Родная мова, цудоўная мова!
Ты нашых задумаў уток
і аснова!
Матчын гарунак
ад самай калыскі, —
ты самацветаў яскравая
нізка...
Кожнай грабнічкай
ты варта пашаны,
кожнае слова вякамі стварана.*
У. Дубоўка

Са славутай кагорты

Адным з мерапрыемстваў, на якія быў багаты VI Рэспубліканскі фестываль камернай музыкі імя М. Чуркіна "Мсціслаў-2007", стала выстаўка ўзораў друкавання "Са славутай Мсціслаўскай кагорты". На ўваходзе наведвальнікаў "сустракалі" словы вядомых сыноў Беларусі Францыска Скарыны і Уладзіміра Дубоўкі, а таксама выслоўе Уладзіміра Караткевіча: "...Мсціслаў — кропля, люстэрка, асколак, у якім адбіваюцца сонца і зоры, уся няпростая гісторыя Беларусі. Горад, які здаецца, нічым асаблівым не вызначаецца перад іншымі гарадкамі, якіх на Беларусі сотні. Але паглядзіце на яго — і нібы ў фокусе адаб'ецца ў ягонай гісторыі ўвесь наш гонар і наша слава".

Тут нават выстаўлялася дакладная, прычым дзючая, копія друкарскага станка, на якім кожны жадаючы меў магчымасць уласнаручна надрукаваць на паперы тэкст. Побач, як напамін таго, што рукапісныя кнігі ў большасці сваёй ствараліся і перапісваліся ў манастырах, размясціліся манахі (яго ўвасобіў дырэктар музея Уладзімір Шыляноў) з пісьмовымі прыладамі: паперай, гусінымі перамамі, чарніліцай...

Калабетка. Тут можна было паглыбіць веды пра літаратурную спадчыну Мсціслаўшчыны. На шматлікіх стэндах месціліся матэрыялы пра жыццёвы і творчы шлях такіх знакамітых прадстаўнікоў рэгіёна, як З. Астапенка, Л. Вітан-Дубейкаўскі, У. Фамін, Ю. Таўбін, А. Ждан, Г. Бубнаў, У. Ермалаеў... А Максіму Гарэцкаму была прысвечана асобная экспазіцыя, лейтматывам якой сталіся яго словы-прашэнне: "О пашлі нам, доля, наша, сваё жыццё, нашу, сваю культуру". Таксама асобны стэнд пры-

свячаўся літаратурнаму аб'яднанню "Маладняк", якое заснавана ў Мсціславе ў 1926 годзе. Пачалося яно з літгуртка пад назвай "Агнацвет", які стварылі Юлій Таўбін і Змітрок Астапенка (тады яны навучаліся ў сёмым класе другой Мсціслаўскай сямігадовай школы). У Мсціслаўскім педагагічным тэхнікуме, куды яны паступілі вучыцца, літгурток перайменавалі ў літаратурную арганізацыю "Маладняк", з якой, акрамя іх саміх, выйшлі такія прызікі і паэты, як С. Новакаў, А. Куляшоў, Г. Сапрыка, С. Калугін...

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
**ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"**
**РВУ "Літаратура
і Мастацтва"**

**ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР
Анатоль
КАЗЛОЎ**

Рэдакцыйная рада:

Святлана **БЕРАСЦЕНЬ**
Леанід **ГАЛУБОВІЧ**
Віктар **КАВАЛЁЎ**
Янка **ЛАЙКОЎ**
Жана **МАЛЕВІЧ**
(адказны сакратар)
Мікола **СТАНКЕВІЧ**
(намеснік
галоўнага рэдактара)
Ірына **ШАУЛЯКОВА**

Адрас рэдакцыі:
220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

Аддзелы:
публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-66-71
літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-82-04
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: LiM_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва".

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856
Наклад 3425
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
24.10.2007 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 5760

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

З ПОШТЫ «ЛіМа»

Папулярнасць — сястра таленту!

Апошнім часам многія думалі, што цікавасць да тэатра з часам будзе значна меншай. Бо з развіццём сучасных інфармацыйных тэхналогій многае зменіцца ў нашым жыцці. Вядома, гэта хвалюе драматургаў, творчыя калектывы тэатраў. Але ў той жа час думаецца інакш. Запатрабаванасць таго ці іншага сцэнічнага твора залежыць не толькі ад аўтара п'есы. Але і ад артыста, і ад змястоўнай рэкламы. Калі будзе так звана добрая раскрутка, глядач з задавальненнем адкадзе ўбок тэрміновыя хатнія справы...

Вось, да прыкладу, Гомельскі абласны драматычны тэатр свой чарговы сезон адкрыў многімі цікавымі спектаклямі. З радасцю чытаю афішу, дзе бачу знаёмы "Яшчэ не вечар...", пастаўлены паводле твора вядомага беларускага драматурга Георгія Марчука. Адметнасць спектакля ў тым, што ён праўдзіва адлюстроўвае жыццё нашага сучасніка, дзе прысутнічае гумар, які станоўча ўздзейнічае на кожнага глядача. Артысты таксама пастараліся дакладна данесці задумку драматурга,

раскрылі вобразы сваіх сцэнічных герояў ярка, самабытна, запамінальна. Можна, таму, спектакль "Яшчэ не вечар..." сёння папулярны ў гамельчан і гасцей горада. Сёй-той мяркуе наведанца ў тэатр яшчэ раз, каб адпачыць душой, забыцца на свае праблемы, клопаты... Твор Георгія Марчука каціруецца. Таму і глядзельная зала заўсёды напоўненая. Значыць, каб стаць папулярным, трэба ўкласці ў твор цяplo сваёй душы, якое б саграла і радавала людзей.

Ганна АТРОШЧАНКА
г. Гомель

Дзень бясплатнага чытацкага білета

З нагоды прафесійнага свята ва ўсіх бібліятэках і філіялах Маладзечанскага рэгіёна (іх каля 30 і працуюць у бібліятэчнай сферы каля 300 чалавек) праводзіцца багата мерапрыемстваў, якія цікавыя для чытачоў розных узростаў. Узгадаем некаторыя. Так, 14 верасня ў бібліятэцы сямейнага чытання "Верасок" адбылася сустрэча з супрацоўнікамі рэдакцыі газеты для дзяцей "Зорька" і прэзентацыя кнігі Валерыя Квілорыя "Трынаццаты карась". Бібліятэкары таксама запрасілі на выстаўку-прагляд кніг, падараных наведнікамі, пад назвай "Ад чытача — да чытача". Усіх, хто наведваў у гэты дзень цэнтральную раённую бібліятэку імя Максіма Багдановіча, быў уражаны выстаўкай рытэтных выданняў. Тут можна ўбачыць, напрыклад, кнігі са збору сачыненняў Г.Х.Андэрсена 1895 года выдання, Ф. Шылера (1893), з серыі "Бібліятэкі вялікіх пісьменнікаў" пад рэдакцыяй С.А. Венгерава (1904г.) і інш. Увогуле ў фондах бібліятэкі больш як 400 рэдкіх выданняў.

Для самых цікаўных чытачоў філіял № 3 ЦБС падрыхтаваў выстаўку самай папулярнай літаратуры, з аповедамі пра аўтараў кніг. І яшчэ дзве цікавыя акцыі падаравалі бібліятэкары сваім чытачам: 14 верасня ў галоўнай бібліятэцы прайшоў дзень бясплатнага чытацкага білета, а 15-га эстафету прыняў філіял № 1. Тыя, хто папоўніць у гэтыя дні рады чытачоў, атрымае такі дакумент. Ён, дарэчы, цяпер каштуе 2 тысячы рублёў (1 тысяча для студэнтаў).

А вось згаданая ўжо бібліятэка "Верасок" адкрые з нагоды свята дзень прабачэння нядабайных чытачоў, гэта значыць, што ў гэты дзень даўжнікоў, якія затрымалі кнігі даўжэй вызначанага тэрміну, не будуць штрафваць.

Усяго ж бібліятэчная сфера рэгіёна абслугоўвае звыш 50 тысяч чытачоў, а гэта значыць, што гэты дзень стане святам і для іх.

Віктар КАВАЛЁЎ
Фота аўтара

А. ШАГАКІН